

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Agresivita dospělých v rodině

domácí násilí

Bc. Eva Zelená

Diplomová práce

2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eva ZELENÁ**
Osobní číslo: **H09776**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Agresivita dospělých v rodině**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Vybrané teorie agrese: instinktivistické teorie, teorie prostředí, teorie chování. Agrese dospělých v rodině - domácí násilí: teorie domácího násilí, příčiny, projevy, dopady. Pomoc obětem domácího násilí: prevence, legislativa, činnosti neziskových organizací. Cílem práce je zachytit nejdůležitější aspekty domácího násilí a za přispění kvantitativní a kvalitativní studie vyhodnotit stanovené pracovní hypotézy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. Partnerské násilí. Praha : LINDE nakladatelství s.r.o., 2008. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4. - ÚLEHLOVÁ, Dagmar. Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky. 1. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2009. 116 s. ISBN 978-80-7013-502-0. - FROMM, Erich . Anatomie lidské destruktivity. Praha : NLN, 1997. 520 s. ISBN 80-7106-232. - STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. 1. Ostrava-Přívoz : Key Publishing s.r.o., 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0. INTERVICT team. Victims in Europe [online]. Lisboa Portugal : APAV, 2009 [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <http://www.apav.pt/vine/images/reportVinE.pdf>. ISBN 978-972-8852-27-6.

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Iona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 6. 2011

Eva Zelená

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za cenné rady a připomínky při jejím zpracování.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu, kterou mi po dobu celého studia projevovala. Obzvláště pak svému otci za jeho ochotu.

Souhrn

Práce se věnuje tématu agresivity dospělých v rodině, konkrétně domácímu násilí. Důraz je kladen na jeho příčiny, projevy a dopady. Pozornost je také zaměřena na legislativní opatření a preventivní činnost. Praktická část práce se zaměřuje na zjištění úrovně informovanosti veřejnosti o domácím násilí a na přínos institutu vykázání.

Klíčová slova

domácí násilí, teorie agrese, institut vykázání

Title

The Aggressiveness of Adults in a Family

Summary

The thesis deals with the subject of adult aggression in a family, particularly domestic violence. The emphasis is placed on its causes, showings and effects. Attention is also focused on legislative measures and preventive activity. The practical part of the thesis focuses on finding out the level of the general public awareness of domestic violence and on the benefits of the institute of expulsion.

Keywords

domestic violence, theory of aggression, institute of expulsion

Obsah

Úvod.....	9
1 VYBRANÉ TEORIE AGRESE	12
1.1 Konstruktivní a destruktivní agrese	12
1.1.1 Benigní a maligní agrese.....	13
1.1.2 Instinktivismus versus behaviorismus a teorie prostředí	14
1.1.3 Charakter a agrese.....	15
1.1.4 Podoby benigní agrese	17
1.1.5 Podoby maligní agrese.....	19
2 AGRESE DOSPĚLÝCH V RODINĚ – DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	21
2.1 Teorie domácího násilí.....	23
2.2 Příčiny vzniku domácího násilí.....	26
2.2.1 Profil agresora, profil oběti.....	27
2.2.2 Proč rodinné prostředí tak často slouží k vybití agresivity?.....	34
2.3 Projevy domácího násilí.....	37
2.3.1 Fyzické násilí	37
2.3.2 Psychické násilí.....	37
2.3.3 Sexuální násilí.....	38
2.3.4 Ekonomické násilí.....	38
2.3.5 Formy domácího násilí	38
2.4 Dopady domácího násilí.....	39
2.4.1 Psychické dopady	40
2.4.2 Sociální dopady.....	42
2.4.2.1 Mýty o domácím násilí.....	43
2.4.2.2 Vliv domácího násilí na různé aspekty života.....	45
2.4.3 Přihlížející děti.....	47
3 POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	51
3.1 Prevence před domácím násilím	51
3.1.1 Analýza informačních kanálů	52
3.1.1.1 Internet	52
3.1.1.2 Rozhlas.....	53

3.1.1.3	Projekty a kampaně	54
3.1.2	Kvantitativní výzkum	57
3.2	Domácí násilí v legislativě	85
3.2.1	Trestní zákoník	86
3.2.2	Zákon na ochranu před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.)	86
3.2.3	Zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.).....	88
3.2.4	Zákon o policii (zákon č. 273/2008 Sb.).....	89
3.2.4.1	Institut vykazání v zákoně o policii	89
3.2.4.2	Kvalitativní výzkum.....	92
	Závěr	103
	Seznam použité literatury	105
	Přílohy.....	110

Úvod

Práce se zabývá tématem agresivity dospělých v rodině a její nejčastější formou - domácím násilím.

Problematika domácího násilí se v posledních dvaceti letech stala tématem, o kterém se stále více hovoří. Častěji můžeme vidět snahy různých institucí o zvýšení informovanosti populace v této oblasti. I přesto stále mnoho lidí vidí domácí násilí jako něco, co by se nemělo na veřejnosti řešit. Oběti se za tuto skutečnost stydí, bojí se rozpadu rodiny a toto utrpení tiše snáší. Necítí, že by jim mohlo být pomoci.

Někdo se může zdát nepochopitelné, že ohrožená osoba případ domácího násilí nenahlásí. Někdo by měl v podobné situaci naopak okamžitě jasně. To, zda bude případ domácího násilí nahlášen, či nikoliv záleží nejen na osobě, proti níž bylo mířeno, ale také na řadě vnějších okolností, mezi které bezesporu patří obecná informovanost veřejnosti o této problematice.

Je důležité, aby byl k dispozici informační materiál, který odkrývá tabu domácího násilí s cílem šířit osvětu mezi všechny skupiny obyvatelstva. Pokud nebude k dispozici dostatek informací o tom, jak domácí násilí rozpoznat, koho požádat o pomoc, jak se v tomto případě zachovat, je pravděpodobné, že se ohrožená osoba nerozhodne pomoc vyhledat. A to může mít vážné následky.

Domácí násilí je trestné stejně jako jakékoliv jiné násilí. Každý máme svou fyzickou i psychickou integritu, kterou nemá nikdo právo narušit. Existují prostředky jak se účinně bránit a je nutné, aby široká veřejnost měla k informacím o domácím násilí přístup. Aby oběti věděly, že mají kam jít zažádat o pomoc a že existují legislativní a jiné formy pomoci, které lze v tomto případě využít.

Z těchto důvodů pokládám za důležité se tématu domácího násilí věnovat, a proto jsem si také toto téma pro svou diplomovou práci zvolila.

Úvod práce je věnován vybraným teoriím agrese. Tím chci problematiku násilí teoreticky uvést. Zaměřím se zejména na podstatu vzniku agresivních sklonů, které k násilí mohou směřovat.

Na tuto část navazuje kapitola zaměřená přímo na domácí násilí, ve které se soustředím na jeho definici a příčiny, aby mohl čtenář zjistit, co je pro domácí násilí živnou půdou,

čím je charakteristický agresor, jaké charakteristické rysy má oběť a proč je právě rodinné prostředí místem, kde k násilí tak často dochází. Následuje podkapitola věnovaná projevům domácího násilí, ať už fyzickým nebo jiným a také sociálně-psychologickým dopadům, jež většinou zasahují do různých životních oblastí.

Zvláštní podkapitola se zaměřuje na děti, které jsou nuceny domácím násilím přihlížet nebo se stávají jeho přímými aktéry.

Na teoretickou část navazuje kapitola teoreticko-praktická, ve které se věnují výhradně pomoci obětem domácího násilí. Pojem pomoc zahrnuje pro účely práce zejména prevenci, legislativní opatření a činnost neziskových organizací, které působí na území České republiky.

V části věnované prevenci jednak analyzují osvětově-informační kanály, ze kterých široká veřejnost může čerpat potřebné informace, a prostřednictvím kvantitativního výzkumu zjišťují, nakolik je o dané problematice informovaná. Smyslem této podkapitoly je zodpovězení otázky: „Nakolik má běžný občan možnost se o domácím násilím dozvědět více informací a jaká je úroveň informovanosti mezi běžnými občany?“.

Už bylo uvedeno, že do rámce pomoci jsou zahrnuty i legislativní opatření. Těm je v práci věnován dostatek prostoru, neboť tvoří důležitý pilíř při ochraně obětí domácího násilí a osob ohrožených. Jedná se zejména o zákon o policii, zákon na ochranu před domácím násilím a zákon o sociálních službách. Samostatně se pak věnují novému legislativnímu opatření, kterým je institut vykázání, jenž je v pravomoci Policie České republiky.

Vyvstává otázka: „Nakolik je tento relativně nový institut přínosný?“. Smyslem vykázání je, aby byli agresor a oběť separováni, aby oběť měla časový prostor svou těžkou situaci řešit. Zpravidla na to má deset dnů. Je to dostačující doba na zmobilizování sil k řešení? Ráda bych za pomoci krátké kvalitativní studie zjistila, zda vykázání skutečně problematickou situaci řeší a zda jde o účinný nástroj pomoci.

Součástí této kapitoly je také mapa neziskových organizací a intervenčních center pomáhajících obětem domácího násilí v České Republice.¹

¹ Viz příloha A, B.

Pro tuto práci byly stanoveny čtyři pracovní hypotézy:

1. Problematika domácího násilí není jen interní rodinnou záležitostí, ale vážným celospolečenským problémem.
2. Informovanost veřejnosti o problematice domácího násilí je nedostatečná.
3. V České republice existuje kvalitní základna pomoci obětem domácího násilí.
4. Domácí násilí není problém jen sociálně-ekonomicky slabých skupin obyvatelstva, ale jde napříč společenskou hierarchií.

Cílem této diplomové práce je odkrýt čtenáři problematiku domácího násilí v celé její komplexnosti a potvrdit stanovené pracovní hypotézy. Toho chci docílit podrobným zpracováním teoretické části a provedením dvou výzkumných studií. Kvantitativní studie má za cíl zjistit úroveň informovanosti běžné populace o problematice domácího násilí a přispět ke kapitole věnované pomoci obětem domácího násilí, respektive prevenci tohoto patologického jevu. Kvalitativní výzkum má prakticky přispět k části věnované institutu vykazání a doložit jeho přínos v praxi.

1 VYBRANÉ TEORIE AGRESE

Ústředním tématem této práce je násilí páchané uvnitř rodiny. Je důležité teoreticky uvést, co je podstatou násilí, protože jeho příčiny a původ jsou značně rozličné. Na násilí lze nahlížet jako na fenomén, který je podmíněn řadou různých vlivů. Tyto vlivy se pokusím vysvětlit za pomoci teorií agrese.

Abychom pochopili podstatu násilí jako takového, je nutné se zamyslet nad tím, z jakých příčin se rodí. Existuje celá řada teorií, které podstatu lidské agrese vysvětlují. Některé z nich jsou v přímé opozici proti jiným, některé se vzájemně prolínají a připouští, že tato problematika není jen černá nebo bílá.

Když se zamyslíme nad tím, co je lidská agrese, většinu z nás napadne, že jde o něco převážně negativního, že jde o abstrakci, která lidem nepřinesla a nepřináší příliš dobrého. Na tomto tvrzení je samozřejmě něco pravdy, ale neplatí to zcela bezvýhradně.

1.1 *Konstruktivní a destruktivní agrese*

Je důležité rozlišovat mezi agresivním chováním, které slouží zdravému lidskému potenciálu a mezi agresivním chováním, jehož smyslem je způsobit záměrně újmu. Hovoříme o konstruktivní a destruktivní agresi.

Za konstruktivní agresi považujeme takovou, která slouží k rozvoji lidských možností a k jejich růstu. Jde o druh agrese, který je nutný pro zdravý lidský vývoj, pro prosazení se v životě a získání svébytné individuality a osobní stability. Pozorujeme ji již od raného dětství, ba přímo od samého narození, kdy dítě za pomoci křiku a motorického neklidu dosahuje pozornosti matky, která ho na základě jeho signálů nakrmí, přebalí či pochová. Dítěti se tak dostává uspokojení jeho primárních potřeb a zároveň tak nedochází k jejich frustraci, která by mohla v budoucím životě vést k nemohoucnosti zvládat běžnou životní zátěž, potažmo k nepřiměřeným agresivním reakcím (Fromm 1997; Poněšický 2010).

Nejsou-li bazální potřeby dítěte uspokojovány v potřebné míře, dochází k jejich frustraci. Zde nutno podotknout, že nehovoříme pouze o zanedbávání či traumatizaci dítěte, ale také

o přehnaně liberální výchově anebo nadbytečné péči, zpravidla ze strany matky. Antiautoritativní výchova bez jasně vymezených hranic co se smí a co ne znamená, že si dítě neosvojuje fakt, že existují jisté mantinely, které není povoleno překračovat. Může si v rodině dovolit vše bez omezení, a tudíž není zvyklé řešit překážky. Rodiče to s dítětem zpravidla myslí dobře a neomezující výchovu aplikují především pro jeho dobro, ale problém nastává tehdy, kdy se dítě setká s omezeními mimo rodinu, kde již neplatí, že je vše dovoleno. Tehdy se pro něj stává překážkou to, co je pro ostatní děti zcela samozřejmé. Každodenní těžkosti se stávají frustrující právě kvůli bezproblémovému žití, navíc nerespektování hranic vede k sankcím, které ho omezují v jeho svobodě, a tím se opět vytváří frustrace. Navíc, extrémně liberální postoj rodičů si může dítě vyložit jako jejich nezájem.

Již zmíněná traumatizace či nedostatečná péče představuje zcela opačný problém, ovšem s podobnými následky. Dítě, které strádá nedostatkem lásky a vřelého citového vztahu trpí úzkostí. Naučí se, že jedním z prostředků jak odvrátit pocity bezmoci, neuspokojení a dezintegrace osobnosti je použití agrese. Na tomto místě je nutné zmínit, že zkušenost s frustrací prožitá v časném dětství a z ní pramenící agrese je velmi stálá a její následky se jen velmi těžko ovlivňují (Poněšický 2010).

Celé dětství a dospívání je protkáno kritickými uzly, tak jak o nich hovoří například Erikson v jeho teorii o osmi vývojových stádiích. Vždy musíme bojovat v určitém psychosociálním konfliktu, abychom se posunuli do další vývojové etapy. Je tomu tak v batolecím věku, kdy se dítě učí poprvé emancipovat prostřednictvím slůvka „ne“, tak i v pubertě a adolescenci, kdy si utváří celistvou představu o sobě samém. Vzdoruje proto svým rodičům, hledá své vlastní postoje a hodnoty.

Ve všech těchto etapách projevuje konstruktivní agresi ve prospěch své individuality a emancipace.

1.1.1 Benigní a maligní agrese

Zastávám názor E. Fromma, který hovoří o dvou typech agrese, z nichž jen jeden typ je člověku vrozený. Fromm (1997) jej nazval benigní agresi, což je konstruktivní agrese,

kteřou je člověk od přírody obdařen a využívá ji k obraně svých zájmů. Opakem benigní agrese je agrese maligní. Pod tímto pojmem se rozumí destruktivní chování, které nemá žádný účel, slouží pouze k uspokojování tužeb a žádostí jedince.

Stejně jako tento humanistický autor věřím, že člověk se rodí se sklonem být dobrý bez pudově podmíněných destruktivních sklonů. To, že mají lidé tendenci k páchání zla, je důsledek vzájemného působení nepříznivých vnějších podmínek² a individuálních predispozic každého člověka. Tuto myšlenku velice pěkně vystihuje následující citát:

„Na počátku života jsme na tom jako zvířata. Žijeme v souladu se svou podstatou a ta je dobrá“ (Kopřiva 2006 : s. 55).

Záleží na tom, jak se každý vyrovná s bezmocí, samotou, ztraceností či nenalezením životních cílů. To je u každého jedince subjektivně specifické. Na základě svých možností si utváříme svou životní orientaci, podle které pak překonáváme existenciální deficity, ale také uspokojujeme své vitální potřeby. A to buď prostřednictvím lásky, úcty a pomoci, nebo destruktivním způsobem (Poněšický 2010).

1.1.2 Instinktivismus versus behaviorismus a teorie prostředí

Přibližně od roku 1905 se Freud začínal zabývat problematikou lidské agrese. Prosazoval názor, že člověk je ze své niterné podstaty ovládán pudem smrti a ten se navenek projevuje jako destruktivní. Ve svých dílech hovořil o vzájemném mísení pudu života a pudu smrti. V zásadě prohlašoval, že aby se člověk vyhnul sebedestrukci, musí pud smrti projevit vůči vnějšímu světu, tzn. chovat se destruktivně k lidem a věcem. Jinak hrozí, že tento impuls obrátí proti sobě. Chápal tuto energii jako sílu, která je neodmyslitelnou součástí lidského organismu, tedy jako něco, co se musí zaručeně nějakým způsobem projevit navenek nebo v našem nitru.

Podobný názor měl i K. Lorenz, který také konstatoval, že agresí je člověk vybaven ze své biologické podstaty. Její obsah však neviděl pouze v destruktivitě, ale ve službě životu

² Jedná se o aspekty kulturní, ekonomické a sociálně-psychologické.

a v jeho záchově. Oba přístupy k agresi mají i přesto jeden společný rys. Agrese se v organismu hromadí a dříve či později se musí ventilovat. V opačném případě nastává riziko, že uvolnění agresivní energie bude jen těžko ovladatelné, a tudíž bez předvídatelných následků (Fromm 1997).

Přestože nelze tyto teorie přejít bez povšimnutí, shledávám přijatelnější vysvětlení lidské agrese spíše v propojení myšlenek behavioristů, resp. neobehavioristů a teoretiků prostředí.

Zde se setkáváme s názory, že vliv instinktů na osobnost člověka není tak zásadní jako působení nejrůznějších vnějších faktorů na jedince a jeho chování. Naopak zde převládá přesvědčení, že člověk je tvárný a podléhá vlivům svého sociálního okolí a kulturního prostředí. Na straně behavioristů vnímáme více působení podmiňování a vliv učení na lidské chování. U teoretiků prostředí jde z větší části o to, zda jedinec vyrůstá v dobré společnosti, protože pouze ta může vyprodukovat dobrého člověka (Fromm 1997; Poněšický2010).

Agrese v pojetí behaviorismu a neobehaviorismu je síla, která je ovládaná vědomě. V tomto přístupu se zaměřujeme více na samotné jednání než na vnitřní podněty, které jedince k agresivním počínům vedly.

Avšak behavioristé ve svých úvahách opomíjejí jeden ze zásadních činitelů, které ovlivňují frustraci, a tím je charakter. Teoretici prostředí naproti tomu mínili, že člověk je tvarován pouze vlivy prostředí. Zásadními faktory jsou pro ně výchova, sociální a kulturní změny, které určují, jaký člověk se z jedince stane (tamtéž).

1.1.3 Charakter a agrese

Následující vysvětlení může sloužit jako demonstrace vlivu charakteru na agresi u člověka. Jde o to, zda člověk vzhledem ke svým charakterovým rysům bude projevovat svou konstruktivní či destruktivní agresi.

Dva lidé si mohou počínat agresivně, ale ze zcela jiných motivujících podnětů. Anebo naopak. Mohou si počínat různými způsoby, ale z podobných vnitřních motivů. Připomeňme si, že charakter určuje zdroje frustrace a to, co je frustrující pro jednoho

nemusí být zdaleka frustrujícího pro někoho jiného.³ Je tedy důležité rozlišovat s jakým cílem je agrese uplatňovaná.

Když hoří dům, jehož dveře jsme nuceni vykopnout, abychom zachránili obyvatelé před smrtí, nebude se zřejmě jednat o destruktivní agresi, ale více o konstruktivní formu, která směřuje k záchraně života. Jiný motiv má použití síly v případě, že bychom dům chtěli vykrást.

Charakter určuje s jakou intenzitou a frekvencí budeme na frustraci reagovat. Podle behaviorismu jde o naučené chování, které je determinováno individuálními faktory: dědičnými znaky, mimořádnými událostmi, dispozicemi a prostředím. Uvážíme-li tyto jevy a fakt, že stavebním kamenem charakteru je interakce s druhými a vztahovost, v níž hrají důležitou roli prožitky lásky, důvěry a přijetí, není divu, že se charakterové struktury a charakterové obrany jednotlivců od sebe značně liší (Fromm 1997; Poněšický 2010).

Můžeme, v případě, že na charakter daného jedince působily nepříznivé sociální (a jiné) vlivy, a nevyvíjel se tedy pozitivním směrem, předpokládat zvýšenou citlivost vůči frustraci, a tudíž i větší pravděpodobnost destruktivních projevů? Ano. Neboť charakter vymezuje chování a platí, že jedinec se cítí spokojený⁴, když jedná v souladu se svým charakterem. Fromm (1997 : s. 91) píše: „(...), že charakterové soubory jsou zakořeněny v určitých formách vztahu jedince k vnějšímu světu i k sobě samému a jsou jimi živeny; (...)“.

Tím přispíváme k předpokladu, ze kterého tato kapitola vychází, že agrese je z velké části ovlivněna vlivy kulturními a sociálními, nejen impulsy, které nás nevědomě ovládají.⁵

Jedinec reaguje agresivně při působení i jiných podnětů, než je frustrace. Jedním z těchto impulsů je ohrožení, na které automaticky odpovídá obrannou reakcí: bojem, anebo

³ Kopřiva (2006) hovoří o tzv. charakterové obraně. Jedná se o mechanismus, kterým jedinec zakáže sám sobě uvědomit si vlastní zklamané potřeby. Jde o potlačení tužeb po lásce, přijetí stejně tak potlačení potřeby zlobit se, žárlit, být smutný apod. Člověk se za tyto emoce stydí a v situacích, které je vyvolávají cítí úzkost a je vnitřně nevyrovnaný. Charakterové obrany si tvoříme v dětství. Děti se nedokáží vyrovnat se zklamáním, osamělostí nebo žárlivostí jako dospělí. Těmto emocím jsou vydány napospas a tím velmi trpí. Postupně si dítě (později dospělý) zakáže uvědomovat vlastní zklamané potřeby a ty zůstávají v nevědomé složce mysli, která se později projeví v charakteru. „Charakterová obrana nás nutí jednat takovým způsobem, abychom zakázané či neúnosné emoce nepocítili“ (Kopřiva 2006: s. 56).

⁴ Respektive necítí úzkost.

⁵ Zároveň nelze zjednodušeně prohlašovat, že frustrace musí vždy a za každou cenu vyvolat agresi a že neexistují i jiné podněty, které k agresi vedou.

útekem. Jde o sebezáchovnou, neboli benigní agresi, i přesto, že projevy v jedincově chování mohou nabývat ničivé podoby.

Obě tyto přirozené odezvy na ohrožení jsou rovnocenné, tudíž nelze tvrdit, že agresivita (boj) je přirozenější než útek, anebo naopak. Fromm (1997) ve své publikaci o lidské destruktivitě dospěl k názoru, že útek je přínosnější ve smyslu vlastní sebezáchovy, tzn., že se může vyplatit lépe než boj. Ten vidí jako obrannou reakci podporovanou více kulturně než biologicky, protože k agresivním reakcím jsou lidé vedeni odjakživa, což dokazuje naše historie i současnost. Z vlastní zkušenosti víme, že dravost, ambicióznost či neohroženost jsou v současné době vlastnosti přijatelnější a výše hodnoceny než opatrnost, rozvaha či slabošství.

Na rozdíl od zvířat je člověk ohrožován i v jiných životních aspektech, které se netýkají jen jeho fyzické integrity. Narušena může být emocionální a psychická rovnováha, což lze chápat podobně jako ohrožení existence. Útok proti ideálům, hodnotám, lidské důstojnosti, nerespektování jedinečnosti a tedy zpochybnění orientačního rámce je útok proti tomu, co je člověku mnohdy nejcennější. Velmi příznačným důkazem jsou krvavé boje za svobodu, národní revoluce a povstání jak jednotlivců, tak celých národů (tamtéž).

1.1.4 Podoby benigní agrese

Typickým patologickým zdrojem obranné agrese, neboli reakcí na ohrožení je zraněný narcismus, vyskytující se u jedinců, jichž libido je zaměřeno pouze na Já. Tito lidé jsou zaměřeni pouze na sebe a nemají reálný vztah k vnějšímu světu, pokud se to netýká uspokojení jejich vlastních potřeb. Význam má jen to, co se vztahuje k jejich vlastní osobě a jen to je reálně prožívané, tedy jak rozumově tak emocionálně. Narcističtí lidé čerpají pocity jistoty z přesvědčení o vlastní dokonalosti, která nesmí být zpochybněna, neboť by tím byl zpochybněn jejich orientační rámec, což představuje riziko srovnatelné s ohrožením života. Při takovém ohrožení reagují nelibě a cítí silnou touhu po pomstě na tom, kdo tak vážně ohrozil jejich identitu (Fromm 1997).

Velmi častým společenským jevem je instrumentální agrese. Ta je na rozdíl od zvířat lidem daná učením a zkušenostmi. Jde o neinstinktivní lidskou vášeň. Uplatňujeme ji

nejčastěji proto, abychom získali něco pro nás potřebné a žádoucí, abychom uspokojili své potřeby, ne nutně jen ty existenční a potřebné pro zajištění lidsky důstojného života. Proto se mnohdy setkáváme s případy, kdy lidé chtějí stále více všeho: majetku, peněz, jídla, slávy. Potřebují jakýmkoliv způsobem zaplnit svou vnitřní prázdnotu, doufají, že v materiálních věcech naleznou smysl svého nenaplněného života. Nadměrným přejídáním, požíváním alkoholu či přehnaným nakupováním se snaží uniknout od depresivních stavů. V případě, že člověk nemá dostatek prostředků k uspokojení své chtivosti vzniká riziko, že použije destruktivní sílu k jejímu dosažení. Jde o agresi, která je nástrojem dosažení něčeho subjektivně potřebného. Její použití je prostředkem jak dosáhnout žádoucí cíle (tamtéž).

Do lidského chování se výrazně promítá vliv anómie vládnoucí současné společnosti. Dá se předpokládat, že v důsledku vytváření individualistické společnosti, se vzrůstající industrializací, sekularizací, konzumním stylem života, odklonem od tradic, oslabením morálních hodnot a norem, se bude zvyšovat i míra agrese ve společnosti. Působením těchto společenských vlivů se zvyšuje izolovanost, dochází k zániku skutečných sociálních vazeb, k oslabování životních zájmů a k pocitům osamělosti. Dochází k vnitroskupinovým konfliktům, zvětšuje se propast mezi chudými a bohatými lidmi. Lidé, kteří nejsou schopni se integrovat do většinové společnosti, jsou z ní vyloučeni. To vede ke kriminalitě a dalším patologickým projevům. Narůstají pocity stresu a napětí z celkového nedostatku pospolitosti a vzájemnosti. Výsledkem je značná existenční nejistota, pocity osamocení, dezorientace hodnot, relativita názorů na mezilidské chování, což může vést až k morálně nevázanému chování (Poněšický 2010). „Anomii průmyslové společnosti lze odstranit jen za předpokladu, že se radikálně změní celková společenská struktura: (...); když se převládajícím principem našeho sociálního a individuálního života stane vztah k bližnímu a uplatnění vlastních sil a schopností, nikoli spotřeba věcí a rozpory s našimi bližními“ (Fromm 1997 : s. 117).

1.1.5 Podoby maligní agrese

Tu lze dělit do dvou typů. Jedním je spontánní výskyt destruktivní agrese, který se aktivuje mimořádnými událostmi, druhý typ je vázaný na charakterovou strukturu (Fromm 1997).

Spontánní destruktivita je taková, která se projevuje v důsledku působení výrazných vnějších okolností, například po vypuknutí války, při revolucích, náboženských nebo politických konfliktech, v situaci extrémní chudoby, krajní nudy apod. Ovšem nejen vnější okolnosti způsobují výbuchy ničivosti. Svůj význam má i destruktivní potenciál jedince, který byl podporován určitými dlouhodobými podmínkami a vyprovokován traumatizujícím zážitkem.

K této formě lze přiřadit pomstychtivou destruktivitu, která je vyvolaná reakcí na ubližování osobě, se kterou se jedinec ztotožňuje. Tato forma agrese je velmi častá a projevuje se v ní radost z ubližování.

V úvodu této kapitoly stojí, že charakter je činitel, který má neodmyslitelný vliv na projevy destruktivity u lidí. Jedním z takovýchto projevů je i sadismus v jeho různých podobách. První pojetí vychází z představy, že sadismus je živen výhradně sexuálními pudem. Jde tedy o sexuální sadismus, jímž jedinec dosahuje sexuálního vzrušení a ventilace nahromaděné destruktivní energie. Častěji se s ním můžeme setkat u mužů. K dosažení uspokojení mohou někdy postačovat pouze sadistické představy. Jindy sadisté potřebují partnera, kterého ovládají, opovrhují jím a intenzivně mu ubližují, aby dosáhli sexuálního uspokojení. Lidé, kteří vyznávají sadismus v sexu, mají sadistický charakter, pohání je touha někomu ubližovat, mít nad ním moc a kontrolu. „V žádné oblasti chování nevystupuje charakter člověka jasněji než při sexuálním aktu (...)“ (Fromm 1997 : s. 282). Jedná se o sexuální úchylku, která poškozují samotného člověka a má negativní dopad na lidský vývoj.

Druhý náhled na sadismus spočívá v jeho nesexuálním zaměření. Jde o působení fyzické i psychické bolesti druhému s cílem zranit ho, přivodit mu utrpení nebo až smrt. Objektem takového počínání se může stát vše živé. Tento typ sadismu se projevuje v týrání zvířat a v ubližování slabším, kteří se nemohou bránit vzhledem ke své oslabené pozici. Důkazem jsou nesčetné případy týrání a zneužívání dětí, handicapovaných nebo starých

lidí. Projevy tohoto typu sadismu mohou nabývat různých podob, od zanedbávání, pokořování, zraňování citů, nedostatečné péče až po hrubé zacházení a zabití.

Pro sadismus je důležitá také intenzita sadistické vášně a míra životu prospěšných sil v charakterové struktuře každého člověka. Sadistický charakter může být vyrovnán protichůdnými pozitivními tendencemi a jeho projevy tak mohou být méně intenzivní. Výraznými rysy sadistického charakteru je ovladatelnost všeho živého. Sadista chce vše živé řídit a kontrolovat. Chce se stát všemohoucím a mocným. Jeho oběti jsou proto slabší a bezmocní jedinci. Je pro něj typické, že se bojí všeho, co je nepředvídatelné, nejisté a samovolné. Obává se samotného života, protože v něm nelze dopředu vše dokonale předvídat. To, co je nové nebo jiné je nežádoucí, neboť takové situace mohou vyžadovat spontánní reakci. Sadista je člověk, který se cítí bezmocný, ponížený a trpí ve skutečnosti pocity méněcennosti. Tyto pocity tlumí ovládním druhých lidí. To mu poskytuje uspokojující pocity nadřazenosti a moci.

Faktory, které podněcují sadistické tendence u lidí jsou individuální i celospolečenské. Ze zpráv se jen málokdy dovídáme nějaké radostné události. Jen v malé míře je v nás podporována tendence láskyplného projevu k druhým lidem. Každý den se miliony lidí živí podívanou na řadu násilností, vražd, přepadení, teroristických útoků a jiných zločinů. Lidé jsou téměř posedlí touto podívanou. Zaměřit se na problémy a utrpení někoho jiného jim umožňuje odpoutat pozornost od vlastních nesnází, popř. utěšit se pomyšlením, že i někdo druhý je na tom neblaze. Média málo produkují pozitivní a aktivizující zábavu, podporují v lidech jejich pohodlnost a pasivitu.

K individuálním podmínkám, které živí sadistické sklony, patří kromě uplatňování tvrdých trestů i psychické strádání dětí, což vede k pocitům bezmoci a životního prázdna. Společnost svým způsobem nahrává projevům sadismu, neboť lidé se sadistickým charakterem jsou v sadistickém chování spíše podporováni. Kdybychom žili v mírumilovné a nenásilné společnosti, sadistické sklony by se víceméně utlumily. Sadistický charakter by nevytizel, ale toto chování by nebylo podporováno ani akceptováno (Fromm 1997).

Pro úplnost zmiňujeme krátce nekrofilní charakter, jakožto formu zhoubné agrese, která se definuje zejména tendencí být přitahován vším, co je neživé a vášní pro ničení všeho živého. Jde o formu agrese, pro kterou je typický až nezdravý zájem o smrt a vše, co s ní souvisí. Méně nápadné projevy mohou být patrné v chování lidí, kteří se velmi často

a s překvapivým nadšením zajímají o smrt, o nemoci nebo nesnáze druhých lidí. Jejich charakter se promítá i do způsobu jejich konverzace. Často a rádi se baví o smutných věcech, rádi rozebírají vše, co se týká nemoci, úmrtí, utrpení, finančních nesnází apod.

Jejich řeč je výrazná svou neživostí a strnulostí. Jejich mluva je bohatá na slova, která se nějakým způsobem vážou k ničení nebo se týkají výkalů. Málo se smějí, protože to neumí. Vyjadřování člověka s tímto charakterem je chladné, neživotné a pedantické i tehdy, hovoří-li o zajímavém tématu. Člověk, který nenávidí život, nepůsobí příjemně. Působí nudně a studeně na své okolí. Projevy osobnosti s nekrofilními rysy jsou patrné jak v chování, tak v myšlení.

Takto zaměřený člověk touží být v kontaktu s mrtvolami, proto se tito jedinci nechávají často zaměstnat např. u pohřební služby, na hřbitově nebo patologii. Touží se mrtvol dotýkat, či s nimi souložit. Projevují silný zájem o zápachy, např. hnijícího masa nebo výkalů. Také nadměrně projevují zájem o techniku. Patologie spočívá v zálibě ve strojích a technologiích. Ta přebíjí zájem o život, o lidi a společenské činnosti, což je znakem zdravého způsobu života. V jejich myšlení může převažovat přesvědčení, že životní problémy je záhodné řešit pouze násilím. Nejlepší řešení, které je na dosah je přeměnit živého tvora v mrtvého.

Jako jediné možné řešení tedy vidí destrukci a neuvědomují si, že jsou i jiná daleko vhodnější řešení konfliktů. Jako učebnicový příklad nekrofilního charakteru uvádí Fromm (1997) ve své knize o lidské destruktivitě Adolfa Hitlera.

2 AGRESE DOSPĚLÝCH V RODINĚ – DOMÁCÍ NÁSILÍ

At' nazýváme agresivní chování v rodině domácím násilím či partnerským násilím, stále hovoříme o násilí, které se odehrává mezi blízkými osobami. Jeho definice dle Bílého kruhu bezpečí zní:

„Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah“ (www.domacinasili.cz).

Specifika domácího násilí (Hronová 2007 : s. 9-10):

- a) násilník a oběť jsou blízké osoby, které mezi sebou mají citový vztah;
- b) domácí násilí se odehrává za zavřenými dveřmi, svědky se stávají nejčastěji děti;
- c) násilník chce dosáhnout naprosté kontroly a moci nad obětí;
- d) jedná se o opakované incidenty, které nabývají na intenzitě (eskalace závažnosti i četnosti);
- e) spirála násilí (neustále se střídající období klidu, narůstání násilných projevů a období násilí).

Jde o jev, který se ve společnosti objevuje odjakživa. Skutečnost, že muž svou ženu týrá, se dlouhou dobu neřešila. Ještě před padesáti lety se o násilí v rodině prakticky nehovořilo a už vůbec se neotevírala celospolečenská diskuse, která by tento sociální jev uznala hodný pozornosti (Marvánová-Vargová et al. 2008a).

Nejde tedy zdaleka o trend současné doby, jen proto, že se o něm otevřeně hovoří. Naopak, právě proto, že se o tomto vážném společenském problému začalo v posledních čtyřiceti letech diskutovat, může být učiněn krok k částečné společenské nápravě.

Násilí v rodině je zhoubné právě proto, že se odehrává v prostředí, které by mělo v první řadě uspokojovat potřebu bezpečí a jistoty jejím členům. Lidé, kteří žijí na místě plném strachu a utrpení, jen těžko mohou úspěšně prosperovat ve svém dalším životě. Jsou vážně poznamenáni, často na fyzické i psychické úrovni a musí se s tímto handicapem vyrovnávat.

Za vážný celospolečenský problém bylo domácí násilí uznáno počátkem sedmdesátých let dvacátého století, kromě jiného i díky vlivu feministického hnutí. Na popud feministek začaly vznikat výzkumy, které se násilí mezi partnery věnovaly. Zpočátku tyto studie kladly důraz jak na zkoumání psychických odchylek u pachatele, tak i patologií na straně oběti. Zkoumal se také primární vliv rodiny na projevy násilného chování u pachatelů. Šlo víceméně o individuální přístup k oběma účastníkům konfliktu. Důraz byl kladen na výzkum osobnosti a jejich charakterových rysů. Až v průběhu let začali odborníci ve vědeckých přístupech zohledňovat další faktory, které násilí v rodině podněcují (tamtéž).

Přibližně od sedmdesátých let tak díky řadě studií vznikají teoretické rámce, které se snaží o odborný rozbor a vysvětlení násilného chování v rodině.

2.1 Teorie domácího násilí

Psychoanalýza

Tento teoretický přístup se zaměřuje na individuální intra-psychické mechanismy. Partnerskému násilí se věnuje pouze z perspektivy muže útočníka a ženy oběti. Doposud se psychoanalýza nevěnovala agresivitě žen jako samostatnému fenoménu, který se liší od mužské agresivity. Podle psychoanalýzy se již v dětství u lidí vytváří dispozice k násilnictví nebo naopak sklon přizpůsobit se takovému chování.

Násilník se díky nenávisti k ženám snaží kontrolovat feminní aspekty své výchovy, a tím potvrzuje svou mužskou identitu. Naopak oběť⁶ se podřizuje násilníkovi a zůstává v násilném partnerském svazku.

Z přezkoumání řady studií se však ukázalo, že oběti domácího násilí netrpí ve větší míře potřebou setrávat v násilném prostředí ve srovnání s osobami, které tuto zkušenost nemají (Fromm 1997; Marvánová-Vargová et al. 2008a).

Teorie sociálního učení

Je pravděpodobné, že jedinci, kteří jsou v dětství vystaveni násilným vzorcům chování, tyto vzorce převezmou a budou je uplatňovat ve svých vlastních způsobech chování.

Teorie A. Bandury hovoří o tom, že pro to, jak se bude jedinec chovat v dospělém věku je určující, jakým vzorům byl v dětství vystaven. Negativní vzor zvyšuje pravděpodobnost, že bude jednat v souladu s tímto vzorem. Dítě, které bude pravidelně přihlížet, jak mezi rodiči dochází k násilí, si tuto zkušenost zvnitřní a převezme ji jako jeden z nástrojů řešení konfliktních situací. V tomto případě platí, „že (...) přihlížení násilí v primární rodině má modelující efekt pro pozdější násilné chování jedince“ (Marvánová-Vargová et al. 2008a : s. 27). Rodina je pro dítě zprostředkovatelem primární socializace. Na jejím základě si dítě osvojuje první hodnoty a normy. Je pravděpodobné, že si osvojí fyzické násilí jako specifickou normu, které se bude držet a uplatňovat ji ve svých vlastních vztazích.

⁶ Předpokládá se u ní masochistická porucha osobnosti. Tu lze vymezit nutkáním zažít ponižující zkušenosti v mezilidských vztazích, situace, které vedou ke zklamání, a tím pádem k pocitům ponížení a odmítnutí. U násilníka zase psychoanalytici předpokládali sadistické sklony. Jde o jakousi potřebu podrobit se násilníkovi a rozšířit sebou samým jeho bytost. Nebo naopak zmocnit se týraného a doplnit jím svou neúplnou osobnost.

Podobně to platí i u žen, které byly ve svém dětství násilí vystaveny. Naučily se ho snášet, tolerovat a také ho očekávat ve svých dalších vztazích. Zde se může projevit syndrom naučené bezmocnosti, který ve svých pracích použil poprvé Seligman. Jedná se o submisivní chování a apatii vůči bolesti. Jde o neefektivní přístup k řešení náročných až traumatických událostí, kdy oběť neprojevuje žádnou snahu vymanit se z nepříjemného stavu. Situaci vidí jako předem bezvýhodnou a jakoukoliv aktivitu projevenou v zájmu své záchrany cítí jako předem ztracenou. Nevnímá tak svou schopnost uniknout z násilného vztahu (tamtéž).

Teorie osobnosti

Vědci předpokládali, že existují jisté osobnostní charakteristiky, které jsou pro pachatele a oběti partnerského násilí shodné.

Někteří se domnívali, že muži, kteří se dopouštějí takového jednání, trpí pocity méněcennosti, nízkým sebevědomím a úzkostností. Jiné výzkumy tvrdily, že existují psychologické rysy, charakterizující zneužívané ženy. To se však z výsledků studií nepotvrdilo. Spíš se dá předpokládat, že ženy, které si nesou z dětství traumatické zážitky spojené s násilím v rodině, si nevytvořily sebeobrané mechanismy, kterými by se proti násilí mohly bránit. Jde o tzv. náchylnost k násilí, kterou projevují a která může vést k neschopnosti se násilí bránit (tamtéž).

Teorie stresu

Tato teorie předpokládá, že rodina je místem, kde dochází k silné koncentraci stresových situací. Ty mohou být silnější než v jiných sociálních skupinách. Stres doprovází řadu událostí, které se v rodině odehrávají a nemusí se jednat jen o psychicky náročné situace, ale i o ty celkem běžné.

Na způsob, jak se s rodinným stresem rodina vypořádá, mají vliv další sociální faktory jako je nezaměstnanost, nemoc nebo finanční tíseň. Rodina je pod silným psychickým tlakem, se kterým se musí vyrovnat. Pravděpodobnost, že se její členové uchýlí k použití násilí, se zvyšuje. Navíc násilí jakožto odezva na stres, je jednoduchý způsob reakce, který je v naší kultuře de facto tolerován.

Násilí ze strany partnera je vnímáno jako silný stresor. Představuje pro oběť ohrožení pocitu bezpečí a jistoty. Oběť cítí stres, když k násilí dochází, ale také, když se k němu

schyluje. Na způsob, jak situaci vyhodnotí, má vliv kognitivní hodnocení. To je proces, kterým oběť přisuzuje subjektivní význam prožívaným událostem a také proces určující míru osobní pohody. Primární kognitivní hodnocení umožňuje zjistit, do jaké míry je událost stresující. Sekundární kognitivní hodnocení pak rozhoduje o tom, jak na násilí zareaguje nebo jak se se stresujícím podnětem vypořádá. Určujícím faktorem v těchto procesech jsou schopnosti jedince a pravděpodobnost, že zvolená strategie jednání povede k zamýšlenému výsledku.

Feministické teorie

Se založením ženského hnutí začalo být téma partnerského, respektive domácího násilí, hojně diskutováno. Feministky chápaly partnerské násilí jednostranně, vzhledem k tomu, že jeho oběti jsou ve většině případů ženy. Veřejnost díky tomuto impulsu uznala násilí na ženách jako celospolečenský problém a začala mu věnovat daleko více pozornosti.

Feministické teorie vychází z nerovného postavení mužů a žen ve společnosti. K tomu přispívá celá řada důkazů z naší historie, která byla a podle mnohých stále je, silně patriarchální.

Muži cítí potřebu prosadit svou mužnost a sílu, a udržet si tak vůdčí postavení ve společnosti. Nerovnováhu mezi oběma pohlavími podporuje i tradičně pojatá výchova, která se liší podle toho, zda je vychovávána dívka či chlapec. U chlapců jsou pozitivně sankciované vlastnosti jako síla, odvaha a další vůdcovské rysy. Menší důraz je u nich kladen na empatii nebo citlivost. Tyto vlastnosti jsou považované za ryze ženské a pro muže takřka nevhodné. I proto se partnerského násilí dopouští ve většině případů muži.

Obr. 2.1 Kolo kontroly a moci (Pikálková 2004):

Tento diagram naznačuje, jakých podob domácí násilí nabývá v pojetí feministických teorií. I přes neměnný fakt, že pachatelem domácího násilí je většinou muž, si lze poměrně snadno představit, že tyto nástroje uplatní ve vztahu i žena. Zejména pak u momentu emočního násilí, kdy násilník vyvolává v druhém pocity méněcennosti, pocity viny nebo ho slovně uráží. Ženy bývají v emocionálních věcech zdatnější, tudíž lze předpokládat, že se k těmto násilným praktikám mohou také uchýlit.⁷ Také v situaci, kdy dochází k využívání dětí, může žena snadno využít svých ženských výhod. Typickým příkladem je svěřování dětí do péče po rozvodu.⁸ Jak vyplývá z řady statistik, ženy mají i přes nezaujatost soudů, daleko větší šanci získat své děti do péče právě proto, že jsou matky. I k dalším bodům tohoto kruhu by šlo uvést argumenty, které nasvědčují tomu, že nástroje partnerského násilí jsou dostupné nejen mužům, ale i ženám. Dnes již mohou mít ženy nad svými muži i ekonomickou převahu. Mají vysoké manažerské posty, odkládají rodinné povinnosti na pozdější dobu, muži odchází na mateřskou dovolenou, ženy se stávají hlavním živitelem rodiny atd.

Proto se názor, že se kruh kontroly a moci týká výhradně mužské populace, zdá být víceméně překonaný.

2.2 Příčiny vzniku domácího násilí

Již zmíněné feministické teorie udávají jako hlavní příčinu domácího násilí demonstraci mužské síly a nadřazenosti nad ženou.

Stále silněji se prosazuje multifaktorový model, který chápe snahu o mužskou dominanci pouze jako jednu z příčin domácího násilí, nikoliv jako jedinou (Voňková, Spoustová 2008). Neplatí totiž, že pachatelem domácího násilí je vždy muž.⁹ Jak píše Marvánová-Vargová (2008a : s. 114): „V každém jednotlivém případě se uplatňují různé

⁷ Viz publikace Buriánek J. et al. (2006) Domácí násilí na mužích a seniorech.

⁸ Až 90 % dětí je porozvedu svěřeno do péče matce (Dudová 2007).

⁹ Ze studie zaměřené na zkoumání domácího násilí páchaného na mužích vyplývá, že 4% mužů, z 458 dotazovaných, uvedlo, že zažili fyzické napadení od své partnerky jako důsledek partnerské hádky. Odhadem asi 1/10 mužů z tohoto vzorku zažila občas vyhrožování, pronásledování nebo ekonomické poškozování (Buriánek et al. 2006).

skupiny příčin, jejichž váha může být různá. Může se například měnit v závislosti na vývojových tendencích ve společnosti.“

Tato tvrzení shrnuje ve své kauzálním modelu Dutton, jenž chápe domácí násilí jako výsledek působení více aspektů dohromady. Jedná se zejména o individuální charakteristiky jedince¹⁰, celkovou atmosféru rodinného prostředí a bezprostřední sociální okolí rodiny. Zde záleží na exosystému, ve kterém rodina žije, s jakým typem lidí přichází do kontaktu, jaká místa navštěvuje nebo kde tráví svůj volný čas. Posledním a nejširším faktorem je celospolečenské klima. To znamená, jakým způsobem společnost k násilí přistupuje, zda ho schvaluje, či odsuzuje. Zda je spíše patriarchálně smýšlející, nebo vyznává rovnocenný vztah mezi muži a ženami (Marvánová-Vargová et al. 2008a). Neplatí tedy, že násilně jednají pouze muži.

Jiní autoři uvádějí mezi nejčastější příčiny: nízké vzdělání, zkušenost s násilím z primární rodiny, drogy, psychopatologii osobnosti, rozdílnou životní orientaci partnerů, chudobu, mladší věk atd.

2.2.1 Profil agresora, profil oběti

Není jednoduché stanovit typický profil pachatele domácího násilí, neboť motivace, které k němu vedou a faktory, které ho podněcují, jsou různé případ od případu. Pachatelé těchto činů se rekrutují ze všech společenských vrstev bez ohledu na pohlaví, postavení ve společenské hierarchii či kvalitu ekonomického zajištění (Bednářová et al. 2009).

Profil agresora

Existuje několik typologií pachatelů domácího násilí. Na úvod jmenujme několik znaků, které jednotlivé typy pachatelů většinou spojují.

Jde zejména o zvýšený nedostatek citlivosti vůči druhým lidem. Mnoho pachatelů své násilnické sklony dobře maskuje a navenek se chová slušně, bez agresivních projevů. Ve společnosti se jeví jako zcela neškodní, jako sympatičtí a zábavní lidé, kdežto doma se

¹⁰ Jedinec se naučil reagovat na stresující či ohrožující situace agresí.

z nich stávají agresivní tyrani. Mnoho z nich má tendenci k násilí proto, že v jejich rané socializaci byli svědky násilí mezi rodiči, prošli citově chladnou výchovou nebo se sami stali obětí domácího násilí. Buriánek a kol. (2006 : s. 77) přímo píše, že: „Není sporu, že chování partnerů vůči sobě je do značné míry ovlivněno jejich zážitky z dětství, kvalitou vztahů v rodině, ve které vyrůstali.“

Násilně orientovaní jedinci si během své výchovy mohli osvojit zkušenost, že žena nemá rovnocenné postavení vůči svému muži. Výchovným vzorem mohl být otec, kterému matka ze strachu nekladla odpor. Naučili se tak, že násilí je svým způsobem legitimní záležitost (Marvanová-Vargová et al. 2008b).

Jiní autoři přidávají k výčtu další motivy a způsoby chování, které pachatele spojují. Jde zejména o nízkou sebeúctu, kterou si pachatel snaží zvyšovat užitím sexu jako agresivního činu. Často jsou tito jedinci až extrémně žárliví. Tento silný stresor se snaží zmírnit či potlačit požíváním alkoholu či fyzickým napadením ženy. Společně s těmito znaky zpravidla v myšlení takového jedince panuje víra v tradiční patriarchální rodinu, ve které je muž řídicím a kontrolním elementem rodiny (Voňková, Spoustová 2008).

Obecně lze říci, že mezi varovné signály, které by měly osoby ohrožené zachytit patří:

- nadměrná naléhavost partnera(ky);
- přílišná dominance ve vztahu;
- vnímání druhého jako méněcenné bytosti;
- narcistické sklony;
- nadměrná kontrola;
- extrémní polohy vztahu k vlastní matce (u mužů);
- snaha o izolaci partnera od jeho sociálních kontaktů (Bednářová et. al 2009).

Odborníci pracující s oběťmi a pachateli domácího násilí vytvořili několik typologií násilníků v rodině. Tyto typologie se svým obsahem částečně prolínají.

Mederosovo dělení (Appelt et al. 2000 : citováno dle Marvánová-Vargová, Vavroňová, Prokopová 2008b : s. 10-11)

Majetnický, žárlivý pachatel domácího násilí:

- netoleruje odloučení od partnerky;
- je (patologicky) žárlivý;
- má tendenci k iracionálnímu obviňování partnerky;
- snaží se mít naprostou kontrolu a dohled nad partnerkou;
- vyhrožuje zabitím partnerky či dětí, případně sebevraždou;
- pokračuje v zastrahování a vyhrožování i po odchodu partnerky.

Sadistický pachatel domácího násilí:

- je fascinován mocí a mstou;
- má neurotické rysy osobnosti;
- má potěšení ze zvláště krutých forem násilí podobných mučení;
- jeho násilí často končí vážnými zraněními;
- jeho útoky často přicházejí bez varování a jsou nepředvídatelné;
- jeho chování je vedeno touhou po odplatě a mstě;
- obvykle nemá záznam v policejní databázi a okolí jej považuje za bezúhonného a solidního člověka.

Extrémně nebezpečný pachatel domácího násilí:

- má extrémně vysokou predispozici k násilnému chování; je přecitlivělý v otázkách vlastní mužnosti;
- cítí povinnost neustále prosazovat své názory a zájmy;
- je extrémně útočný, zvláště v kontaktu s autoritou;
- bývá trestán za napadání a fyzické útoky i mimo rodinu;
- je krutý, když mu oběť odporuje nebo se brání.

Hambergerovo dělení:

- antisociální pachatel: agrese vychází z jeho osobnostních charakteristik, agrese se dopouští i mimo rodinu;
- pasivně agresivní pachatel: k násilí se uchyluje po nezvládnutí silného tlaku prožívané situace, navenek mimo rodinu se agresivně neprojevuje;

- nepatologický pachatel: násilí má zástupnou funkci za nezvládnutou komunikaci mezi partnery; ti se dopouští řady komunikačních chyb, které vyústí v násilí (Hamberger et al. 1996: dle Marvánová-Vargová et al. 2008b).

Dle Monsona, Langhinrichsen-Rohlinga, 1998:

- agresor pouze v rodině: lehká psychopatie, nebo porucha osobnosti;
- dysforický/hraničný typ: depresivní, emočně labilní, úzkostný, zastává tradiční rozdělení mužské a ženské role, hraniční až schizoidní porucha osobnosti;
- obecně agresivní/antisociální typ: agresi projevuje i mimo rodinu, až antisociální porucha osobnosti (Monson, Langhinrichsen-Rohling 1998: dle Marvánová-Vargová et al. 2008b).

Profil oběti

Obětí domácího násilí se může stát každý z členů rodiny: žena, muž, dítě, senior. Ve většině případů se však obětí domácího násilí stává žena a pachatelem je osoba mužského pohlaví. Proč tomu tak je se pokusíme objasnit v následujícím textu.

Z výzkumů ženské a mužské agresivity, které provedla Anna Campbell vyplývá, „(...), že muži a ženy vnímají násilí a agresi naprosto jinak. **Pro ženy znamená agrese selhání sebekontroly a pro muže je to prostředek**, jak nejlépe dosáhnout vytyčeného cíle, jak si dokázat schopnost čelit problémům a ovládat jiné“ (Buskotte 2008 : s. 72, tučně v originále).

Příčiny odlišného vnímání stejného jevu je nutné hledat v dětství. Právě v této době, kdy je dítě formováno pod vlivem primární socializace, se utváří základy pro vnímání násilí. Jedinec vyrůstá v síti rodinných vztahů, které zásadním způsobem ovlivňují jeho osobnost. Nepřijetí od svých nejbližších, zanedbávání citové výchovy a vystavení násilnému chování mezi členy rodiny, předurčuje problémy v jeho budoucích partnerských vztazích a postoj, který zaujme vůči násilnému chování (Bednářová et al. 2009).

Ne nadarmo je podle Světové zdravotnické organizace přítomnost dětí při domácím násilí klasifikována jako jejich týrání. Neboť: „Děti, které mají s násilím vlastní zkušenost, mají sklony mnoho situací interpretovat negativně a nepřátelsky. Velmi rychle se začínají cítit ohroženy a snadněji se dostávají do konfliktních situací, které řeší právě agresi, (...)“ (Buskotte 2008 : s. 70).

Dívky se zpravidla identifikují s obětí, kterou se většinou stává matka. Naopak chlapci uzavírají častěji koalici s otcem. Příčinu hledíme opět v socializačním procesu. Čírtková (2008 : s. 43) uvádí: „(...), že pohlaví oběti a pohlaví pachatele je přece jenom jinak důležité pro syny nebo dcery, protože děti vnímají domácí násilí ve vazbě na svou příslušnost k mužskému či ženskému rodu.“ Identifikují se se svým nejdůležitějším vzorem, kterým je nejčastěji rodič stejného pohlaví. Chlapci vidí v otci vzor síly a moci, který má v domácnosti výsadní postavení. Pokud se otci jeho mocenské postavení vyplácí a přináší kýžený účinek, chlapec tento vzor přebírá a je pravděpodobné, že podobný model bude uplatňovat ve svém životě. V případě, že je matka uvězněna ve své submisivní pozici z jakéhokoliv důvodu, je naopak pravděpodobné, že dívka tento vzor přijme za svůj a nastává riziko, že bude svou ženskou roli vnímat jako méně významnou, oproti svému mužskému protějšku (Buskotte 2008).

Ženy, které si ze svého dětství nesou zážitky spojené s odmítnutím, citovou deprivací či násilím vůči své matce, si volí špatné partnery. Často si málo věří, vidí sebe samu jako méněcennou bytost, nemají se rády a proto jsou vděčné za kohokoliv opačného pohlaví, kdo o ně projeví zájem. Tím podporují nerovné postavení vůči svému mužskému protějšku a již v počátku vztahu snižují svou osobitou cenu. Tímto dochází k následnému prohlubování propasti mezi bezmocí jednoho a mocí druhého partnera. Oběť domácího násilí postupně nabývá dojmu, že partner je doopravdy významnější a silnější než ona sama (Bednářová et al. 2009).

Z Kola kontroly a moci¹¹ je patrné jaké taktiky násilné osoby vůči své oběti uplatňují. Jedná se o výhrůžky, nátlak, zavražďování, emoční násilí sociální izolaci, ekonomické vydírání, využívání dětí apod. (Marvánová-Vargová et al. 2008a) Pod vlivem tohoto negativního působení oběť nabývá dojmu, že skutečně musí být tak špatná a neschopná, když je s ní partner neustále nespokojený. Těmito pochybnostmi o své vlastní ceně partnera utvrzuje v tom, že je jeho násilné chování namístě a staví se do role, kdy je oprávněn rozhodovat o jejím životě. Tato partnerská nerovnocennost se postupem času stává normou (tamtéž).

¹¹ Viz obr. 2.1 str. 25.

Shodné charakteristiky obětí

Domácí násilí je jev, který se odehrává za zavřenými dveřmi, často beze svědků. Vyznačuje se silnou latencí, což znesnadňuje rozpoznat oběti, které jej popírají a odmítají jej ohlásit příslušným orgánům. I přesto existují shodné znaky podle kterých lze oběť domácího násilí rozpoznat (Bednářová 2006):

1. syndrom týrané ženy

Neboli Battered Woman Syndrom, který poprvé pojmenovala L. Walker v letech 1979-1984. Úlehlová et al. (2009) v souvislosti s ním popisuje tři oblasti psychiky, které jsou v důsledku prožitého domácího násilí pozměněny:

1. změny v emocionálních reakcích (smutek, stud, pocity viny atd.);
2. změny postojevých a hodnotících rámců (sebeobviňování, naučená bezmoc, nevíra ve vyřešení situace atd.);
3. poruchy psychických procesů (deprese, úzkostnost, snížená imunita atd.).

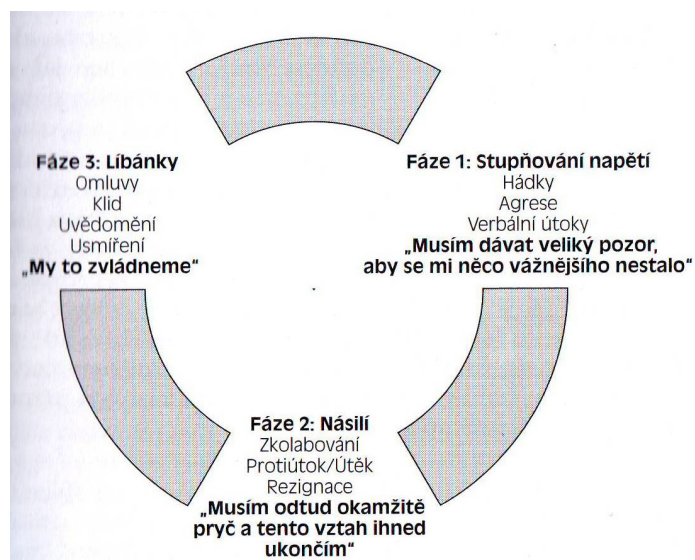
Syndrom v sobě zahrnuje komplex fyzických, psychických a sociálních symptomů. K těmto příznakům řadíme zejména neschopnost ukončit násilný vztah a odejít od agresora, popírání vážnosti situace, svalování veškeré viny za chování partnera na sebe, strach o život, izolace od okolí, nízké sebevědomí, lhaní o původu zranění, snížená akceschopnost, která se například projevuje i v odmítnutí spolupráce s krizovými centry a policií.

Nutno podotknout, že syndrom týrané ženy se nerozvíjí automaticky u každé oběti domácího násilí. Je zpravidla podmíněn chronickým dlouhodobým týráním. K jeho výskytu přispívají i okolnosti jako přehlížení či bagatelizování problému domácího týrání okolím nebo nezralá osobnost oběti, jež nezažila plnohodnotný partnerský vztah bez násilí. Syndrom týrané ženy se může v závislosti na výše uvedených faktorech projevit v různých podobách (Úlehlová et al. 2009).

Původně pro něj byly klíčové dva znaky: naučená bezmocnost a kruh domácího násilí. Jiní autoři hovoří navíc o posttraumatické stresové poruše a sebezničujících reakcích.

- Naučená bezmocnost: oběť ztrácí schopnost na násilí reagovat aktivně; veškerá snaha o zastavení či zmírnění násilného jednání je marná; oběť se stává pasivní a ztrácí síly potřebné ke změně své situace; rezignuje (Bednářová et al. 2009).

- Kruh domácího násilí (Buskotte 2008):

Obr. 2.2 *Cyklus násilného chování partnera z pohledu oběti*

- Posttraumatická stresová porucha (PTSP): jedná se o poruchu přizpůsobení, kdy oběť znovuprožívá traumatickou událost; v noci se jí opakovaně vrací noční můry; projevuje se strach ze všeho, co by mohlo trauma připomenout nebo na něj vyvolat vzpomínky; jedinec je neschopen psychického ani fyzického uvolnění, je neustále připraven na další trauma; k tomu se pojí podrážděnost a poruchy spánku; v neléčených případech může dojít až ke změně osobnosti (Voňková, Spoustová 2008); o PTSP hovoříme v případě, že příznaky přetrvávají déle než jeden měsíc a výrazně je snížena kvalita života (Bednářová et al. 2009).¹²
- Sebezničující reakce (Stockholmský syndrom): jedná se o vytvoření emocionální náklonnosti vůči trýzniteli, která se objevuje u obětí týrání; vzniká v situaci, kdy je oběť izolována od svého okolí, ztrácí šanci na únik ze své pasti; k násilnické osobě zaujímá ambivalentní vztah, zčásti k ní cítí náklonnost a věří, že ve své podstatě nemůže být tak zlá; tento dojem vychází z faktu, že se násilník chová střídavě laskavě i násilně; oběti o svých trýznitelích mluví vlídně, popírají jejich vinu, omlouvají jejich činy, vyjadřují jisté porozumění jejich skutků (tamtéž).

¹² Akutní PTSP = symptomy netrvají déle než tři měsíce; chronický stav = symptomy PTSP trvají déle než tři měsíce (Bednářová et al. 2009).

2. vývoj v orientační rodině

V úvodu této části jsem zmínila, že děti se se svými rodiči identifikují, přebírají od nich vzorce chování. Ztotožňují se s osobou pro ně významnou, přebírají od ní normy a hodnoty, které si zvnitřňují. Násilí mezi rodiči se jim jeví jako rutina, která je běžnou variantou řešení mezilidských konfliktů. Děti vnímají násilí jako prostředek komunikace, kterým lze získat to, co chtějí.

Sama oběť domácího násilí má za sebou často zkušenost s násilím ze své rodiny. Dívky se častěji přiklání na stranu oběti, kterou byla jejich matka a samy si vybírají partnery s podobnými rysy jaké měl jejich otec násilník. Opakují tak stejný vzorec chování, jaký měly možnost pozorovat ve své orientační rodině. Jsou proto více ohroženy domácím násilím než ženy, které podobnou zkušenost nemají (Bednářová et al. 2009).

3. verbální a neverbální projevy

Týrané ženy se projevují nejistě. V jejich tváři není příliš patrná mimika. Na jejich výrazu není poznat, zda jsou smuté, nebo veselé. Často neudržují oční kontakt, intonace hlasu je bezbarvá. Gestikulace je nevýrazná. Vůči okolnímu světu jsou podezřívavé, ostražitě. Obtížně navazují mezilidské kontakty a působí uzavřeně. Dojem z jejich verbálního i neverbálního projevu je spíše rozpačitý, nepůsobí důvěryhodně, ale spíše submisivně a zároveň podrážděně (tamtéž).

2.2.2 Proč rodinné prostředí tak často slouží k vybití agresivity?

Historický kontext

Násilí v rodinných vztazích bylo, je a pravděpodobně i bude jejich nedílnou součástí. Historie nám předkládá řadu důkazů násilí páchaného na nemocných či jinak handicapovaných dětech, kterých se jejich rodiče zbavovali hozením ze skály či zanecháním v lese. Nejen děti, ale i ženy byly celá staletí zcela podřízeny otci rodiny, který nad nimi měl prakticky neomezenou moc. Toto patriarchální uspořádání umožňovalo mužům uplatňovat vůči ženám a dětem různorodé druhy trestů. Nerovné (patriarchální) postavení mezi mužem a ženou panující v minulých dobách, patrně i v současnosti, je

možnou příčinou, proč se domácí násilí objevuje i dnes v takové míře (Gjuričová et al. 2000).¹³

Teorie stresu

Rodina je místem, kde se koncentruje celá řada stresorů, které se vážou k různým situacím v rámci rodinného života: svatba, smrt, nemoc, penzionování, rozvod apod. Každý jedinec vnímá rodinnou zátěž subjektivně. I obyčejné rutinní záležitosti odehrávající se v rodině mohou přinášet určitou míru stresu, se kterou se členové rodiny musí vypořádat po svém. Rodina je vystavena zátěži, která ji činí zranitelnou. Velmi záleží na tom, jak jsou členové rodiny odolní a schopni se s takovou zátěží vyrovnat. V případě, že se k již zmíněným stresorům přidají další, jako je například nemoc nebo nezaměstnanost, zvyšuje se riziko, že se násilí projeví jako reakce na ně. Navíc agrese v podobě násilí je reakcí na stres, která je v západním světě víceméně tolerována (Marvánová-Vargová 2008a).

Alkohol

Není zcela jasné, zda je alkohol důvodem, proč se lidé dopouští násilného jednání, anebo zda alkohol násilné chování pouze doprovází. Odborníci se v této věci ve svých názorech liší. Ať tak či onak, „(...) alkoholismus a násilí spolu velice úzce souvisí“ (Marvánová-Vargová 2008 : s. 62).

Po požití alkoholu je člověk více náchylný k projevům násilí a agrese. Úlehlová et al. (2009 : s.15) naopak tvrdí, že „(...) alkohol a drogy nejsou skutečnou příčinou násilí, fungují spíše jako omluva.“ Násilník se chová násilně jak pod vlivem alkoholu tak ve střízlivém stavu. Někdy si agresori berou alkohol jako výmluvu, proč se k násilí uchýlili.

Nelze tedy tvrdit, že alkohol je jediným důvodem proč se lidé chovají agresivně. Pravdou zůstává, že alkohol k násilí přispívá a pod jeho vlivem mohou jeho projevy eskalovat.

¹³ Až do 60. let dvacátého století se násilí v rodině nepovažovalo za problém hodný veřejného zájmu. Lidé se domnívali, že se jedná o jev ve své podstatě vzácný, nanejvýš vyskytující se v problematických, sociálně a ekonomicky slabých rodinách. Tento předpoklad byl vyvrácen změnou společenského klimatu – zejména příchodem feministického hnutí, které na násilí páchaného na ženách výrazně poukázalo. Ukázalo se, že tento jev není zdaleka záležitostí chudších či méně vzdělaných vrstev obyvatelstva a že ho nelze považovat za interní rodinnou záležitost, neboť „(...) má širší společenský význam a je třeba jej pojmenovat i řešit na všech úrovních (Gjuričová et al. 2000 : s. 13).

Osobnost násilníka

Existuje řada empirických výzkumů vysvětlujících násilné chování. Odborníci psychologie vidí jako jednu ze zásadních příčin domácího násilí povahové zvláštnosti násilných osob¹⁴, které hraničí až s poruchami osobnosti. Poruchy osobnosti se vyskytují u drtivé většiny domácích násilníků.¹⁵

Dutton rozlišuje poruchy osobnosti, které se projevují obecně, bez ohledu, zda se jedná o prostředí rodinné či veřejný prostor, a poruchy, jejichž symptomy se vynořují pouze ve vztazích mezi blízkými osobami, tzv. abuzivní osobnost. Pro ni jsou charakteristické silné projevy agrese, které se střídají s usmiřováním a obdobím klidu. Dále nechť ukončit vztah, tendence přenášet vinu na oběť a projevy zuřivosti střídající se se studem (Dutton 1998, dle Čírtková 2008). Z následujících zkoumání abuzivní osobnosti vzešly tři její základní typy:

1. zneuživatelé se schizoidní či hraniční osobností;
2. zneuživatelé s pasivně agresivní a závislou osobností;
3. zneuživatelé s narcistickou nebo disociální osobností (Čírtková 2008 : s. 38, upraveno autorkou).

Další zajímavé dělení vzešlé z diskusí expertů v sobě zahrnuje typ násilníka, pro kterého je typické chovat se agresivně pouze a jedině ve svém soukromí a vůči svým blízkým. Na své okolí působí neagresivním dojmem. Jedná se tzv. o násilníky dvojí tváře, nebo „family only“ (Čírtková 2008).¹⁶

Bednářová a kolektiv (2009) vidí jako jeden z impulsů pro eskalaci domácího násilí těhotenství či porod dítěte. Tento mezník v rodinném životě totiž zvyšuje ekonomickou, sociální i psychickou závislost ženy na partnerovi. Rodina se stává prostředím, kde může partner naplno projevit svou nadřazenou pozici a uplatňovat agresi a kontrolu.

¹⁴ Např. tzv. „emocionální nezpůsobilosti“. „(...) týrající osoba považuje své chování za zcela normální, odmítá jakoukoli odpovědnost za hrubé narušování partnerských vztahů a vinu přesouvá na oběť“ (Collins 2003 : dle Čírtková 2008 : s. 21).

¹⁵ Až 80 % (Čírtková 2008).

¹⁶ Další typy násilníků v tomto dělení: obecně násilná osoba, násilník s problémy se závislostí, násilník s psychickou zátěží (Čírtková 2008 : s. 39-40).

2.3 *Projevy domácího násilí*

O násilí hovoříme „(...) tehdy, jeli vůči konkrétní osobě vykonáván tlak se záměrem tohoto člověka ponížit či zranit. Násilně jedná ten, kdo radikálně prosazuje svou vůli proti vůli ostatních“ (Buskotte 2008 : s. 40).

2.3.1 Fyzické násilí

Jedná se o jakýkoliv fyzický kontakt, kterým agresor projevuje nadřazenost či kontrolu vůči své oběti. Nejčastěji se setkáváme s fackováním, strkáním, bitím, škrcením, kopáním, poutáním, ohrožováním zbraní, zakazováním spánku, odpíráním potravy atd. Fyzické útoky zpravidla eskalují. Zpočátku se jedná o neškodné projevy, např. strkání, které se však časem může vystupňovat až k pokusu o vraždu nebo vážnému ublížení na zdraví.

2.3.2 Psychické násilí

Pojem psychické násilí zahrnuje řadu strategií, kterými násilník získává nad obětí převahu a kterými ji manipuluje. Záměrem bývá vzbudit v oběti pocit méněcennosti, což přispívá k posílení pocitu nadřazenosti, a tudíž zvyšování moci agresora. Patří sem zejména ponižování, urážky, vzbuzování strachu, vyhrožování, izolace apod. Marvánová-Vargová et al. (2008a,b) řadí dále do psychického násilí i stalking, neboli psychický teror vůči blízké osobě, pro který je typické obtěžování nočními telefonáty, pronásledování, psaní vyhrůžných dopisů apod.

2.3.3 Sexuální násilí

Tento druh násilí se projevuje vynucením sexuálních praktik na partnerovi proti jeho vůli a navzdory jeho nelibosti. Jedná se o vynucenou soulož, sexuální obtěžování, nucení ke sledování pornografie, vynucování sexuálních praktik, které jsou pro oběť ponižující. (Buskotte 2008; Marvánová-Vargová et al. 2008b).

2.3.4 Ekonomické násilí

O ekonomickém násilí hovoříme, když je oběti zamezováno nakládat s rodinnými a osobními financemi. Na své potřeby dostává přiděly, je nucena zůstat v domácnosti, aby se tak mezi ní a agresorem vytvořilo pouto finanční závislosti. Je jí odepřena možnost získat vlastní peníze a nemůže rozhodovat o tom, za co je utratí. Každou položku zpravidla musí hlásit. O peníze musí prosit a svou potřebu zdůvodňovat. Zamezení přístupu k financím dosahuje agresor moci, která mu umožňuje oběť ovládat a připoutat ji k sobě. Ta se bojí odejít ze strachu z partnera, a kvůli nedostatku finančních prostředků nemá ani příliš možností, které by mohla využít (Marvánová-Vargová et al. 2008a,b; Buskotte 2008).

2.3.5 Formy domácího násilí

Voňková a Spoustová (2008) řadí k formám domácího násilí sociální izolaci, zastrašování, vyčerpávání, citové a ekonomické týrání, vydírání a zneužívání práv muže. Tyto formy se více či méně prolínají s výše uvedenými projevy. Např. zastrašování v podobě vyhrožování sebevraždou, zavražděním dětí, zákaz styku s rodinou a přáteli, kritizování, nadávání, záměrné vyvolávání pocitu viny u oběti lze chápat jako projev psychického týrání. K fyzickému a sexuálnímu týrání pak bezesporu patří odpírání jídla, tekutin a spánku, násilné vyžadování sexuálního styku, násilné chování pod pohrůzkou zbití apod.

4 znaky domácího násilí (Buskotte 2008 : s. 39):

1. Opakování a dlouhodobost
2. Eskalace (stupňování)
3. Jasně a nezpochybnitelně rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné
4. Neveřejnost

2.4 Dopady domácího násilí

Více než polovina všech žen, které se stanou obětí domácího násilí je fyzicky zraněna. Až jedna třetina z nich musí být po napadení lékařsky ošetřena. Fyzické týrání nabývá různých podob a různé závažnosti. Často se jedná o modřiny, pohmožděniny, odřeniny, škrábance, ale i tržné a bodné rány, popáleniny či zlomeniny. Často tak hrozí reálné riziko usmrcení nebo vážného poškození zdraví.

Popírání či bagatelizování zranění způsobených domácím tyranem vede k psychickým potížím. Oběť není schopna si psychicky odpočinout, uvolnit se a zažít pocity klidu a bezpečí, neboť právě prostředí, které by mělo být jejich zdrojem je příčinou stresu. Neustále očekávaný útok vede k napětí. Důsledkem jsou psychosomatické obtíže a neurotické projevy, problémy se zažíváním, kardiovaskulární onemocnění, deprese, častější nemocnost, poruchy spánku, úzkostnost apod. Být neustále ve střehu a pod tlakem je vyčerpávající, proto jsou oběti často přímo vysílené a bez energie. V některých případech nejsou schopny se postarat o domácnost ani o děti, natož začít svou situaci radikálně řešit nebo provádět kroky k její změně (Buskotte 2008).

Důsledky domácího násilí, a zvláště jeho brutální formy, vážně ovlivňují somatické i duševní zdraví obětí. V některých případech se oběť z násilného zážitku již nikdy nezotaví, nedokáže žít normální život, protože je navždy poznamenána tímto traumatem. Rány na těle se snad zahojí, ovšem rány na duši jsou trvalejšího rázu a je nutné vyhledat pomoc odborníků. V opačném případě nastává riziko, že se jedinec bude vyrovnávat s hrůznými zážitky za pomoci alkoholu či jiných uklidňujících prostředků. (Marvánová-Vargová et al. 2008a,b).

2.4.1 Psychické dopady

K psychickým dopadům domácího násilí patří již zmíněný silný stres z toho, kdy zase dojde ke konfliktu nebo kdy se partnerovi něco znelíbí. Neustálá snaha předejít problému, nevyprovokovat partnera, rychle rozpoznat v jaké náladě ten den je, vyžaduje příliš mnoho psychických sil a životní energie. Žena žije v neustálém strachu a pocitu ohrožení, což vede k neschopnosti situaci svépomocí zvládnout.

Násilí, a tím spíše násilí ze strany rodinných příslušníků, je pro oběť natolik nepochopitelné a šokující, že může vést až k prožitkům srovnatelným s traumatem.¹⁷ Traumatický zážitek z násilí v sobě nese charakteristické znaky. Oběť vnímá velmi silný strach o své fyzické a psychické zdraví, často se přímo bojí o svůj život. Je neustále ve stresu, cítí bezmoc a hrůzu. Intenzivní bezmoc a pocity strachu vedou ke ztrátě kontroly nad celou situací, narušují nebo zcela ničí vnitřní rovnováhu člověka. Přichází situace, kdy dochází k selhávání paměti, oběť se cítí jakoby mimo realitu, dostavuje se panika, pocity permanentního rozrušení a neklidu. V akutních případech se dostavuje syndrom týrané ženy¹⁸ (Buskotte 2008; Úlehlová et al. 2009).

K dalším příznakům prožitého traumatu patří i poruchy spánku nebo citová nevyrovnanost a labilita. Traumatizovaný člověk tak začne zničehonic plakat nebo se dostane do stavu deprese. Jeho vnímání je pozměněno.¹⁹ Bezdůvodně se dostávají záchvaty panického strachu či bezmoci vyvolané zdánlivě neškodnou asociací, např. písni, a to i v situacích, které zdaleka nejsou ohrožující. Oběť si v daný okamžik neumí racionálně vysvětlit, proč k panickému strachu došlo, než si uvědomí, že daný zvuk nebo píseň doprovázel v minulosti traumatický zážitek. Jde vlastně o reakci mozku, kterou oběť není schopna vědomě ovlivnit. Jedná se o tzv. „flashbacky“, neboli znovu vybavení děsivých vzpomínek včetně jejich detailů.

Někdy dochází k tomu, že vzpomínky na traumatickou událost se vybavují a postupně oslabují, mění se jejich vnímání. V tomto případě situace míří pozitivním směrem. Jindy se však vzpomínky vrací se stále stejnou intenzitou. V takovém případě se postižený může

¹⁷ Úlehlová et al. (2009) hovoří o traumatu II. typu, neboli chronické traumatizaci.

¹⁸ Viz str. 32.

¹⁹ Úlehlová et al. (2009) popisuje dva typy aktuální stresové reakce. Reakce typu ALFA a reakce typu BETA.

domnívat, že událost zažil podruhé. Zažívá stejně hroživé pocity jako kdysi, je zničený a hrozí reálné riziko vzniku závislosti na uklidňujících prostředcích.

Lidé, kteří mají zkušenost s domácím násilím, trpí pocity viny za vzniklou situaci, za to, že nebyli schopni zabránit chování partnera a že dopustili, aby se k nim takto choval. Často se mylně domnívají, že partnera vyprovokovali k násilným činům, že se chovají nevhodně a chyba musí být na jejich straně. Permanentním nátlakem, výhrůzkami, urážkami, podkopáváním lidské důstojnosti postupně dochází k tomu, že týraná osoba vidí sebe samu jako neschopnou a méněcennou bytost. Takovým uvažováním se jejich sebevědomí ještě více snižuje. K prohloubení výčitek svědomí a k dalšímu obviňování sebe sama přispívají i všeobecně rozšířené mýty²⁰, které se často promítají v dobře míněných radách blízkých lidí, i ve veřejném mínění o postavení ženy a muže v rodině.

Již zmíněné bagatelizování a popírání problému s domácím násilím je častou obrannou strategií týraných žen. Tím, že problém popřou nebo podceňují jeho vážnost se chtějí uchránit před pocity viny a silného strachu. V podstatě racionalizují situaci. Snaží se přesvědčit o tom, že mohlo být hůř, že situace není tak vážná jak se zdá. Čím déle však problém popírají, tím víc hrozí, že problém bude eskalovat a hrozící nebezpečí nebude již možné ignorovat. (Buskotte2008).

S tím souvisí i fakt, že ženy často celou situaci vidí zcela nereálně. Jsou zmatené a silně ovlivněné negativními projevy partnera v kontrastu s přesvědčením, že je přece partner musí stále alespoň trochu milovat. Je pro ně velmi bolestné a náročné si přiznat, že jeho násilné projevy jsou jen prostředkem, jak si dokázat svou převahu a moc, a potvrdit tak neomezenou kontrolu nad jejich životem.

Zpravidla se cyklus násilí²¹ musí několikrát zopakovat, než si žena celý problém přizná. K násilnému partnerovi zaujímají oběti velmi rozporuplný vztah. Na jednu stranu pevně doufají, že se vše obrátí k lepšímu a vztahy se nakonec optimalizují. Nechtějí v mnohých případech ošidit děti o možnost žít s otcem, protože by to mohlo znamenat i přerušení kontaktu s prarodiči. Navíc cítí strach, že by nakonec mohly ony samy o děti přijít. Tuto myšlenku násilný partner podporuje gesty i vyhrůzkami. S odchodem tak velmi často váhají.

²⁰ O všeobecně rozšířených mýtech a předsudcích o domácím násilí se rozepisují na str. 43.

²¹ Viz obr. 2.2 str. 33.

Ve své situaci si často ani neumí představit, kam by mohly jít a jak by mohla vypadat jejich budoucnost po odstěhování ze společného bydlení.

Psychický teror, který týraní lidé zažívají, zapřičiňuje i emocionální frustraci. Potřeby jako je bezpečí, jistota, láska jsou de facto nenaplněny. Dlouhou dobu doufají, že se situace zlepší, přesvědčují se o lásce, kterou k nim partner stále chová. To se nepotvrzuje, a proto výrazně citově strádají.

V důsledku izolace není kolikrát možné vyhledat někoho blízkého, komu by se mohly svěřit a kdo by posloužil jako psychická opora.

V neposlední řadě vymýšlí řadu různých strategií jak se konfliktu s partnerem vyhnout, jak zmírnit ohrožující situaci, jak ho nevyprovokovat k dalšímu agresivnímu chování. Chovají se pasivně, nekladou odpor ani neodmlouvají. Snaží se ho uklidnit, vyhovět mu ve všem, co vyžaduje a hlavně nepřekážet v cestě. I to však někdy může agresora vyprovokovat k útoku, protože platí: když agresor bude chtít, tak si důvod najde (Marvánová-Vargová et al. 2008a,b; Bednářová et al. 2009).

2.4.2 Sociální dopady

I dnes ještě u české populace převládají zkreslené představy o tom, co to domácí násilí vlastně je. Mnozí jej zaměňují za neškodné potyčky či italská manželství. Lidé, v jejichž okolí k domácímu násilí dochází, od něj dávají ruce pryč, mají strach se míchat do záležitostí, které se jich bezprostředně nedotýkají, protože neví, jak se při setkání s ním zachovat. Tím, že tento společenský problém nazýváme jinými jmény, která často nevyznívají tak dramaticky jako „domácí násilí“, se ho však nezbavujeme, nýbrž jej pouze zakrýváme. Do důsledku vzato se tím potažmo prohlubuje pocit bezmoci a bezvýchodnosti u obětí, protože se tento druh násilí patřičně neodsuzuje, a na straně druhé, se posiluje pozice útočníků, kteří jsou tabuizováním domácího násilí víceméně krytí.

2.4.2.1 Mýty o domácím násilí

Mýtům o domácím násilí se v práci věnuji, protože silně ovlivňují společenské vnímání tohoto fenoménu. Nelze je ignorovat proto, že pod jejich vlivem je na oběti někdy nahlíženo jako na původce problému (Vavroňová, Prokopová 2002).

Lidé jsou naučeni přisuzovat jevům, skupinám, věcem určité vlastnosti, mnohdy aniž by k tomu měli nějaký objektivní důvod. Jinak řečeno jsou předpojatí. Často se jedná o vlastnosti negativní, které nadále generalizují, tzn., že je přisuzují i dalším jevům, skupinám či věcem, které vykazují nějaký podobný znak. Z těchto procesů vznikají společenské stereotypy, rodí se předsudky a mýty, které se přenášejí prostřednictvím společenské interakce nebo se i dědí.

V následující části se věnuji nejvíce rozšířeným mýtům o domácím násilí. Mým cílem je poukázat na to, jak mylně může být na tento jev společností nahlíženo.

⇒ **domácí násilí je soukromá věc**

Domácí násilí není v žádném případě soukromá věc, což potvrzuje následující citát §199 Trestního zákoníku: „Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.“

„Z právního hlediska má domácí násilí a násilí způsobené na veřejném místě naprosto stejnou hodnotu, je tedy stejně právně postižitelné“ (Buskotte 2008 : s. 27). A ani příbuzenský vztah nedává nikomu do ruky právo chovat se násilně.

⇒ **domácí násilí je záležitost sociálně slabých rodin**

Není pravdou, že pouze v chudých a problémových rodinách dochází k partnerskému násilí. Naopak dochází k němu bez ohledu na socioekonomický status, tzn. v rodinách, které jsou velmi dobře finančně zajištěné a jejichž členové se vyznačují vysokým vzdělanostním statutem. Naopak násilníci z takových rodin jsou ve formách násilí více rafinovaní a lépe ho maskují, což představuje pro oběť vyšší riziko. V podkapitole 2.2.1. se zmiňuji o několika typologiích pachatelů domácího násilí. V žádné z nich se však nepíše, že by snad mezi chudobou a domácím násilím existoval nějaký kauzální vztah nebo snad, že by dostatečné finanční zajištění, nebo vysokoškolské vzdělání bylo prevencí před rozvinutím tohoto jevu.

Opravdu k němu může dojít i v rodinách, které se na první pohled zdají být spořádané a kde by to nikdo nečekal.

⇒ **domácí násilník má typické znaky**

Nelze tvrdit, že typickým pachatelem je nevzdělaný muž alkoholik, který se chová agresivně i na veřejnosti. Podstatnou roli hraje raná socializace, respektive její patologický průběh, který ústí v agresivní sklony projevované vůči rodinným příslušníkům. Domácí násilníci mají často dvojí tvář²² a na veřejnosti se projevují mírně a seriózně, kdežto doma se z nich stávají tyraní.

⇒ **oběť domácího násilí má typické znaky**

Ani typická oběť neexistuje. Obětí se nemusí vždy stát pouze nepřitažlivá žena s nízkým sebevědomím. Do pozice oběti se může dostat kdokoliv bez ohledu na pohlaví, vzhled, vzdělání či materiální zajištění.²³ Vavroňová a Prokopová (2002 : s. 3) píší: „Můžeme konstatovat jediné – ženy, které se stávají oběťmi násilí, nejsou v absolutní většině slabými a závislými bytostmi, psychicky narušenými ženami či alkoholičkami. Jsou mezi nimi ženy všech sociálních vrstev s různou úrovní vzdělání – včetně vysokoškolaček. Ženy, které se rozhodly zveřejnit svůj příběh byly inteligentní, hezké, upřímné.“

⇒ **za domácí násilí si může oběť sama**

Přesvědčení, že vše má svůj důvod se bohužel týká i domácího násilí. „Každý, kdo se setká s tímto jevem, se zákonitě snaží nalézt příčinu násilí – bohužel pozornost od násilných partnerů, u nichž se tato příčina nachází, odvrací k oběti“ (Vavroňová, Prokopová 2002 : s. 3). Lidé příliš nechtějí věřit, že by muž svou ženu bil jen tak pro nic za nic, aniž by k tomu ona svým chováním alespoň trochu nepřispěla. Pravdou je, že nikdo nemá právo užít násilí vůči druhé osobě (Buskotte 2008).

²² Viz podkapitola 2.2.1.: Profil agresora a profil oběti.

²³ Viz případ týrané a zneužívané ženy ze Španělska. Důvod, proč tamější soud neodsoudil jejího manžela za domácí násilí byl, že jeho žena je příliš sexy na to, aby se stala obětí domácího násilí. Podle soudu byla příliš sebejistá a upravená. Nezapadla tudíž do všeobecných představ o týraných a zneužívaných ženách a na tomto základě jejího muže nakonec soud neodsoudil (Buskotte 2008).

⇒ **právo muže na nadřazenost**

Patriarchální představy přežívají ve společnosti dodnes. A jakýmsi neviditelným způsobem ovlivňují i nazírání na vztahy mezi muži a ženami. Kultura na muže klade poměrně vysoké nároky, což vede k tomu, že jsou pod silným společenským tlakem. Správný chlap má být silný, nikdy nebrečí, musí vyhrávat a překonávat překážky, prostě být tvrdý a neprojevat příliš city jako smutek nebo bezmoc. Někteří muži však těmto nárokům neodpovídají a svou mužnost si dokazují různými způsoby. Kupují si rychlé motorčky, jsou promiskuitní, vyvolávají rvačky, kde mohou dokázat svou sílu. Ve vztazích se ženami mohou reagovat na situace, které cítí jako ohrožení, agresivně. Věří, že mají právo kontrolovat své partnerky, a kdyby projeví své city, tak by se ponížili (Hronová 2006).

⇒ **žena může od partnera odejít, když je nespokojená**

Ovšem to není tak jednoduché. Žena se velmi bojí z násilného vztahu odejít. Bojí se o své děti, nemá často ke komu jít, není ekonomicky zajištěná. Partner ji ponižuje, říká jí jak je hloupá nebo odporná. Soustavné urážky a nadávky snižují její sebevědomí, neváží si sama sebe, teror snáší, protože neví jak z něj ven.

Domácí násilí neprobíhá soustavně, ale v cyklech. Střídají se tudíž období, kdy partner ženu bije, psychicky týrá či (a) sexuálně zneužívá, s obdobím tzv. líbánek, kdy se omlouvá, nosí ji květiny a slibuje, že už se to nikdy nestane. Žena stále věří, že ho dokáže svou láskou změnit, že mu zase jen ujely nervy. Vinu za problémy ve vztahu hledá u sebe. Nemá odvahu odejít, neví jak dál. Bojí se, že ji partner bude pronásledovat, že spáchá sebevraždu, kterou vyhrožuje, že se pomstí. Často se strachuje přímo o holý život.

To jsou nejčastěji zvažované aspekty, které oběť mnohdy nutí setrvávat i ve velmi nebezpečném prostředí, kterým se pro ni domov stal (tamtéž).

2.4.2.2 Vliv domácího násilí na různé aspekty života

Izolace a ztráta kontaktů

Partneři ve svých násilných praktikách často uplatňují izolaci, jako prostředek k zamezení společenských kontaktů oběti s vnějším světem. Vede je k tomu nadměrná žárlivost nebo jen

rozmar. Nechtějí prostě, aby se žena s někým stýkala a domnívají se, že je to tak v pořádku.²⁴ Partnerku obviňují z nevěry a jiných špatných úmyslů, a tím ospravedlňují svou kontrolu nad jejím pohybem. K tomu, aby zpřetrhali sociální vazby mezi obětí a její rodinou či přáteli volí vynalézavé způsoby. Příbuzní, rodinní přátelé i známí mohou být dobrým hereckým výkonem agresora zmateni a podlehnout jeho lži, že žena je alkoholička, že někoho okradla, spáchala daňový podvod nebo je psychicky narušená. Celou situací jsou otráveni a jejich důvěra v nevinu oběti může být narušena. Nezřídka dochází k tomu, že s osobou, o které takové řeči kolují, nechtějí mít do budoucna už nic společného. Ostatní nemají zájem přihlížet, jak násilný partner svou partnerku systematicky ponižuje, obviňuje z nevěry nebo jiného nemorálního počínání. Cílem agresora je partnerku odříznout od veškerých kontaktů a docílit tak stoprocentní kontroly nad jejím životem. Ona se v takto náročné situaci neumí bránit, nemá dostatek sil lžím a pomluvám čelit, nemá koho požádat o pomoc nebo o koho se opřít (Buskotte 2008, Čírtková 2008, Vavroňová, Prokopová 2002).

Znovunalezení vlastní identity

Obětí domácího násilí se může stát prakticky kdokoliv. Z příběhů, které publikuje Prokopová a Vavroňová (2002) se dovídáme, že se jedná často o osoby vzdělané, sebevědomé, schopné a psychicky vyrovnané.²⁵

Dlouhodobé a chronické domácí násilí způsobuje, že tito lidé ztrácí víru v sama sebe. Jejich sebevědomí je podlomeno nebo zcela zničeno. Domácí teror pro ně znamená natolik silný otřes, že je velmi omezena jejich schopnost situaci řešit. Cítí dlouhodobou bezmoc a úzkost.

Projevují se u nich deprese, které hraničí až se sebevražednými sklony. Do té míry je zkušenost s domácím násilím traumatizující. Pod vlivem všeobecně rozšířených mýtů a psychického týrání hledají vinu u sebe. Zesilují tendence k sebeobviňování. Situace dochází tak daleko, že oběť nedokáže reálně myslet. Její chování je pro ostatní natolik nepochopitelné až iracionální, že mnozí svou snahu pomoci vzdávají s tím, že to je stejně zbytečné.²⁶

Znovunalezení vlastní identity je velmi zdoluhavý a složitý proces. Významnou emocionální podporu představuje možnost svěřit své trápení někomu blízkému, kdo je

²⁴ Jedná se o tzv. „emocionální nezpůsobilost“ (Collins 2003 : dle Čírtková 2008).

²⁵ Viz příběh Dagmar (Prokopová, Vavroňová 2002 : s. 23).

²⁶ Týrané osoby se často ze strachu k násilnému partnerovi vracejí, i přes opakované výzvy, přátel či rodiny (Čírtková 2008).

vyslechne a dodá sílu říct dost. Blízky přítel nebo příbuzní sehrávají důležitou roli, neboť mohou nabídnout nocleh v případě nutnosti, hlídání dětí, ujistí, že se na ně může kdykoliv obrátit, pomohou s vyhledáním odborníků, oslovením policie, doprovodí do intervenčního centra nebo jen pomohou sbalit věci.

V řadě případů vyžaduje případ odbornou intervenci speciálně vyškolených profesionálů a bez pomoci někoho blízkého je týraná osoba, v důsledku citového vyčerpání, prakticky bezmocná. Hovoříme zejména o obětech, které byly vystaveny dlouhodobému a krutému týrání a u kterých se rozvinula naučená bezmocnost. Tito lidé potřebují intenzivní psychologickou pomoc, aby nedošlo, například v důsledku neléčené posttraumatické stresové poruchy, k trvalým psychickým problémům. V takto závažných případech je nutné opět vybudovat tzv. „agency“, neboli znovu nastolit víru ve vlastní schopnosti situaci řešit (Čírtková 2008).

2.4.3 Přihlízející děti

Žena, která se stane obětí domácího násilím je velmi znevýhodněna. Její pozice je submisivní, psychická pohoda velmi narušená, důležité psychické potřeby neuspokojené, sociální kontakty omezené až nulové. Otec je dominantní, v jeho chování převažují prvky mocenství, agrese a kontroly. Představa, že v takto patologickém prostředí lze zdárně vychovávat děti a působit na ně pozitivním vzorem, je zcela lichá. Rodičovské kompetence jsou výrazně oslabené, vzor otce nežádoucí. Schopnost správně reagovat na potřeby dětí a poskytovat jim podněty pro ně příznivé, je za těchto okolností velmi komplikované.

Vzhledem k tomu, že dítě nazírá na svět dětskou optikou a matku vidí jako méněcennou bytost, není možné, aby se cítilo jistě a bezpečně, chybí mu k tomu přiměřené zdroje. Nežádoucí jsou pro ni děti jedinou psychickou oporou, kterou má. Běžně dochází k tomu, že se děti stávají matčinými spojenci a ochránci. Utěšují ji, brání před otcem apod. Přebírají na sebe roli, která jim nepřísluší, vystavují se napadení a je tak narušen jejich přirozený vývoj (Bednářová et al. 2009).

Z výzkumu agentury STEM z roku 2006 vyplývá, že celých 80 % případů domácího násilí se nějakým způsobem účastní děti. Přihlíží mu nebo jsou přímo jeho obětí. Je třeba zdůraznit, že: „(...) zkušenost s pozorováním násilí mezi rodiči v dětství má pozdější negativní důsledky ve vzorcích chování, nezávisle na tom, zda bylo dítě samo týráno či nikoli“ (Jaffe, Wolfe, Wilson 1990; Osovsky 1995; Rosenberg, Rossman 1990 : dle Pikálková 2004).

Světová zdravotnická organizace klasifikuje děti, které jsou přítomny násilí mezi rodiči, jako týrané. Znamená to, že u nich vzniká riziko rozvinutí syndromu CAN. Dítě jako svědek domácího násilí je ohroženo ve svém vývoji. Je nechtěným aktérem toho, jak si mezi sebou rodiče navzájem ubližují. Rodina ztrácí atributy bezpečného a láskyplného prostředí. Je pro něj zdrojem nepříjemných až traumatických událostí, nepochopitelných a zcela rozporuplných zážitků.

Potřeby nezbytné pro jeho zdravý vývoj jsou nenaplněné. Zejména je narušena potřeba bezpečného světa. Agresora se dítě bojí a napadená osoba není dostatečným zdrojem ochrany vzhledem k tomu, že nedokáže ochránit ani sama sebe. Vytrácí se tak ujištění o bezpečném světě a domově. Dítě cítí, že další hádka nebo konflikt může přijít kdykoliv. Nelze tudíž předvídat, co se kdy stane. Ani přes svou snahu, nemůže změnit dění v rodině. Svět se pro něj zdá být neovlivnitelný.

Agresor v rodině funguje jako silný vzor. Dítě si zvnitřní, že pokud má být v bezpečí musí se chovat stejně.

Dětem je často z různých důvodů zakazováno o domácím násilí hovořit před lidmi. Naopak jsou mnohdy nabádány, aby o celé situaci lhaly. Upevní si, že lhát je legitimní, a i přesto, je-li pomoc na dosah, není dovoleno si o ní komukoliv říct. Samy vycítí, že o situaci doma není vhodné mluvit před lidmi. Stydí se za to, jak se k sobě rodiče chovají. Intuitivně tak o problémech s nikým nehovoří, nanejvýš se svěří blízkému kamarádovi.

Dítě má ale silnou potřebu si celou situaci nějakým způsobem vysvětlit a zároveň si potřebuje zachovat pozitivní obraz o lidech, které miluje. Vinu hledá u sebe. Násilí mezi rodiči si vysvětluje asi takto: „kdybych byl hodnější, táta by mámu nezbil...“, „kdybych si udělal včas úkoly, tak by k tomu nedošlo, jsem špatný...“ Dítě přebírá odpovědnost za domácí násilí na sebe (Úlehlová et al. 2009).

Děti jsou nuceny se vyrovnat s pocity viny a se ztrátou důvěry k blízkým lidem. Dělá jim problém navazovat blízké vztahy, nechtějí riskovat další citovou ztrátu. Cítí smutek, vztek,

strach, úzkost. Projevují se u nich známky deprese. Přidávají se poruchy spánku nebo apatie. Vztah k násilnému i týranému rodiči je značně rozporuplný.

Ambivalence ve vztahu k blízké osobě je častým jevem, který se v rodině zatížené domácím násilím, objevuje. Děti přirozeně touží a potřebují rodičovskou ochranu. Z otce cítí strach a za jeho chování ho odsuzují. Matku litují, ale zároveň jsou zklamané, že není schopna ochránit sebe ani je. I přes tyto negativní emoce věří, že se situace opět obrátí k lepšímu a vztahy v rodině se optimalizují. V této víře zachovávají k rodičům nadále pozitivní emoce a navzdory strachu z otce či zklamání z matky, je milují a stále čekají na projevy jejich zájmu a lásky (Buskotte 2008).

Všechny tyto zkušenosti z interního rodinného života děti později vnáší do svých vztahů s okolním světem. Komplex těchto psychických stavů může v dlouhodobém horizontu vyústit v psychiatrické poruchy, jako je porucha příjmu potravy, vytvoření závislosti na omamných látkách, psychotické a afektivní poruchy atd. (Úlehlová et al. 2009).

K silným pocitům viny přibývají i problémy s nízkým sebevědomím nebo častější nemocnost. Děti trpí nočními můrami, mohou být až přehnaně impulsivní, což mnohdy hraničí až s agresivitou.

Takto traumatizovaní jedinci projevují nedostatek empatie k ostatním lidem, z čehož pramení interpersonální problémy. V důsledku domácího násilí z nich vyrůstají nápadné osobnosti.

Ze studie Bílého kruhu bezpečí (2002) se dozvídáme, že tyto nápadnosti se mohou lišit podle toho, zda se domácího násilí účastní chlapci či dívky. Míni se, že u chlapců vzrůstá riziko, že budou konfliktní situace řešit za pomoci agresivity. U dívek je zase vyšší pravděpodobnost, že se identifikují spíše s rolí oběti. Zvyšuje se riziko, že se v budoucnosti s domácím násilím setkají.

Vždy hrozí, že se domácí násilí na dítěti odrazí negativním způsobem. Je ale zároveň důležité zmínit, že z dětí, které byly postiženy přímou anebo nepřímou viktimizací²⁷, se zákonitě nemusí stát domácí násilník anebo potencionální oběť. I děti z takto ohrožených rodin mohou žít zcela zdravý a úspěšný život (Čírtková et al. 2002).

²⁷ Přímá viktimizace: „Jde o situaci, kdy dítě přímo asistuje především fyzickému týrání matky a díky tomu se stává vedlejším terčem pro agresora. (...) Má tendenci se přiblížit či přimknout k matce, čímž se bezděčně vystavuje riziku ohrožení“ (Čírtková et al. 2002 : 103).

Nepřímá viktimizace: „Dítě není vlastním terčem násilí, ocitá se „pouze“ v roli svědka (vidí, slyší ataku anebo vnímá následky incidentů prostřednictvím viditelných zranění týraného rodiče)“ (Čírtková et al. 2002 : s. 104).

Řekněme, že významnějším faktorem než pohlaví, je věk dítěte, intenzita, frekvence a blízkost násilí (Hronová 2007). Platí, že: „Čím mladší dítě zažívá expozici domácího násilí, tím závažnější bývají následky“ (Čírtková et al. 2002 : s. 105).

Reakce dětí na násilí jsou rozdílné a je důležité brát v úvahu, jaký má dítě temperament, zda se přímo stalo objektem násilí, jaké má způsoby reagování atd.

Některé mohou reagovat aktivně až agresivně, jiné se stáhnou do sebe, o událostech doma s nikým nemluví a ani své pocity nikomu nesdělují. Bojí se, že by je mohli od rodičů oddělit a zůstaly by opuštěné. Raději si strach a smutek ukrywají uvnitř. Jiné děti se mohou projevovat depresivně a vykazovat až sebevražedné sklony²⁸ (Hronová 2007).

Už kojenci a batolata jsou schopny rozpoznat negativní emoce, ke kterým v rodině dochází. Neumí tyto pocity vyjádřit slovy, ale bezpečně je vycítí. Vnímají změny nálad, napjatou atmosféru nebo smutek. Při pobytu v násilném prostředí hrozí jejich traumatizace. Ta se projevuje častějším pláčem, podrážděností, nespavostí, zvýšeným hlasem, zlostnými reakcemi (Hronová 2007).

Předškolní děti si vysvětlují násilí mezi rodiči jako svou chybu. Vidí svět egocentricky, myslí si, že vše co se kolem nich odehrává se děje kvůli nim. Jejich vnímání ještě není natolik vyzrálé, aby si dokázaly situaci racionálně vysvětlit. O to silnější jsou jejich pocity viny za vzniklou situaci. Představují si, že veškeré hádky a potyčky způsobily ony samy a tak se úporně snaží být vzorné, plnit si náležitě své povinnosti, aby nezpůsobily další konflikt. Veškerou svou pozornost směřují k tomu, aby zabránily rvačce mezi rodiči. Nezbyvá jim proto příliš času na běžné dětské aktivity. Celé situaci nerozumí a tak se raději vrací k minulým, osvědčeným způsobům chování. Do doby, kdy pro ně bylo všechno jednodušší. Jedná se o obranný mechanismus zvaný regrese. Ten se projevuje například rytmickými pohyby, oživením sacího reflexu, pomočováním, žvatláním v době, kdy už dítě dobře vyslovovalo. Takto malé děti jsou přecitlivělé a plačtivé. Z nedostatku pozornosti a péče mohou začít zlobit nebo ničit věci. Po svém tak usilují o pozornost rodičů.

Mladší školní věk je pro dítě už tak dost náročným životním obdobím, ve kterém musí zvládat spoustu úkolů. Rodina mu v této době má být zejména útočištěm a zdrojem bezpečí. Takto staré děti reagují na násilí opět regresí. Obzvláště chlapci jsou v tomto období ohroženi, projevují se agresivně, hlučně a hněvivě. Nezřídka se u nich objevují problémy se soustředěním a spánkem a to se může odrazit v horším školním prospěchu (tamtéž).

²⁸ Už děti v mladším školním věku mohou přemýšlet nad sebevraždou (Hronová 2007).

Adolescence je rizikovým obdobím naopak pro dívky. Obávají se, zda budou v životě šťastné a jestli si dokáží najít toho správného partnera. Problémy v rodině mohou řešit odmítáním potravy či sebepoškozováním. K násilí mezi rodiči se staví jinak než chlapci. Chybějící pozitivní emoční vazby si vynahrazují tím, že se chovají jako dospělí. Přebírají na sebe aktivity, které jim nepřísluší. Organizují domácnost, stávají se matčíným důvěrníkem a dokonce na sebe přebírají odpovědnost za výchovu mladších sourozenců (Buskotte 2008).

Je důležité, aby si děti o svém problému promluvily s někým, kdo jim pomůže celou situaci lépe pochopit, aby se tím u nich eliminovaly pocity viny za celý problém. Pokud veškeré emoce dusí uvnitř sebe, znamená to pro ně obrovskou zátěž, kterou nemusí být schopné unést.

Vhodným řešením není ani zlehčování či bagatelizování celé situace. Tuto taktiku volí rodiče s cílem dítě celé záležitosti ušetřit. Uniká jim přitom fakt, že tím mohou dosáhnout toho, že dítě začne násilí vnímat jako něco celkem běžného, o čem nemá ani smysl příliš diskutovat. Důležité je, aby si o svých pocitech mohly promluvit s dospělým, který by jim v první řadě vysvětlil, že za problémy mezi matkou a otcem nemohou (tamtéž).

3 POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Pojem **pomoc** zahrnuje pro účely práce zejména prevenci, legislativní opatření a činnost neziskových organizací, které působí na území České republiky.

3.1 Prevence před domácím násilím

Informačně-osvětové aktivity tvoří nedílnou součást prevence domácího násilí. Pojem prevence zahrnuje široké výchovné a vzdělávací působení na jedince, jehož výsledkem by mělo být uvědomění chápající násilí jako negativní společenský jev.

Nejvíce by se prevence proti násilí měla objevovat v rodinné výchově, neboť to je místo, kde by děti měly mít možnost poznat nenásilné formy řešení konfliktů a tak si upevnit postoje, díky kterým budou destruktivní formy agrese ve svém životě odmítat.

To se však často neděje a proto jsou velmi důležité osvětové, informační a vzdělávací aktivity médií, školy a jiných činitelů působících mimo rodinu. Jejich pozitivní význam spočívá zejména v plošném působení na mladou i dospělou generaci.

V následující podkapitole se pokusím zmapovat osvětově-informační činnost médií zaměřující se na problém domácího násilí. Poukážu na to, kde všude se s osvětou na téma domácí násilí můžeme setkat a v jaké formě, a pokusím se shrnout její význam.

Prostřednictvím kvantitativního dotazníkového šetření pak budu zjišťovat míru informovanosti běžné populace o tomto tématu.

3.1.1 Analýza informačních kanálů

Následující média jsem zvolila proto, že je pokládám v běžné populaci za nejčastěji frekventované. Zejména internet nabývá stále více na důležitosti, vzhledem k tomu, že ho mladá i dospělá populace využívá velmi často jak pro studijní, pracovní, tak volnočasové účely.

3.1.1.1 Internet

Na internetu nalézáme nepřeberné množství informací o domácím násilí. Při zadání hesla „domácí násilí“ do vyhledávače, se zobrazí řada webových stránek, které se touto problematikou zabývají a které poskytují množství důležitých informací přímo pro oběti domácího násilí, ale také pro zainteresovanou veřejnost a odborníky, kteří obětem v rámci své profese pomáhají.

Takřka na všech těchto stránkách jsou k dispozici informace o tom, jaká jsou specifika domácího násilí, jaké má znaky a formy. Následuje krizový plán a kontakty, kam se mohou ohrožené osoby obrátit o pomoc. Ve většině případů zde nalezneme i statistiky, které dokazují, že se jedná o vážný společenský problém, který má bohužel vzrůstající tendenci.

Nechybí ani legislativa a řada odkazů na návazné služby spadající do interdisciplinární spolupráce.

Některé stránky nejenže zprostředkovávají důležité informace, ale přímo nabízí pomoc. Jedná se jak o klasické poradenství, tak internetové poradenství (<http://nasili.unas.cz>, <http://rosa-os.cz>, <http://idtbrno.cz>). Ubytování v azylových domech s utajenou adresou (<http://rosa-os.cz>), zprostředkování právního poradenství (<http://profem.cz>), provozování telefonické krizové linky (<http://avonprotidomacimunasili.cz>, <http://bkb.cz>, <http://rosa-os.cz>) atd. Řada organizací nabízí také možnost vzdělávání odborníků v oblasti domácího násilí. Nejčastěji formou seminářů, konferencí nebo školení (<http://rosa-os.cz>, <http://bkb.cz>, <http://domacinasili-ic.cz>).

Na stránkách Policie ČR (<http://policie.cz>) jsou navíc kromě výše zmíněných informací také detailně rozepsaná místa prvního kontaktu ohrožených osob se systémem pomoci.

Nejedná se zdaleka o vyčerpávající seznam webových stránek, kde se s tematikou domácího násilí můžeme seznámit. Ovšem jde o nejčastěji zmiňované organizace a instituce, na které ve spojitosti s domácím násilím na internetu narazíme a které podávají ucelené informace o této problematice.

3.1.1.2 Rozhlas

Bezesporu nejvíce debat, rozhovorů, popř. jiného zpravodajství na téma domácí násilí vysílá Český rozhlas. Na stanici Český rozhlas Hradec Králové je dokonce k slyšení každou středu od 11:10 hodin pořad s názvem Radioporadna. Jedná se přímo o poradnu pro oběti domácího násilí, jejímž pravidelným hostem je Miroslav Bubeník, vedoucí poradny pro oběti násilí a trestné činnosti organizace Adra.

Ze starších rozhlasových akcí stojí za zmínku jistě i kampaň proti domácímu násilí, určená pro mladé lidi ve věku patnáct až dvacet pět let, jejímž záměrem bylo upozornit na tento jev a vysvětlit pojem domácí násilí. Tato kampaň nesla název: Domácí násilí – Game over. Kromě rozhlasu proběhly její spoty i televizí (Český rozhlas 2010).

3.1.1.3 Projekty a kampaně

Projekty

a) Avon proti domácímu násilí

Společnost Avon v roce 2008 představila projekt, který vznikl proto, aby se více šířila informovanost o problematice domácího násilí, aby ženy, kterých se tento problém týká, pochopily, že existuje cesta ven a jsou místa, kde naleznou pomoc.

Součástí projektu byl také prodej náramku odhodlání, kterým chtěl Avon získat finanční prostředky, ze kterých by bylo možné financovat další aktivity zaměřené na boj proti domácímu násilí páchaném na ženách.

b) Pomoc pachatelům domácího násilí

Tento projekt je jeden z mála, který se zaměřuje přímo na pachatele domácího násilí. Jeho cílem je přispět ke změně v chování pachatelů, dosáhnout lepší a kvalitnější komunikace uvnitř rodiny a osvojit si nenásilné formy řešení konfliktů. Těchto cílů je dosahováno prostřednictvím osvěty, terapeutických programů a individuálních konzultací. Projekt vznikl při Diakonii ČCE.

c) ADRA - poradna pro oběti násilí a trestné činnosti - práce s agresorem v terapeutickém rámci

Projekt probíhá v Královehradeckém kraji a je také zaměřen na poradenskou činnost pro pachatele domácího násilí. Činnost poradny spočívá v psychoterapii, právním poradenství a mediačně terapeutické práci s násilnými osobami jak v sociálním systému rodiny, tak v rámci individuálních konzultací. Poradna pořádá i vzdělávací aktivity, přednášky pro veřejnost nebo školení strážníků a policistů městské policie.

d) Systematická práce s dětmi jako svědky domácího násilí

Občanské sdružení ACORUS představilo projekt, který se zaměřuje na komplexní práci s dětmi jako svědky domácího násilí. Zabývá se terapeutickými programy, individuální

terapií, volnočasovými aktivitami a systematickou prací s rodinou. Kromě těchto aktivit pořádá také vzdělávací semináře pro pomáhající pracovníky v této oblasti.

e) Centrum SOS Archa - krizové centrum pro děti, mládež a dospělé

Tento projekt vznikl v západočeském regionu jako krizové ambulantní centrum, které poskytuje služby osobám zasaženým domácím násilím. Zaměření projektu spočívá zejména v práci s dětmi, které se staly oběťmi domácího násilí nebo figurují jako jeho svědci. Těmto dětem je v centru k dispozici psychologické, sociální, výchovné a rodinné poradenství. Významnou činností jsou preventivní aktivity, které centrum pořádá. Tiskne brožury, vydalo manuál a pořádá konference. V rámci prevence navázalo spolupráci s metodiky prevence a výchovnými poradci na některých základních a středních školách.

Další projekty, které zaměřují přímo na pomoc dětským obětem domácího násilí:

- ROSA - pomoc dětem zasaženým domácím násilím
- Centrum nové naděje: PON - Programy zaměřené na práci s dětmi jako svědky domácího násilí

f) Domácí násilí

Tento pětiletý projekt vznikl ve spolupráci Philip Morris ČR a Bílého kruhu bezpečí v roce 2001 a skončil v roce 2006. Na počátku bylo jeho hlavním cílem vytvořit dostupnou síť pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím a prostřednictvím osvěty dosáhnout změny celospolečenského postoje k domácímu násilí.

Neplánovaným výstupem však byla velmi důležitá změna v legislativě v podobě zákona na ochranu před domácím násilím, který je v České republice platný od 1. ledna 2007.

Tento projekt je unikátní také tím, že po dobu jeho realizace byly provedeny dva rozsáhlé výzkumy zaměřené na zmapování situace v oblasti domácího násilí u nás.²⁹ Konkrétně šlo o zjišťování celkového povědomí o domácím násilí, postojů k němu, zkušeností s ním a zjišťování znalostí vztahující se k ochraně před ním.

Kromě těchto úspěchů byla v rámci projektu zprovozněna DONA linka, kterou provozuje Bílý kruh bezpečí za podpory Philips Morris ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

²⁹ První se uskutečnil v roce 2001 a druhý v roce 2006.

Kampaně

a) Game over

V roce 2003 byla spuštěna vládní kampaň proti domácímu násilí zaměřená zejména na mladé lidi. Podílelo se na ni Ministerstvo práce a sociálních věcí společně se zmocněncem pro lidská práva. Kampaň byla informační a měla poukázat na nebezpečnost domácího násilí. Její tvůrci zvolili netradiční formu. Vytvořili počítačovou hru, kterou si mohl kdokoliv zahrát na internetu. Hra končí ve chvíli, kdy se projeví jakýkoliv náznak domácího násilí. S tím koresponduje i motto kampaně: „Tam, kde začíná domácí násilí, každá hra končí“. Součástí této kampaně byly i tři televizní a rozhlasové spoty.

b) Praha proti domácímu násilí

Tato kampaň byla spuštěna v roce 2006 ve spolupráci proFem, o.p.s. a Magistrátu hlavního města Prahy. Její součástí bylo i vyhlášení soutěže na českých středních školách o nejlepší plakát. Následně proběhla i vernisáž, kde se díla mladých umělců vystavovala. Mediální tváří této akce se stala Mirka Čejková.

c) Přijďte včas

Sdružení Rosa zahájilo tento projekt v roce 2010. Tato kampaň se zaměřuje zejména na podporu přístupu obětí domácího násilí k informacím s cílem co nejdříve zastavit cyklus domácího násilí. V rámci této kampaně byly v měsících listopad a prosinec 2010 v České televizi odvysílány tři spoty.

d) Bílá stužka – Muži proti násilí na ženách a dětech

Jedná se o kampaň celosvětového formátu, jejíž původ nalezneme v Kanadě. V současné době se rozšířila přibližně do pětadesáti států celého světa.

U nás tuto kampaň podporuje a šíří zejména Liga otevřených mužů. Ti dávají otevřeně najevo svůj nesouhlas s násilím na ženách a dětech tím, že nosí bílou stužku a informují o své netoleranci k násilí na ženách a dětech druhé muže.

Nejedná se samozřejmě o vyčerpávající přehled mediálních aktivit proti domácímu násilí u nás. Řada kampaní je pořádána na krajské či regionální úrovni, například kampaň: Místo

činu? Doma!!!, která proběhla v roce 2010 v Ostravě nebo kampaň v oblastní nemocnici v Náchodě, kde byly vyvěšeny propagační letáky s kontakty na intervenční centrum a informacemi o domácím násilí.

Z tohoto výčtu je patrné, že se situace na poli boje proti domácímu násilí od počátku devadesátých let velmi významným způsobem zlepšila.

Již neplatí, že domácí násilí je záležitostí, která by se měla výhradně řešit za zavřenými dveřmi a tak se k ní i přistupuje. Výše uvedené aktivity různých státních i nestátních organizací dokazují, že dnešní doba jakékoliv formy násilí uvnitř rodiny odmítá tolerovat. Neváhá vyvinout maximální snahu, která povede k lepší informovanosti a dosažení snížení počtu osob, které se bojí nebo neumí s násilím skončit.

3.1.2 Kvantitativní výzkum

Úvod

Tento výzkum má za úkol prakticky přispět ke kapitole věnované prevenci před domácím násilím a zjistit na jaké úrovni je informovanost veřejnosti o daném tématu a jaké povědomí mají občané o možnostech pomoci obětem tohoto trestného činu.

Jeho prostřednictvím bych chtěla odpovědět na stanovené otázky výzkumu, které zní: **„Nakolik je veřejnost informována o problematice domácího násilí? A liší se míra informovanosti na základě věku, pohlaví a vzdělání?“**.

Pro účely výzkumu jsem oslovila devadesát jedna respondentů, které jsem vybrala tak, aby mezi nimi byli zastoupeni jak lidé s nižším dosaženým vzděláním, tak i vysokoškoláci, muži i ženy a také zástupci mladší i starší generace.³⁰ Tato kritéria musela být splněna, neboť ve stanovených třech hypotézách jsou věk, vzdělání a pohlaví jednou z proměnných. Část

³⁰ Způsob výběru: prostý náhodný výběr v kombinaci se stratifikovaným výběrem. Např. jsem záměrně oslovovala náhodně vybrané lidi v prostředí, kde se dalo předpokládat, že se budou pohybovat spíše vysokoškolsky vzdělaní lidé (univerzitní kampus), spíše ženy (diskusní fóra na téma: rodina, rozvod atd.) nebo například mladí lidé (kolegové, známí), apod.

respondentů vyplnila dotazník prostřednictvím emailu, část byla oslovena osobně.

Výzkumnou metodou byl dotazník³¹, neboť se jedná o nástroj, kterým lze poměrně snadno získat velké množství informací. V dotazníku se objevovaly jak uzavřené tak otevřené otázky, škálovací otázka i otázka s hypotetickým charakterem.

Důvodem pro jejich volbu bylo získat informace, které budou prezentovat skutečnou míru orientace a informovanosti lidí v této problematice.

Pro výzkum byly stanoveny **tři hypotézy**:

1. Ženy se v problematice domácího násilí orientují lépe než muži.
2. Populace s vyšším vzděláním je o problematice domácího násilí lépe informována než populace s nižším vzděláním.
3. Mladší populace považuje domácí násilí častěji za vážný společenský problém než starší populace.

První hypotéza je takto stanovena proto, že až 38 % žen v České republice se někdy setkalo s domácím násilím (www.stopnasili.cz). Dá se proto předpokládat, že ženská populace bude o této problematice o něco lépe informována než muži, právě proto, že se jich tento problém dotýká častěji.

Druhá hypotéza vychází z předpokladu, že lidé s vyšším vzděláním mají více příležitostí se dostat k informacím a ve svém studijním životě se mohli častěji setkat s osvětou na téma domácí násilí.

Třetí hypotéza předpokládá rozdílné postoje a odpovědi u mladší a starší části populace. Faktem je, že dříve nebylo zvykem o domácím násilí otevřeně hovořit. Bylo to svým způsobem společenské tabu. Vycházím z postulátu, že starší generace nebude považovat tento problém za natolik palčivý jako mladší generace, která je spíše vychovávána v duchu netolerance k tomuto chování.

Výzkum proběhl podle předem naplánovaných kroků. Nasbíraná data byla nejprve kategorizována, tzn., že u některých otázek bylo nutné jasně stanovit skupiny odpovědí, do kterých byly získané údaje rozřazeny.³²

³¹ Viz příloha C.

³² U dotazů na věk, pohlaví, vzdělání a otevřených otázek č. 12, 13, 14. U uzavřených otázek byly kategorie předem dány v podobě nabízených možností.

Následovalo třídění³³, uspořádání³⁴ a sestavení tabulek četností. Poté byla roztříděná data graficky znázorněna, statisticky zpracována a slovně vyhodnocena.

Reliabilitu výzkumu jsem se snažila zvýšit kontrolou naměřených dat a snahou o přesné statistické výpočty.

Validita byla zajištěna srovnáním s výsledky prvního a druhého reprezentativního výzkumu o domácím násilí, který provedla agentura STEM, pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, v letech 2001 a 2006 (www.stem.cz; www.domacinasili.cz).

- V tomto výzkumu přiznala, přímou anebo nepřímou zkušenost s domácím násilím polovina dotázaných do 40 let (51 %) a 35 % nad 40 let. Podle výsledků agentury STEM každý šestý občan přiznal domácí násilí ve vlastním vztahu. A tři pětiny se s domácím násilím setkaly nepřímo.
- V tomto výzkumu považuje domácí násilí za rozhodně vážný společenský problém více jak dvě třetiny občanů do 40 let (celkem 74 %) a 85 % nad 40 let. Výsledky agentury STEM hovoří o podobných číslech. Zde uvedly dvě třetiny, že domácí násilí je závažný jev, který nelze ignorovat.
- Tento výzkum, stejně jako výzkum agentury STEM potvrzuje, že informovanost o domácím násilí se zlepšuje. Svědčí o tom fakt, že více jak polovina mužů a více jak dvě třetiny žen vědí, čím se zabývají intervenční centra. Z výzkumu agentury STEM o tom svědčí fakt, že 83 % občanů podporuje činnost těchto zařízení a považuje ji za prospěšnou.

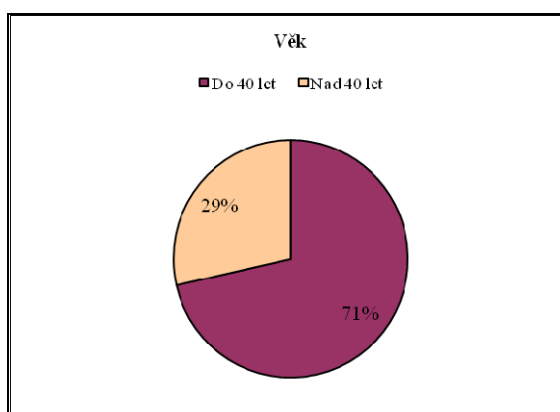
³³ Třídění prvního stupně: bylo zjišťováno, kolik respondentů má společný jeden znak. Viz otázka č. 1, 2, 3, 5, 12, 13, 14. Třídění druhého stupně: data bylo nutné roztřídít do kontingenčních tabulek. Důvodem bylo, že respondent uvedl určitou odpověď v jedné otázce a zároveň určitou odpověď v jiné otázce. Viz otázky č. 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

³⁴ Základní třídění bylo provedeno za pomoci tzv. „čárkovací metody“.

1. Věk

Věk	Absolutní četnosti	Relativní četnosti
Do 40 let	65	71,43
Nad 40 let	26	28,57
Σ	91	100

Tab. 3.1

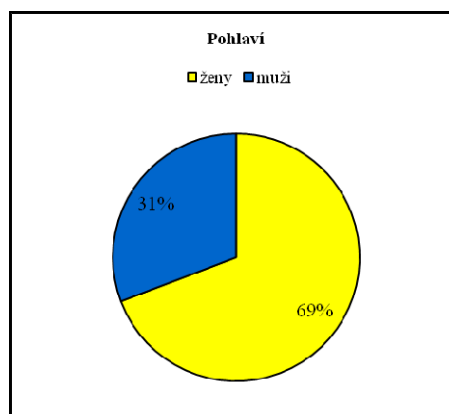

Obr. 3.1

2. Pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnosti	Relativní četnosti
ženy	63	69,23
muži	28	30,77
Σ	91	100

Tab. 3.2

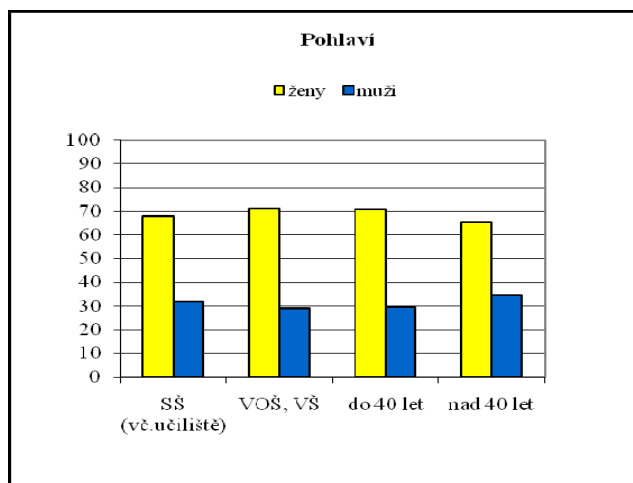

Obr. 3.2

³⁵ **Vysvětlivky a zkratky:** H_0 nulová hypotéza; H_1 alternativní hypotéza; P zjištěná četnost; O očekávaná četnost, údaj v závorce v kontingenční tabulce; TK testové kritérium; KH kritická hodnota; r řádek; s sloupec; α hladina významnosti; VTOS výkon testu odnětí svobody; OPP obecně prospěšné práce; PČR Policie ČR; IC intervenční centrum

Pohlaví	Relativní četnosti				Absolutní četnosti			
	SŠ (vč.učiliště)	VOŠ, VŠ	do 40 let	nad 40 let	SŠ (vč.učiliště)	VOŠ, VŠ	do 40 let	nad 40 let
ženy	67,92	71,05	70,77	65,38	36	27	46	17
muži	32,08	28,95	29,23	34,62	17	11	19	9
Σ	100	100	100	100	53	38	65	26

Tab. 3.3

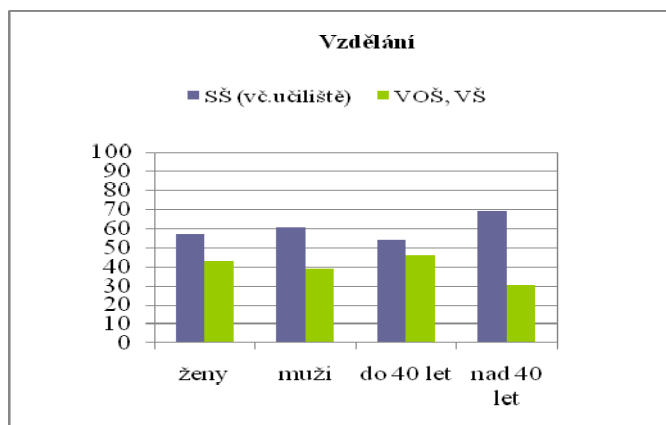

Obr. 3.3

3. Vzdělání

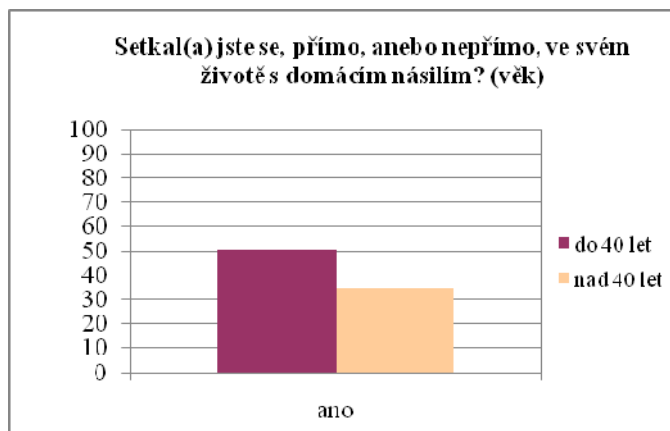
Vzdělání	Absolutní četnosti					Relativní četnosti			
	ženy	muži	do 40 let	nad 40 let	celkem	ženy	muži	do 40 let	nad 40 let
SŠ (vč.učiliště)	36	17	35	18	53	57,14	60,71	53,85	69,23
VOŠ, VŠ	27	11	30	8	38	42,86	39,29	46,15	30,77
Σ	63	28	65	26	91	100	100	100	100

Tab. 3.4

Obr. 3.4

4. Setkal(a) jste se, přímo anebo nepřímo, ve svém životě s domácím násilím?

Obr. 3.5

	ano	ne	
do 40 let	(30)33	(35)32	(A)65
nad 40 let	(12)9	(14)17	(B)26
	(C)42	(D)49	(E)91

Tab. 3.5

$\alpha=0,05$

H₀: Mladší a starší populace se s domácím násilím setkává stejně často.

H₁: Mladší a starší populace se s domácím násilím neseťkává stejně často.

Teoretické četnosti: A*C/E; A*D/E; B*C/E; B*D/E

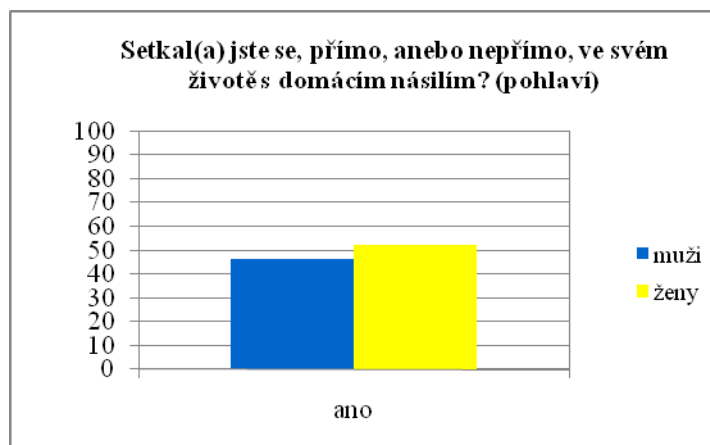
Hodnoty: (P-O)²/O = 0,3; 0,26; 0,75; 0,64

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2/O = 0,3 + 0,26 + 0,75 + 0,64 = 1,95$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1

KH $_{0,05}(1) = 3,841$

TK < KH. Přijímáme H₀.

Obr. 3.6

	ano	ne	
muži	(14,15)13	(13,85)15	(A)28
ženy	(31,85)33	(31,15)30	(B)63
	(C)46	(D)45	(E)91

Tab. 3.6

$\alpha=0,05$

H₀: Ženy i muži se s domácím násilím setkávají stejně často.

H₁: Zkušenosti s domácím násilím se u mužů a žen významně liší.

Teoretické četnosti: A*C/E; A*D/E; B*C/E; B*D/E

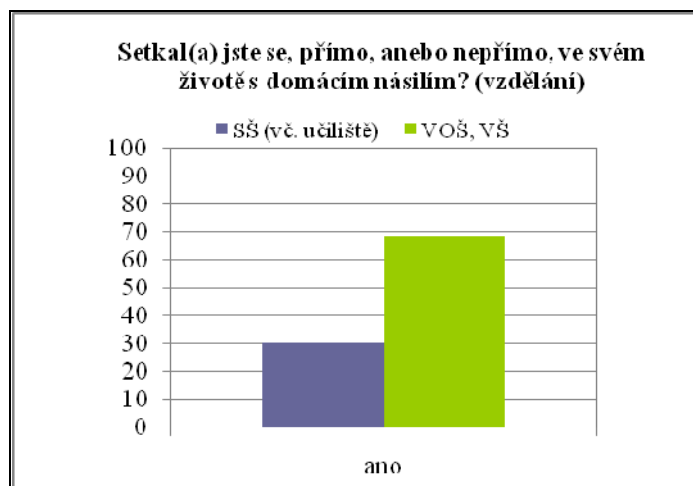
Hodnoty: (P-O)² / O = 0,09; 0,096; 0,042; 0,043

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2 / O = 0,09 + 0,096 + 0,042 + 0,043 = 0,27$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1

KH_{0,05}(1) = 3,841

TK < KH. Přijímáme H₀.

Obr. 3.7

	ano	ne	
SŠ (vč. učiliště)	(24,46)16	(28,54)37	(A)53
VOŠ, VŠ	(17,54)26	(20,46)12	(B)38
	(C)42	(D)49	(E)91

Tab. 3.7

$\alpha=0,05$

H_0 : Lidé s vyšším vzděláním se setkávají s domácím násilím stejně často jako lidé s nižším vzděláním.

H_1 : Lidé s vyšším vzděláním se s domácím násilím neseťkávají stejně často jako lidé s nižším vzděláním.

Lidé s vyšším vzděláním se s domácím násilím setkávají častěji.

Teoretické četnosti: $A*C/E$; $A*D/E$; $B*C/E$; $B*D/E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 2,93; 2,51; 4,08; 3,5$

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2 / O = 2,93 + 2,51 + 4,08 + 3,5 = 13,02$

Stupně volnosti: $(r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1$

$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítáme H_0 .

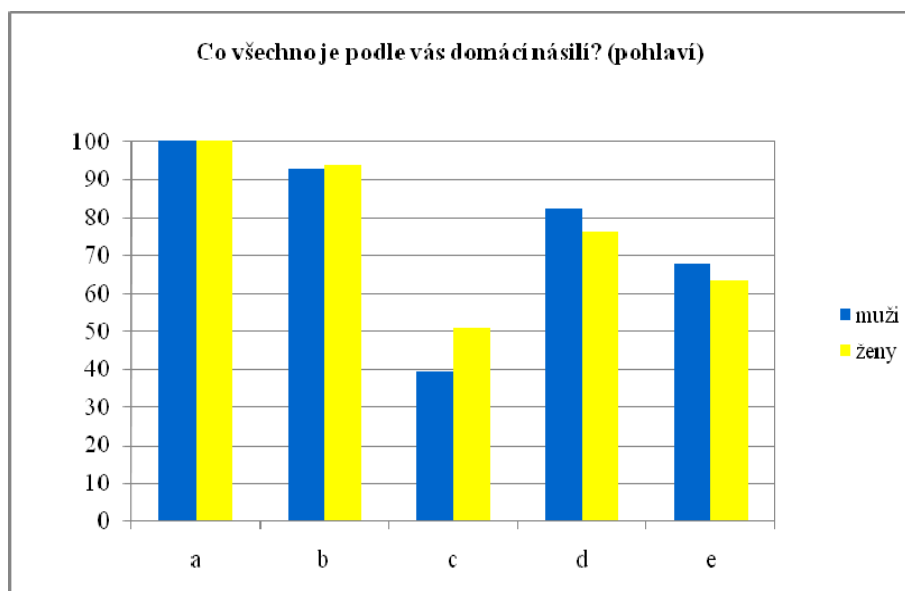
Stupeň závislosti:

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{13,02 / 91 + 13,02} = 3,63$

5. Co všechno je podle vás domácí násilí?

		Absolutní četnosti ³⁶				
Pohlaví		a	b	c	d	e
muži		28	26	11	23	19
ženy		63	59	32	48	40
Σ		91	85	43	71	59
		Relativní četnosti				
Pohlaví		a	b	c	d	e
muži		100,00	92,86	39,29	82,14	67,86
ženy		100,00	93,65	50,79	76,19	63,49

Tab. 3.8

Obr. 3.8

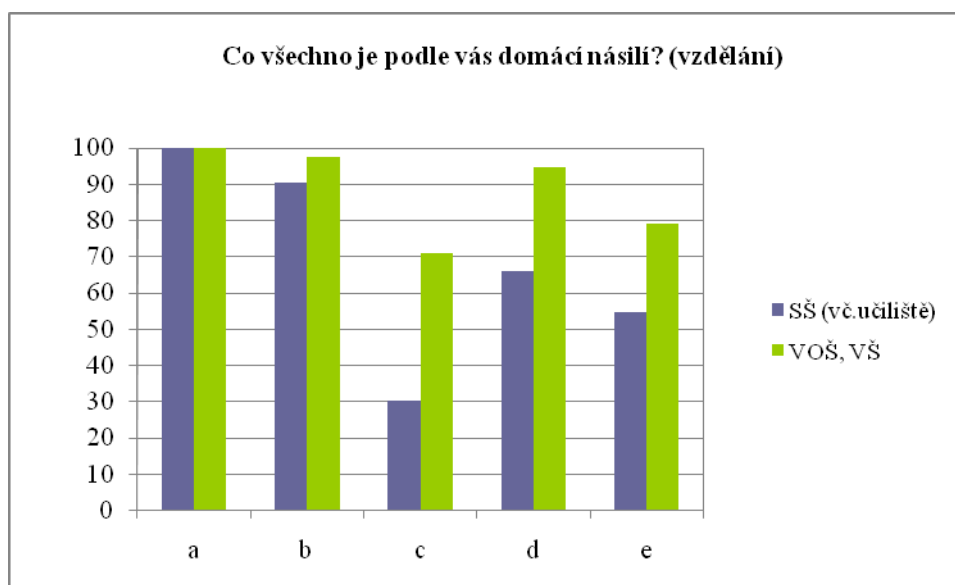
Otázka měla zjišťovat, zda se podle pohlaví liší názory na to, co je a co není domácí násilí. Graf znázorňuje, že rozdíly v odpovědích na danou otázku se v závislosti na pohlaví významně neliší. Obě pohlaví v plném počtu označili za jednoznačný projev domácího násilí fyzické týrání. Jen o něco méně respondentů uvedlo jako jasný projev psychické týrání (muži

³⁶ a) fackování, bití, škrcení, kopání; b) ponižování, nadávání, urážení; c) kontrola nad finančními výdaji; d) zamezování kontaktu s blízkými; e) pronásledování

93 %, ženy 94 %), sociální izolaci (muži 82 %, ženy 76 %) a pronásledování (muži 68 %, ženy 63 %). Pouze v případě třetí možnosti, kterou byla „kontrola nad finančními výdaji“ se názory obou pohlaví lišily. Tuto odpověď označilo pouze 39 % mužů ale 51 % žen.

		Absolutní četnosti				
Vzdělání		a	b	c	d	e
SŠ (vč.učiliště)		53	48	16	35	29
VOŠ, VŠ		38	37	27	36	30
Σ		91	85	43	71	59
		Relativní četnosti				
Vzdělání		a	b	c	d	e
SŠ (vč.učiliště)		100,00	90,57	30,19	66,04	54,72
VOŠ, VŠ		100,00	97,37	71,05	94,74	78,95

Tab. 3.9

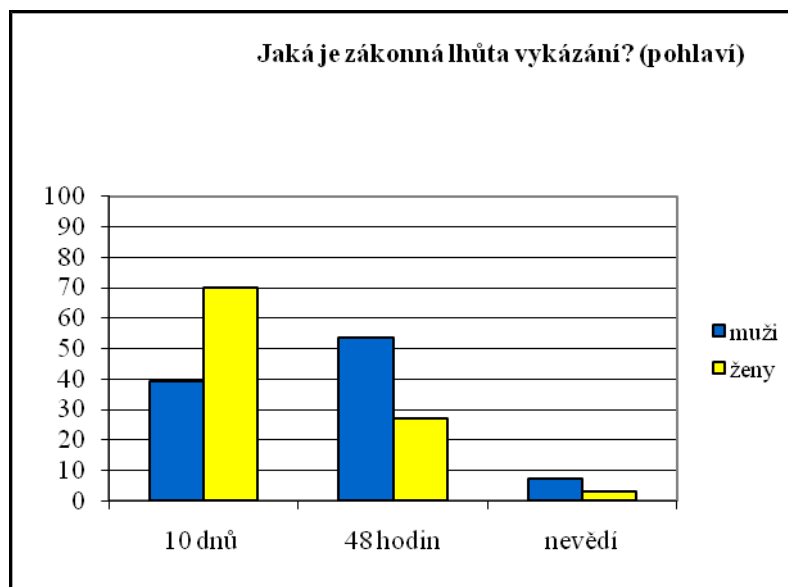
Obr. 3.9

Otázka měla zjišťovat, zda se podle vzdělání liší názory na to, co je a co není domácí násilí. Odpovědi na tuto otázku, rozříděné podle vzdělání, se od sebe lišily daleko více, než tomu bylo v předchozím případě. Stejně jako u pohlaví byla shoda u fyzického týrání. Obě skupiny tuto odpověď označily v plném počtu. U psychického ubližování označilo tuto odpověď také přes 90 % dotazaných z obou skupin. Zde shoda končí.

Kontrolu nad finančními výdaji považuje za formu domácího násilí 71 % lidí s vyšším vzděláním, ale jen 30 % lidí s nižším vzděláním. Stejně tak zamezování kontaktu s blízkými. Tuto možnost zaškrtno 95 % osob s vyšším vzděláním a 66 % s nižším vzděláním. Také

u pronásledování je patrný velký rozdíl v odpovědích (79 % s vyšším dosaženým vzděláním, 55 % s nižším dosaženým vzděláním).

6. Jaká je zákonná lhůta vykázení?

Obr. 3.10

	10 dnů	48 hodin	nevědí	
muži	(16,92)11	(9,85)15	(1,23)2	(A)28
ženy	(38,08)44	(22,15)17	(2,77)2	(B)63
Tab. 3.10	(C)55	(D)32	(E)4	(F)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Ženy a muži vědí do stejné míry jaká je zákonná lhůta pro vykázení.

H_1 : Ženy a muži nevědí do stejné míry jaká je zákonná lhůta pro vykázení.

Očekávané četnosti: A*C/F; A*D/F; A*E/F; B*C/F; B*D/F; B*E/F

Hodnoty: $(P-O)^2/O = 2,07; 2,7; 0,48; 0,82; 1,2; 0,21$

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2/O = 2,07 + 2,7 + 0,48 + 0,82 + 1,2 + 0,21 = 7,59$

Stupně volnosti: $(r-1) * (s-1) = (2-1) * (3-1) = 2$

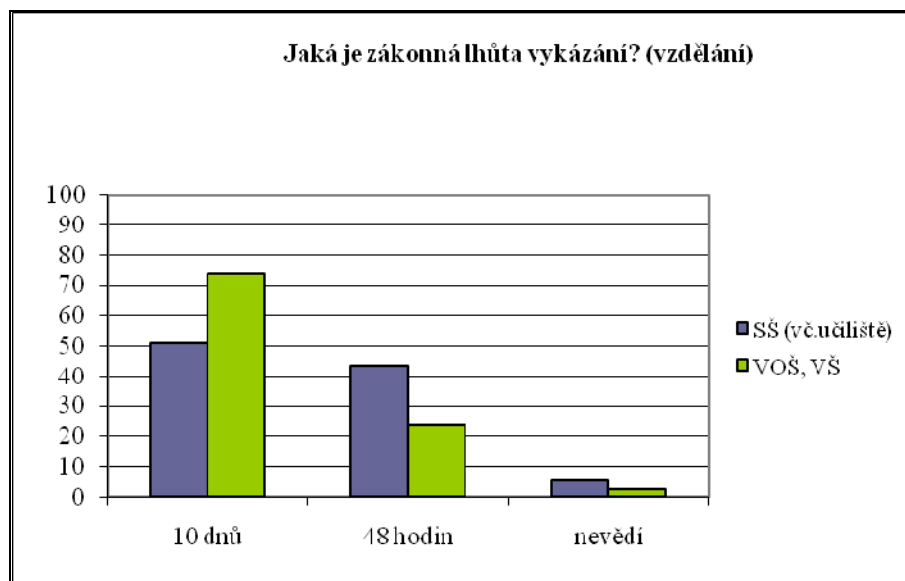
$KH_{0,05}(2) = 5,991$

$TK > KH$. Zamítám H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{7,59 / 91 + 7,59} = 0,28$

Normativní koeficient kontingence: $C_{norm} = 0,278 / 0,707 = 0,39$

Obr. 3.11

	10 dnů	48 hodin	nevědí	
SŠ (vč. učiliště)	(32,03)27	(18,64)23	(2,33)3	(A)53
VOŠ, VŠ	(22,97)28	(13,36)9	(1,67)1	(B)38
	(C)55	(D)32	(E)4	(F)91

Tab. 3.11

$\alpha=0,05$

H₀: Lidé s nižším i vyšším vzděláním znají zákonnou lhůtu pro vykázání stejně často.

H₁: Lidé s nižším a vyšším vzděláním neznají zákonnou lhůtu pro vykázání stejně často.

Teoretické četnosti: A*C/F; A*D/F; A*E/F; B*C/F; B*D/F; B*E/F

Hodnoty: (P-O)²/O = 0,79; 1,02; 0,19; 1,1; 1,42; 0,27

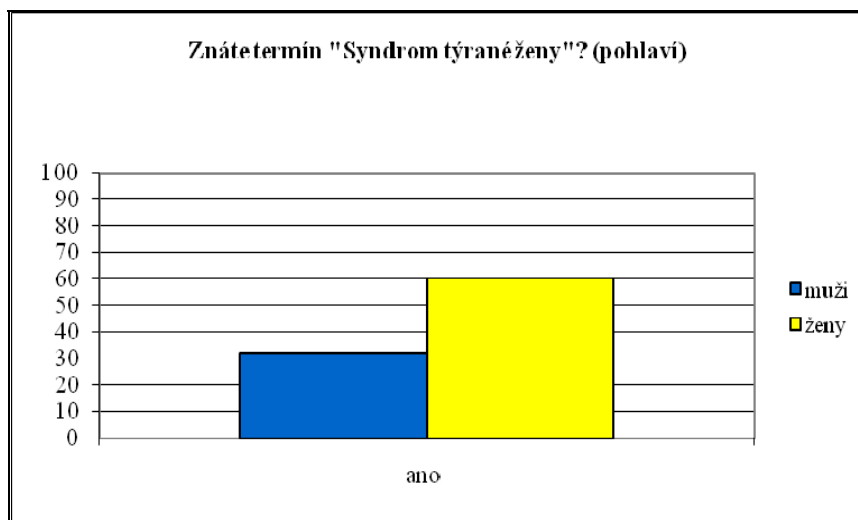
(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2/O = 0,79 + 1,02 + 0,19 + 1,1 + 1,42 + 0,27 = 4,8$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1)* (3-1) = 2

KH_{0,05}(2) = 5,991

TK < KH. Přijímáme H₀.

7. Znáte termín „Syndrom týrané ženy“?

Obr. 3.12

	ano	ne	
muži	(14,46)9	(13,54)19	(A)28
ženy	(32,54)38	(30,46)25	(B)63
Tab. 3.12	(C)47	(D)44	(E)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Muži i ženy znají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často.

H_1 : Muži a ženy neznají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často.

Očekávané četnosti: $A \cdot C / E$; $A \cdot D / E$; $B \cdot C / E$; $B \cdot D / E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 2,06; 2,2; 0,92; 0,98$

(TK) $\chi^2 = \sum (P-O)^2 / O = 2,06 + 2,2 + 0,92 + 0,98 = 6,163$

Stupně volnosti: $(r-1) \cdot (s-1) = (2-1) \cdot (2-1) = 1$

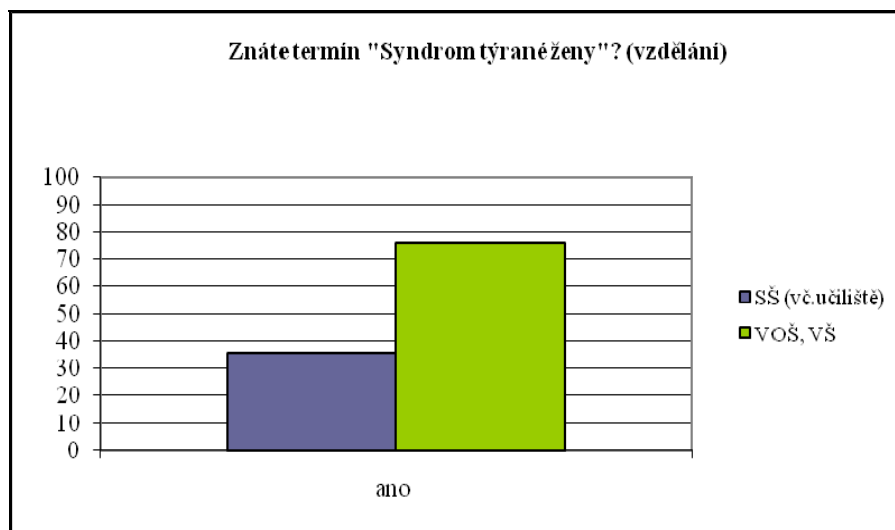
$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítáme H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{6,163 / 91 + 6,163} = 0,252$

Normativní koeficient kontingence: $C_{norm} = 0,252 / 0,707 = 0,356$

Obr. 3.13

	ano	ne	
SŠ (vč. učiliště)	(27,96)19	(25,04)34	(A)53
VOŠ, VŠ	(20,04)29	(17,96)9	(B)38
Tab. 3.13	(C)48	(D)43	(E)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Lidé s nižším vzděláním znají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často jako lidé s vyšším vzděláním.

H_1 : Lidé s nižším vzděláním neznají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často jako lidé vyšším vzděláním.

Očekávané četnosti: $A * C / E$; $A * D / E$; $B * C / E$; $B * D / E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 2,87$; $3,203$; $4,0$; $4,47$

(TK) $\chi^2 = \sum (P-O)^2 / O = 2,87 + 3,203 + 4,0 + 4,47 = 14,54$

Stupně volnosti: $(r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1$

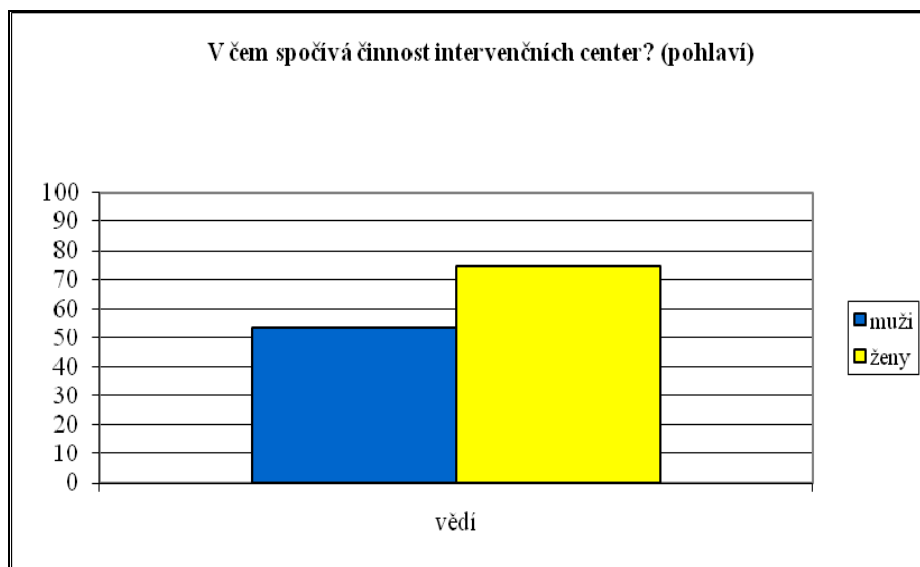
$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítáme H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{14,54 / 91 + 14,54} = 0,37$

8. V čem spočívá činnost intervenčních center?

Obr. 3.14

	vědí	nevědí	
muži	(15,08)15	(8,9)13	(A)28
ženy	(19,08)47	(20,08)16	(B)63

Tab. 3.14 (C)62 (D)29 (E)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Muži i ženy vědí stejně často, v čem spočívá činnost intervenčních center.

H_1 : Muži a ženy nevědí stejně často, v čem spočívá činnost intervenčních center.

Očekávané četnosti: $A*C/E$; $A*D/E$; $B*C/E$; $B*D/E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 0,88$; 1,87; 40,87; 0,83

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2 / O = 0,88 + 1,87 + 40,87 + 0,83 = 44,43$

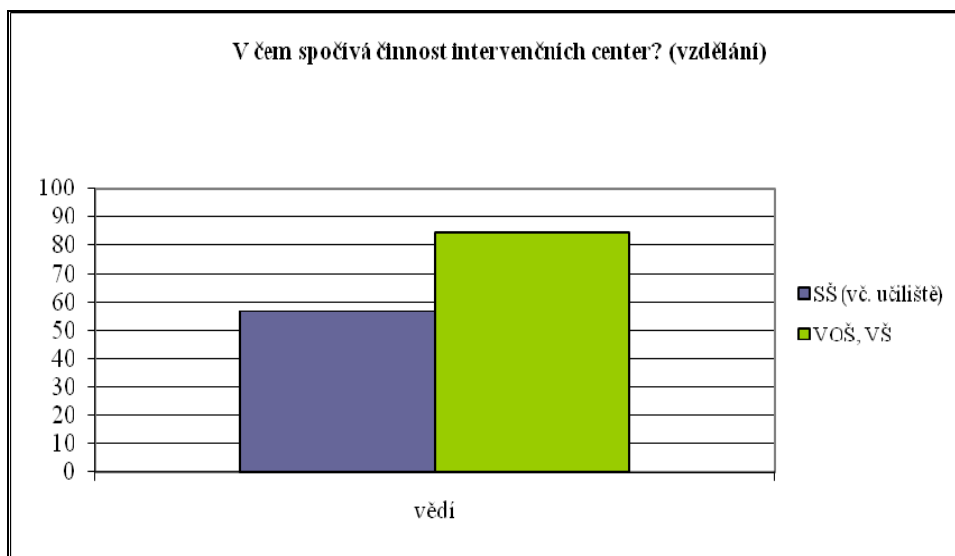
Stupně volnosti: $(r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1$

$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítám H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{44,43 / 91 + 44,43} = 0,57$

Obr. 3.15

	vědí	nevědí	
SŠ (vč. učiliště)	(36,11)30	(16,89)23	(A)53
VOŠ, VŠ	(25,89)32	(12,11)6	(B)38
Tab. 3.15	(C)62	(D)29	(E)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Lidé s nižším i vyšším vzděláním stejně často vědí, v čem spočívá činnost intervenčních center.

H_1 : Lidé s nižším a vyšším vzděláním nevědí stejně často, v čem spočívá činnost intervenčních center.

Teoretické četnosti: $A \cdot C / D$; $A \cdot D / E$; $B \cdot C / E$; $B \cdot D / E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 1,03$; 2,21; 1,44; 3,08

(TK) $\chi^2 = \sum (P-O)^2 / O = 1,03 + 2,21 + 1,44 + 3,08 = 7,77$

Stupně volnosti: $(r-1) \cdot (s-1) = (2-1) \cdot (2-1) = 1$

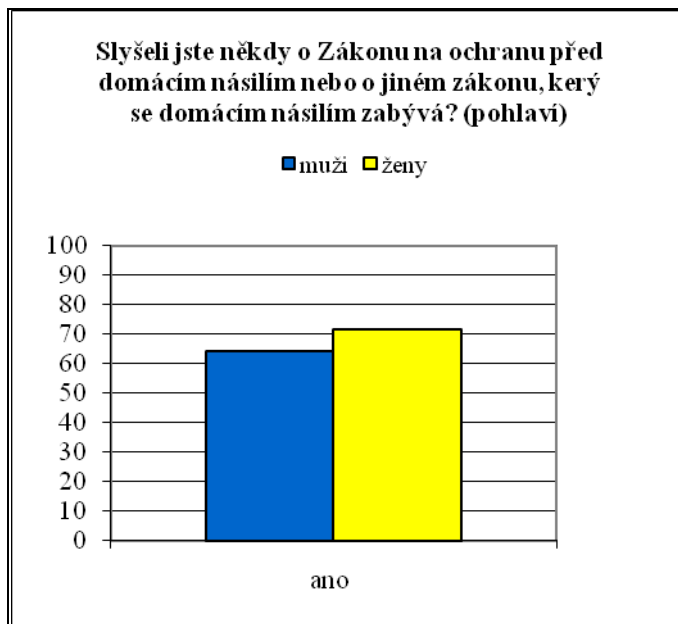
$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítáme H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{7,77 / 91 + 7,77} = 0,28$

9. Slyšeli jste někdy o Zákonu na ochranu před domácím násilím nebo o jiném zákonu, který se domácím násilím zabývá?

Obr. 3.16

	ano	ne	
muži	(19,39)18	(8,62)10	(A)28
ženy	(43,62)45	(19,39)18	(B)63
	(C)63	(D)28	(E)91

Tab. 3.16

$\alpha=0,05$

H₀: Pohlaví nemá vliv nato, zda běžná populace zná zákon na ochranu před domácím násilím.

H₁: Pohlaví má vliv nato, zda běžná populace zná zákon na ochranu před domácím násilím.

Teoretické četnosti: A*C/E; A*D/E; B*C/E; B*D/E

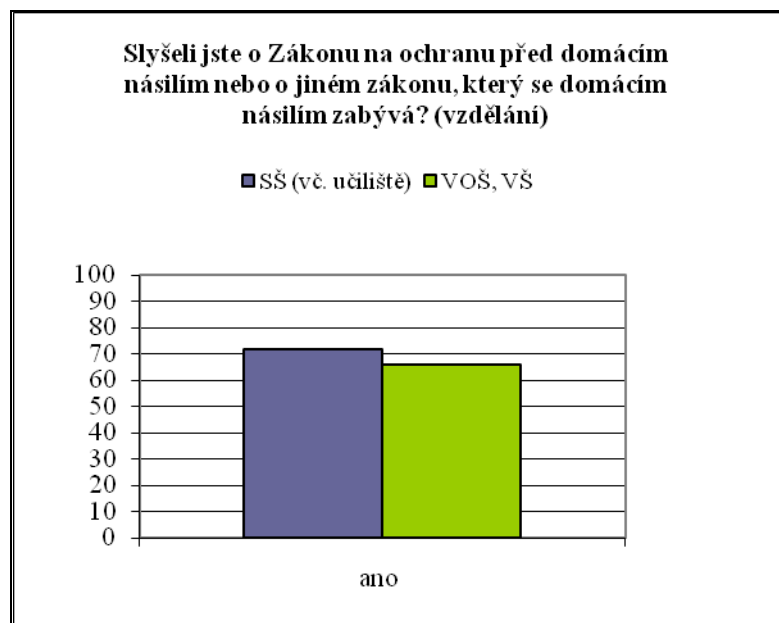
Hodnoty: (P-O)²/O = 0,09; 0,22; 0,04; 0,09

(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2 / O = 0,09 + 0,22 + 0,04 + 0,09 = 0,44$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1

KH_{0,05}(1) = 3,841

TK < KH. Přijímáme H₀.

Obr. 3.17

	ano	ne	
SŠ (vč. učiliště)	(36,69)38	(16,31)15	(A)53
VOŠ, VŠ	(26,31)25	(11,69)13	(B)38
	(C)63	(D)28	(E)91

Tab. 3.17

$\alpha=0,05$

H₀: Vzdelání nemá vliv nato, zda běžná populace zná zákon na ochranu před domácím násilím.

H₁: Vzdelání má vliv nato, zda běžná populace zná zákon na ochranu před domácím násilím.

Teoretické četnosti: A*C/E; A*D/E; B*C/E; B*D/E

Hodnoty: (P-O)²/O = 0,046; 0,11; 0,07; 0,15

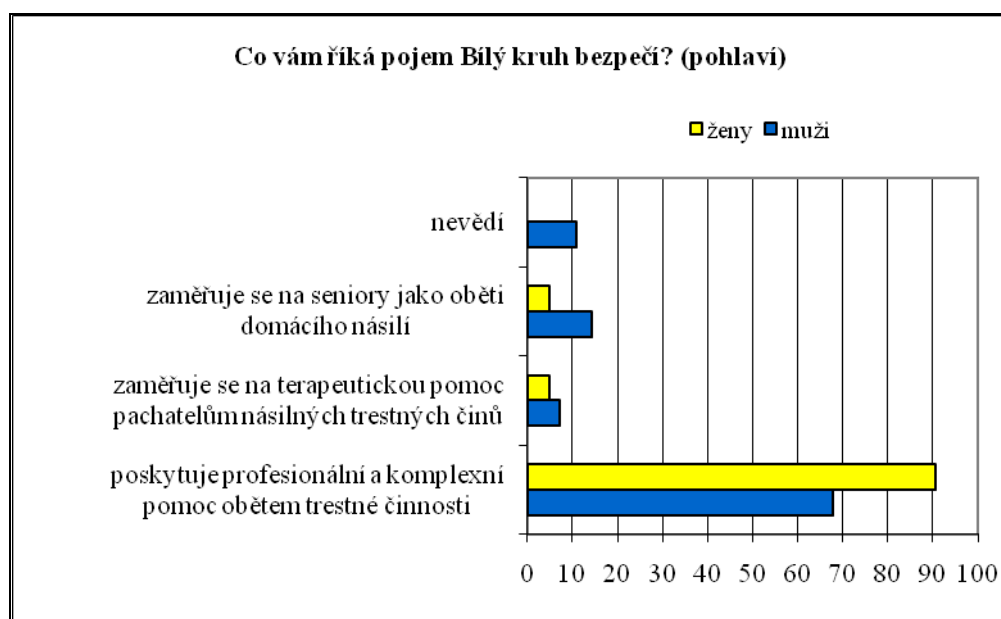
(TK) $\chi^2 = \sum(P-O)^2/O = 0,046 + 0,11 + 0,07 + 0,15 = 0,38$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1

KH_{0,05(1)} = 3,841

TK < KH. Přijímáme H₀.

10. Co vám říká pojem Bílý kruh bezpečí?

Obr. 3.18

	a	b	c	nevědí	
muži	(23,39)19	(1,54)2	(2,15)4	(0,92)3	(A)28
ženy	(52,62)57	(3,46)3	(4,85)3	(0)0	(B)63

Tab. 3.18 (C)76 (D)5 (E)7 (F)3 (G)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Pohlaví nemá vliv na to, zda lidé vědí, co je Bílý kruh bezpečí.

H_1 : Pohlaví má vliv na to, zda lidé vědí, co je Bílý kruh bezpečí.

Očekávané četnosti: A*C/G; A*D/G; A*E/G; B*C/G; B*D/G; B*E/G; B*F/G

Hodnoty: (P-O)² / O = 0,82; 0,14; 1,58; 4,67; 0,37; 0,06; 0,7

(TK) $\chi^2 = \Sigma (P-O)^2 / O = 0,82 + 0,14 + 1,58 + 4,67 + 0,37 + 0,06 + 0,7 = 8,35$

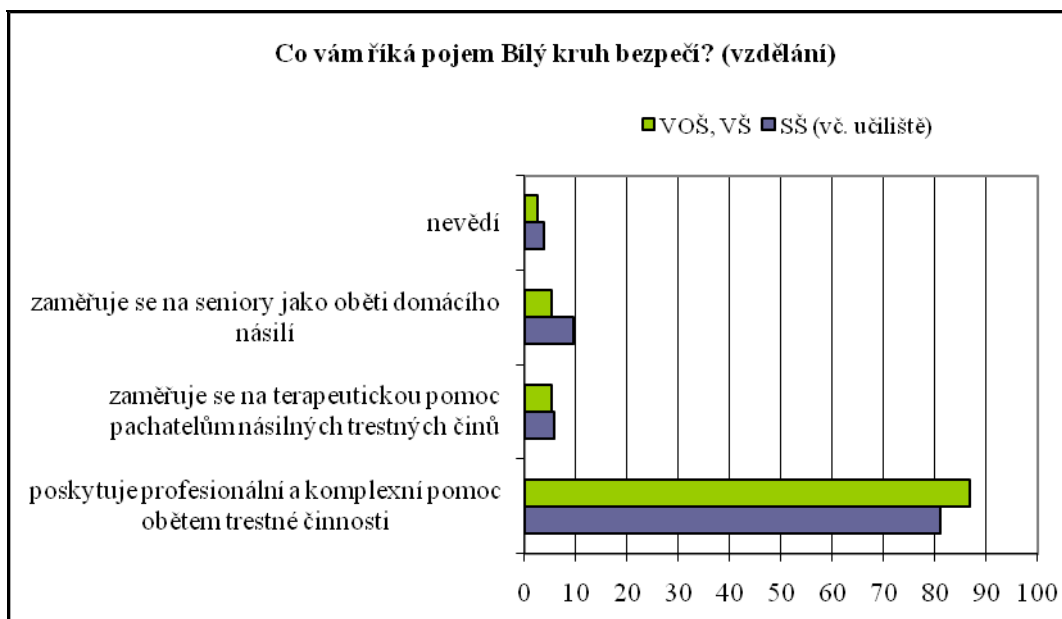
Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (4-1) = 3

KH_{0,05}(3) = 7,815

TK > KH. Zamítáme H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{8,35 / 91 + 8,35} = 0,29$

Obr. 3.19

	a	b	c	nevědí	
SŠ (vč. učiliště)	43	3	5	2	(A)53
VOŠ, VŠ	33	2	2	1	(B)38
Tab. 3.19	(C)76	(D)5	(E)7	(F)3	(G)91

$\alpha=0,05$

H₀: Vzdelání nemá vliv na to, zda lidé znají Bílý kruh bezpečí.

H₁: Vzdelání má vliv na to, zda lidé znají Bílý kruh bezpečí.

Teoretické četnosti: A*C/G; A*D/G; A*E/G; A*F/G; B*C/G; B*D/G; B*E/G; B*F/G

Hodnoty: (P-O)²/O = 0,036; 2,78; 0,21; 0,037; 0,5; 3,71; 0,29; 0,05

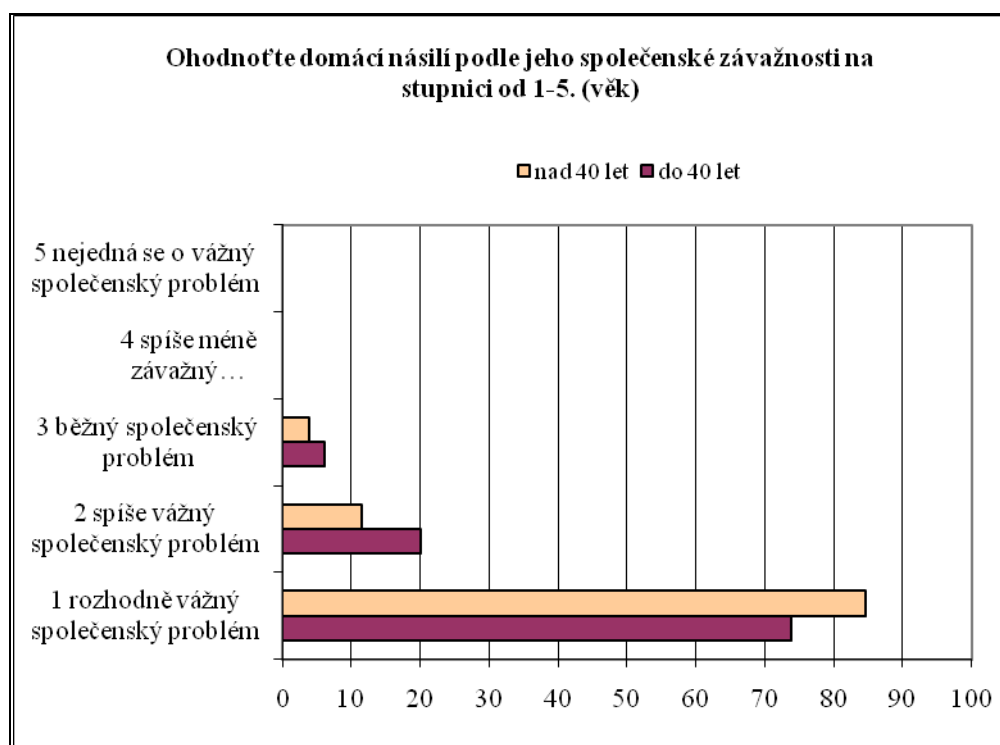
(TK) $\chi^2 = \Sigma(P-O)^2 / O = 0,036 + 2,78 + 0,21 + 0,037 + 0,5 + 3,71 + 0,29 + 0,05 = 7,16$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (4-1) = 3

KH_{0,05(3)} = 7,82

TK < KH. Přijímáme H₀.

11. Ohodnoťte domácí násilí podle jeho společenské závažnosti na stupnici od 1-5.

Obr. 3.20

	1	2	3	4	5	
do 40 let	(50)48	(11,43)13	(3,57)4	0	0	(A)65
nad 40 let	(20)22	(4,57)3	(1,43)1	0	0	(B)26
Tab. 3.20	(C)70	(D)16	(E)5	0	0	(F)91

$\alpha=0,05$

H₀: Věk nesouvisí s tím, jakou míru závažnosti běžní občané připisují domácímu násilí.

H₁: Věk souvisí s tím, jako míru závažnosti běžní občané připisují domácímu násilí.

Teoretické četnosti: A*C/F; A*D/F; A*E/F; B*C/F; B*D/F; B*E/F

Hodnoty: (P-O)² / O = 0,5; 0,22; 0,6; 0,2; 0,54; 0,13

(TK) $\chi^2 = \Sigma(P-O)^2 / O = 0,5 + 0,22 + 0,6 + 0,2 + 0,54 + 0,13 = 1,64$

Stupně volnosti: (r-1) * (s-1) = (2-1) * (5-1) = 4

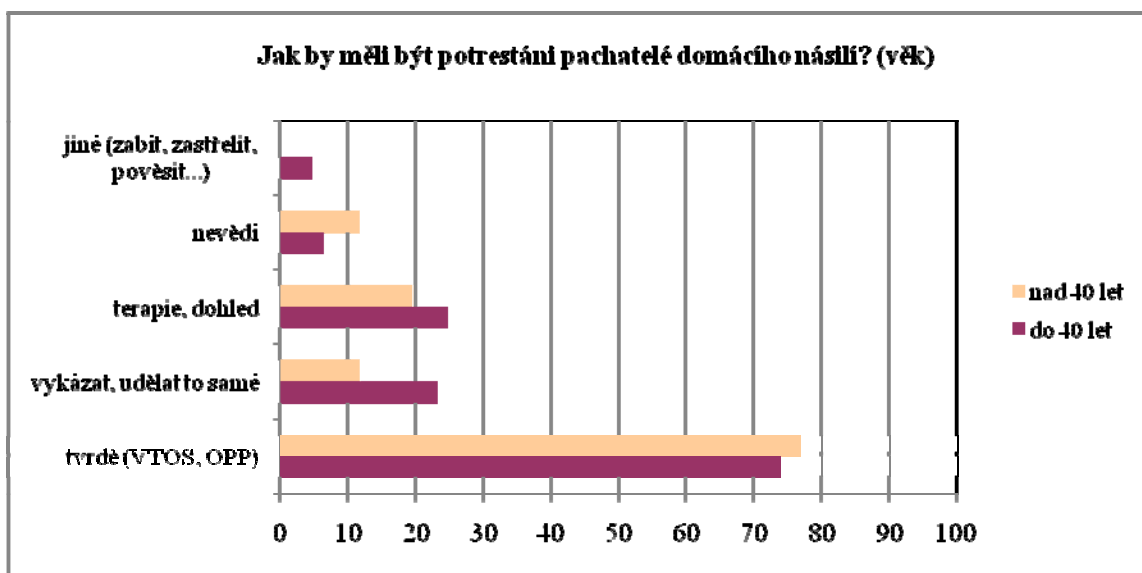
KH_{0,05(4)} = 9,488

TK < KH. Přijímáme H₀.

12. Jak by měli být potrestáni pachatelé domácího násilí?

Kategorie	Absolutní četnosti			Relativní četnosti	
	do 40 let	nad 40 let	Σ	do 40 let	nad 40 let
tvrdě (VTOS, OPP)	48	20	68	73,85	76,92
vykázat, udělat to samé	15	3	18	23,08	11,54
terapie, dohled	16	5	21	24,62	19,23
nevědí	4	3	7	6,15	11,54
jiné (zabít, zastřelit, pověsit...)	3	0	3	4,62	0,00

Tab. 3.21

Obr. 3.21

Tento dotaz měl za úkol nepřímo zjišťovat jakou míru závažnosti běžný člověk připisuje domácímu násilí. A zda se tyto odpovědi od sebe liší v závislosti na věku respondentů.

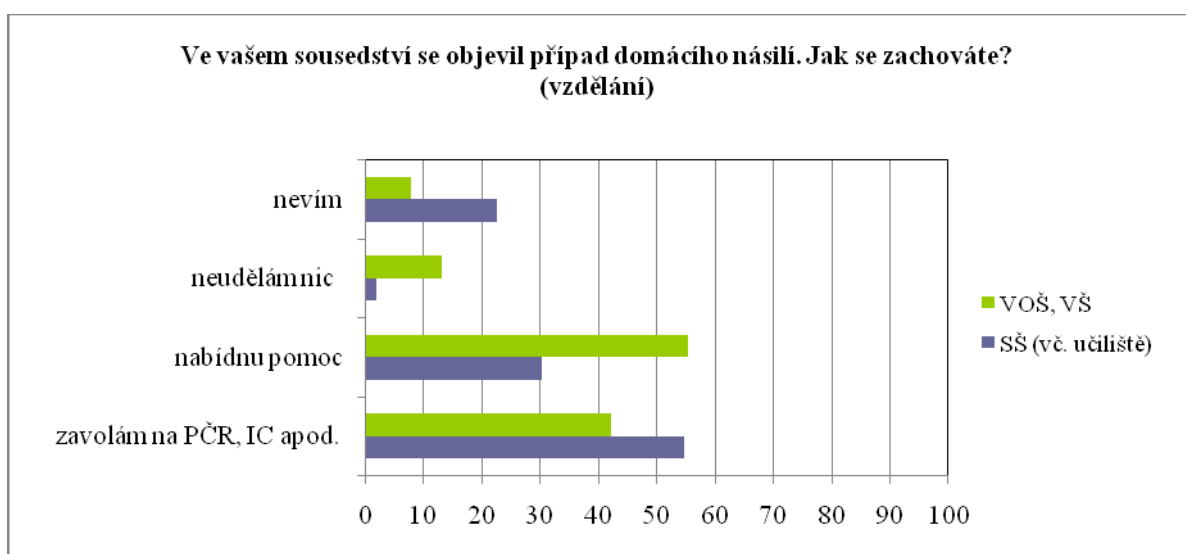
Odpovědi na tuto otázku byly poměrně rozporuplné a různorodé. A nezáleželo přitom příliš na tom, zda odpovídal mladší či starší člověk. Patrnější rozdíl v odpovědích mezi mladšími a staršími byl jen u druhé kategorie. Zde odpovíдалo více mladších respondentů (23 % oproti 12 %) v tom smyslu, že by navrhovali násilnou osobu vykázat z domu nebo ji provést něco podobného, aby si zažila „jaké to je“. Mladší lidé navrhovali častěji také nějaký druh terapie nebo dohledu nad násilníkem (25 % oproti 19 %). I přes tyto rozdíly však shodně většina lidí

(mladších i starších) uvedla, že by násilné osoby měly být potrestány tvrdě, tzn. odnětím svobody nebo obecně prospěšnými pracemi (74 % a 77 %) ³⁷

13. Ve vašem sousedství se objevil případ domácího násilí. Jak se zachováte?

Kategorie	Absolutní četnosti			Relativní četnosti	
	SŠ (vč. učiliště)	VOŠ, VŠ	Σ	SŠ (vč. učiliště)	VOŠ, VŠ
zavolám na PČR, IC apod.	29	16	45	54,72	42,11
nabídnou pomoc	16	21	37	30,19	55,26
neudělám nic	1	5	6	1,89	13,16
nevím	12	3	15	22,64	7,89

Tab. 3.22

Obr. 3.22

Tímto hypotetickým otevřeným dotazem jsem chtěla zjistit míru obecné informovanosti a také způsob, jakým by se lidé zachovali, v případě, že se v jejich okolí objeví domácí násilí. A zda se budou odpovědi lišit podle míry dosaženého vzdělání.

³⁷ Otázka č. 12 byla otevřená. Odpovědi respondentů spadaly do dvou i tří kategorií podle charakteru odpovědi. Někteří navrhovali VTOS plus terapii, někteří vykazání plus terapii apod. Graf je tedy výsledkem převládajících názorů, nikoliv přesného rozdělení četností, které odpovídá počtu respondentů.

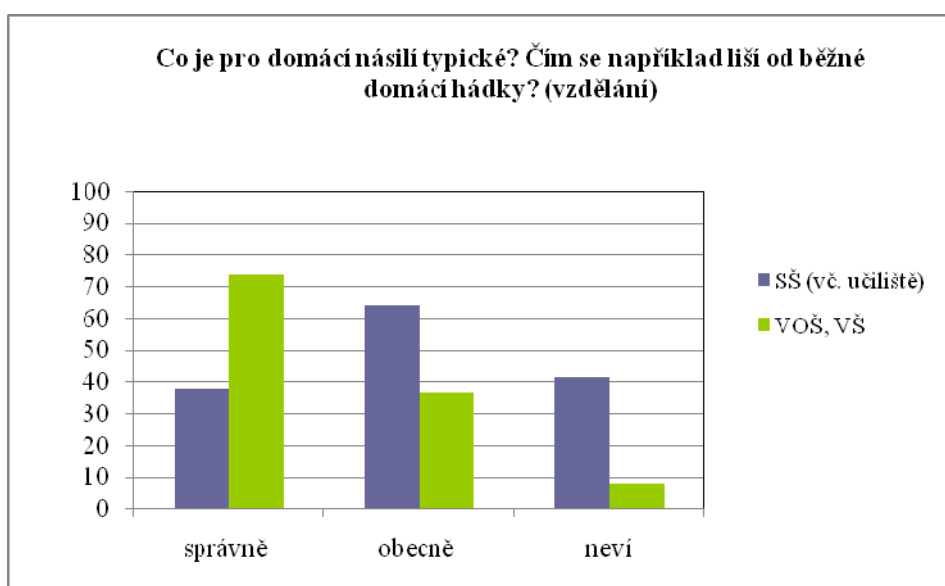
Výsledky přinesly poměrně zajímavá zjištění. Téměř 23 % lidí s nižším vzděláním odpovědělo, že by nevěděli jak se v takovém případě zachovat (s vyšším vzděláním necelých 8 %). Ovšem celých 13 % lidí s vyšším vzděláním by v takovém případě neudělalo nic (s nižším vzděláním necelá 2 %). Důvodem bylo tvrzení, že by si tyto problémy měl každý řešit sám. Na druhou stranu u vzdělanějších lidí se objevovaly častěji odpovědi, které spadaly do kategorie „nabídnu pomoc“ (55 % oproti 30 %). Tzn., že by například poskytli ohrožené osobě azyl, promluvili s ní, podali informace nebo kontakty na pomáhající organizace apod.

Nejčastější odpovědí u osob s nižším vzděláním bylo, že by zavolaly policii (téměř 55 %) a až na druhém místě by nabídly osobní pomoc (30 %). U vzdělanější části vzorku byla na prvním místě nabídka pomoci (55 %) a až poté volání ochranných složek nebo intervenčního centra (42 %). U těchto osob byl často také dodatek, že by policii volaly pouze pokud by s tím ohrožená osoba souhlasila a byla o této nutnosti vyrozuměna.

14. Čím je domácí násilí typické? Jak se například liší od běžné domácí hádky?

Kategorie	Absolutní četnosti			Relativní četnosti	
	SŠ (vč. učiliště)	VOŠ, VŠ	Σ	SŠ (vč. učiliště)	VOŠ, VŠ
správně	20	28	48	37,74	73,68
obecně	34	14	48	64,15	36,84
neví	22	3	25	41,51	7,89

Tab. 3.23

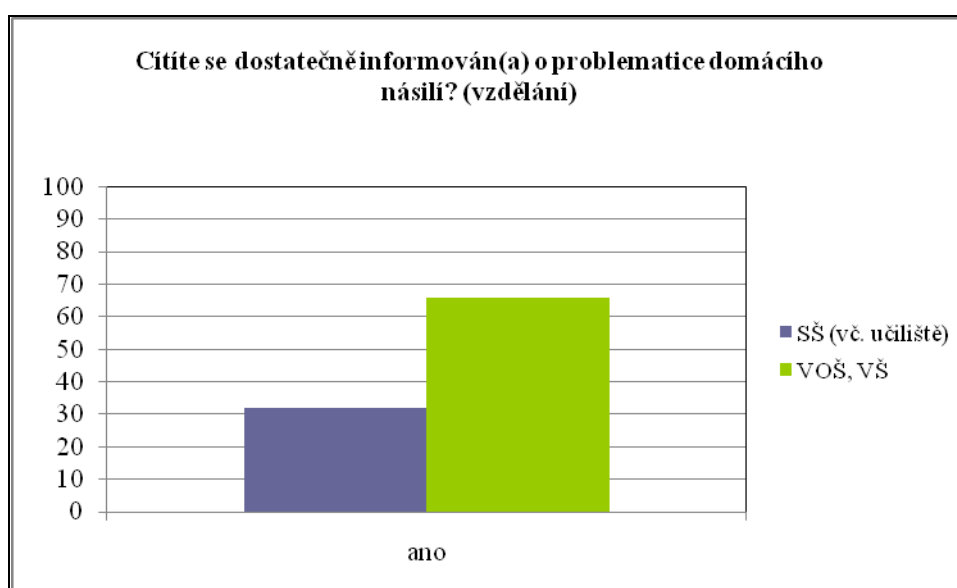
Obr. 3.23

Tento dotaz jsem formulovala opět s cílem zjistit, jaké povědomí mají lidé o domácím násilím. Zda jsou schopni ho odlišit od celkem běžných rodinných neshod a hádek. A zda se jejich odpovědi budou lišit v závislosti na dosaženém vzdělání, tak jak předpokládá hypotéza číslo dvě.

Otázka byla záměrně otevřená. Výsledné odpovědi bylo možné rozdělit do třech kategorií: správně, obecně, neví.

Zde se jasně potvrdilo, že lidé s vyšším vzděláním jsou o charakteristických znacích domácího násilí lépe informováni než lidé s nižším vzděláním (74 % oproti 34 %). Ti v daleko větší míře odpovídali v obecné rovině (64 %) a také velmi často uváděli, že nevědí (téměř 42 %). Naopak odpověď „neví“ uvedlo pouze necelých 8 % osob s vyšším vzděláním.

15. Cítíte se dostatečně informován(a) o problematice domácího násilí?

Obr. 3.24

	SŠ (vč. učiliště)	VOŠ, VŠ	
ano	(19,39)17	(22,62)25	(A)42
ne	(22,62)36	(26,39)13	(B)49
Tab. 3.24	(C)53	(D)38	(E)91

$\alpha=0,05$

H_0 : Vzdělání nemá vliv na to, zda se běžná populace cítí být informována o domácím násilím.

H_1 : Vzdělání má vliv na to, zda se běžná populace cítí být informována o domácím násilím.

Teoretické četnosti: $A*C/E$; $A*D/E$; $B*C/E$; $B*D/E$

Hodnoty: $(P-O)^2 / O = 0,29$; 7,92; 0,25; 6,79

(TK) $\chi^2 = \Sigma(P-O)^2 / O = 0,29 + 7,92 + 0,25 + 6,79 = 15,26$

Stupně volnosti: $(r-1) * (s-1) = (2-1) * (2-1) = 1$

$KH_{0,05}(1) = 3,841$

$TK > KH$. Zamítáme H_0 .

Stupeň závislosti

Koeficient kontingence: $C = \sqrt{\chi^2 / n + \chi^2} = \sqrt{15,26 / 91 + 15,26} = 3,93$

Shrnutí

První hypotéza: Ženy se v problematice domácího násilí orientují lépe než muži.

Tuto hypotézu jsem chtěla podpořit za pomoci otázek č.: 5, 6, 7, 8, 9, 10.

K potvrzení této hypotézy přispěly otázky č. 6, 7, 8, 10. Naopak se ukázalo, že pohlaví je nepodstatný faktor při rozhodování o tom, co je a co není domácí násilí (otázka č. 5) a také při zjišťování povědomí o legislativních opatřeních vztahujících se k domácímu násilí (otázka č. 9).

Na základě provedených statistických testů³⁸, procentuálního a slovního vyhodnocení bylo zjištěno, že:

- Odpovědi na otázku, co je, a co není domácí násilí, se zásadně nelišily v závislosti na pohlaví respondentů.
- Ženy a muži nevědí do stejné míry jaká je zákonná lhůta pro vykazání. Ženy jsou informovány lépe.
- Ženy a muži neznají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často. Ženy jsou informovány lépe.
- Ženy a muži nevědí stejně často, v čem spočívá činnost intervenčních center. Ženy jsou informovány lépe.

³⁸ Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

- Pohlaví nemá vliv na to, zda lidé znají legislativní opatření, která se věnují domácímu násilí.
- Pohlaví má vliv na to, zda lidé vědí co je Bílý kruh bezpečí. Ženy jsou informovány lépe.

Z těchto závěrů je patrné, že **ženy jsou lépe informovány o problematice domácího násilí než muži.**

Druhá hypotéza: Populace s vyšším vzděláním je o problematice domácího násilí lépe informována než populace s nižším vzděláním.

Tuto hypotézu jsem chtěla podpořit za pomoci otázek č.: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15.

K potvrzení této hypotézy přispěly otázky č.: 5, 7, 8, 13, 14, 15. Naopak se ukázalo, že vzdělání nepředstavuje důležitý faktor při znalosti zákonné lhůty vykázaní (otázka č.: 6), Syndromu týrané ženy (otázka č.: 7), zákona na ochranu před domácím násilím (otázka číslo: 9) ani Bílého kruhu bezpečí (otázka č.: 10).

Na základě provedených statistických testů³⁹, procentuálního a slovního vyhodnocení bylo zjištěno, že:

- Lidé s vyšším vzděláním se ve svých názorech na to, co je a co není domácí násilí, neshodují s lidmi s nižším vzděláním.
- Lidé s vyšším vzděláním znají zákonnou lhůtu pro vykázaní stejně často jako lidé s nižším vzděláním.
- Lidé s nižším vzděláním neznají termín „Syndrom týrané ženy“ stejně často jako lidé s vyšším vzděláním. Lidé s vyšším vzděláním jsou informováni lépe.
- Lidé s nižším vzděláním nevědí stejně často, v čem spočívá činnost intervenčních center. Lidé s vyšším vzděláním jsou informováni lépe.
- Vzdělání nemá vliv na to, zda běžná populace zná zákon na ochranu před domácím násilím.
- Vzdělání nemá vliv na to, zda lidé znají Bílý kruh bezpečí.

³⁹ Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

- Lidé s nižším vzděláním by volili jiný postup při svědectví domácího násilí. Nejprve by zavolali policii a až na druhém místě by nabídli osobní pomoc. Lidé s vyšším vzděláním by nejprve poskytli osobní pomoc a až po dohodě s ohroženou osobou by volali příslušné orgány.
- Lidé s vyšším vzděláním jsou o charakteristických znacích domácího násilí lépe informováni než lidé s nižším vzděláním.
- Lidé s vyšším vzděláním se cítí být o domácím násilí informováni lépe než lidé s nižším vzděláním.

Z těchto závěrů je patrné, že **lidé s vyšším vzděláním jsou lépe informováni o problematice domácího násilí než lidé s nižším vzděláním.**

Třetí hypotéza: Mladší populace považuje domácí násilí častěji za vážný společenský problém než starší populace.

Tuto hypotézu jsem chtěla podpořit za pomoci otázek č.: 11, 12.

K potvrzení této hypotézy nepřispěla ani jedna z otázek. Na základě statistického testu⁴⁰, procentuálního a slovního vyhodnocení bylo zjištěno, že:

- Věk nesouvisí s tím, jakou míru závažnosti běžní občané připisují domácímu násilí.
- Obě věkové skupiny vidí domácí násilí jako velmi vážný společenský problém, který zasluhuje přísné potrestání.

Z těchto závěrů je patrné, že **mladší populace považuje domácí násilí za závažný společenský problém ve stejné míře jako starší populace.**

⁴⁰ Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

3.2 Domácí násilí v legislativě

Česká republika je od svého vzniku, tedy od roku 1993⁴¹, smluvní stranou Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen.⁴² Od roku 1995 přijala také závazky vyplývající z Pekingské akční platformy. Okruhy zájmu této deklarace směřují k odstranění překážek v přístupu žen k jejich právům a k vytvoření rovnoprávné společnosti bez jakékoliv diskriminace dle pohlaví. Z těchto mezinárodních úmluv vyplývají povinnosti vlády činit opatření směřující k odstranění diskriminace žen, a také k řešení problematiky domácího násilí.^{43,44}

K mezníkům na poli boje proti domácímu násilí u nás patří rok 2002, kdy byla sestavena meziresortní skupina. Jejím úkolem bylo vytvoření právního rámce a metodických postupů pro optimální interdisciplinární spolupráci. Výsledkem činnosti meziresortní pracovní skupiny bylo znění zákona na ochranu před domácím násilím, který nabyl účinnost 1. ledna 2007 (www.mvcr.cz).⁴⁵

V roce 2007 začala fungovat na našem území intervenční centra, která jsou zřizována dle novelizovaného zákona o sociálních službách a jejichž význam spočívá v povinnosti interdisciplinární spolupráce⁴⁶ mezi jednotlivými orgány, úřady a institucemi v otázkách domácího násilí.

⁴¹ Bývalá Československá socialistická republika podepsala tuto úmluvu již v roce 1980.

⁴² Z Úmluvy vyplývá povinnost každé čtyři roky podat Výboru OSN zprávu o jejím plnění.

⁴³ Viz program: „Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen“ (www.vlada.cz).

⁴⁴ Výbor OSN v roce 2006 ocenil zejména zákon č. 135/2006 Sb., který iniciuje vznik intervenčních center, a dále poukázal na potřebu vytvoření podpůrné sociální sítě pro oběti násilí v České republice s cílem dosáhnout systémového přístupu v řešení této problematiky.

⁴⁵ Blíže o tomto zákoně viz následující pasáže.

⁴⁶ Spolupráce mezi krizovými centry, policií, azylovými domy, poradnami, probační a mediační službou, zdravotnickými zařízeními atd.

V roce 2009 nabyly účinnosti dvě zásadní právní úpravy. Jednak nový trestní zákoník, jenž nově ustanovuje trestné činy proti rodině a dětem a jednak nový zákon o policii, který zpřesňuje a nově upravuje institut vykázání.⁴⁷

V dubnu 2011 proběhla médii zpráva o tom, že vláda schválila Národní akční plán prevence domácího násilí na roky 2011 – 2014. Tento dokument reaguje na narůstající počet případů domácího násilí a zdůrazňuje potřebu dostupnější pomoci pro oběti. Zároveň apeluje na nutnost rozšíření nabídky služeb pro tuto cílovou skupinu.⁴⁸

3.2.1 Trestní zákoník

§199 trestního zákoníku

„Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.“

3.2.2 Zákon na ochranu před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.)

Tímto zákonem se mění zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.⁴⁹ Shrnuje veškeré právní úpravy týkající se domácího násilí, pomoci obětem a také podrobně upravuje institut vykázání. Informace týkající se domácího násilí, pomoci a péče o oběti a následného vykázání ze společného bydlení obsahují §21a-d, §42n a dále §74b,76b a §273b.

⁴⁷ Vykázání je nyní faktickým úkonem (neformálním zásahem policisty s bezprostředním právním následkem). Již se o něm nerozhoduje ve správním řízení a také udává zákaz navazování kontaktu násilné a ohrožené osoby. Výsledkem je zásadní zjednodušení práce policisty při vykazování.

⁴⁸ Zvýšit počet azylových domů s utajenou adresou, zprovoznit non-stop bezplatnou telefonní linku atd.

⁴⁹ Zákon o policii, občanský soudní řád, zákon o sociálním zabezpečení, trestní zákon.

Změna zákona o policii:

§21a objasňuje kdy a za jakých okolností a podmínek je policista oprávněn vykázat násilnou osobu ze společného bydlení. Vymezuje povinnosti a práva policisty a způsob jakým se vykázání provádí. Zásadním bodem je, že osoba vykázaná je na základě pravomoci policisty povinna nevstupovat na místo, na které se vykázání vztahuje.⁵⁰

§21b se týká rozhodnutí o vykázání. Stanoví, jakou má podobu, do kdy se musí vyhotovit písemně a jakým orgánům se jeho opis musí doručit.⁵¹

§21c udává policistovi oprávnění odebrat vykázané osobě klíče od společného obydlí a povinnost informovat ji o možnostech dalšího ubytování. Policista má dále povinnost umožnit vykázanému vyzvednout osobní věci, cennosti a dokumenty a do čtyřiaadvaceti hodin také věci nezbytné pro výkon povolání. Ohroženou osobu policista poučí o možnosti využít psychologické, sociální nebo jiné služby, taktéž o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření.

§21d udává délku vykázání (desetidenní lhůta) a povinnost policisty do tří dnů od vydání rozhodnutí o vykázání, provést jeho kontrolu.

Změna občanského soudního řádu:

§76b upravuje možnost soudu prostřednictvím předběžného opatření násilné osobě uložit zákaz pobytu ve společném obydlí a také zákaz pohybovat se v jeho bezprostředním okolí, jakožto zákaz jakéhokoliv kontaktu násilné a ohrožené osoby.

§273b upravuje přímo výkon rozhodnutí o vykázání.⁵²

Změna zákona o sociálním zabezpečení:

§74a,b upravuje povinnost interdisciplinární spolupráce a vzájemné informovanosti mezi jednotlivými orgány, úřady, obcemi, policií a obecní policií, jakožto nestátními a neziskovými organizacemi, ve věcech domácího násilí.

⁵⁰ Tento prostor policista přesně specifikuje a vykázanou osobu o tomto prostoru poučí.

⁵¹ Viz zákon o policii.

⁵² Viz odebrání klíčů, zákaz setkávání a kontaktování, umožnění vyzvednutí osobních věcí a věcí nezbytných pro výkon povolání. K tomuto účelu má násilná osoba čtyři příležitosti.

Pro tento účel, tedy na pomoc obětem domácího násilí se zřizují intervenční centra (dále jen IC). Příslušné IC obdrží od policie nejpozději do 24 hodin po incidentu opis rozhodnutí o vykázání a také opis úředního záznamu o provedených úkonech. IC je následně povinno, a to nejpozději do 48 hodin po tom, co se o incidentu dozví, kontaktovat ohroženou osobu a zjistit, zda je zajištěna její dostatečná ochrana a nabídnout jí pomoc.

V rámci IC je poskytována pomoc v podobě ambulantních, terénních i pobytových služeb. Klientům je poskytnuta především krizová intervence, psychologická, sociální pomoc, poradenské služby a zprostředkování právních a lékařských služeb. IC vystupuje v roli koordinátora a zprostředkovatele pomoci osobám ohroženým dopady domácího násilí.

„Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta na základě žádosti osob ohrožených násilným chováním i bez takového podnětu“ (zákon č.135/2006 kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, §74b).

3.2.3 Zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.)

Zákon o sociálních službách, respektive zákon č. 29 ze dne 30. ledna 2007, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb. i zákon č. 135/2006 Sb., upravuje činnost intervenčních center, která u nás působí od 1. ledna 2007.

IC jsou službou sociální prevence podle §53 tohoto zákona. Byla zřízena proto, aby spolupracovala s Policií ČR v případě vykázání, poskytovala ochranu ohroženým osobám, které jsou v režimu vykázání, aby poskytovala odbornou pomoc osobám, které se rozhodly vyhledat pomoc z důvodu ohrožení domácím násilím a vystupovala jako koordinátor v síti organizací a institucí pomáhajících obětem domácího násilí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) zajišťuje zřízení alespoň jednoho IC v každém kraji, jejich koordinaci a také dotování ze státního rozpočtu (od 1. 11. 2009). Na financování činností IC se mohou podílet také programy financované v rámci Strukturálních fondů Evropských společenství.

Metodickým vedením a proškolením pracovníků intervenčních center byl pověřen Bílý kruh bezpečí, z důvodů svých dlouholetých zkušeností s řešením problematiky domácího násilí u nás.⁵³

V současné době je na území České republiky zřízeno celkem sedmnáct intervenčních center (<http://iregistr.mpsv.cz>). Vzhledem ke špatné dostupnosti a vzdálenosti do intervenčních center v některých krajích, se zřizují tzv. detašovaná pracoviště.

Služby IC jsou bezplatné a ohrožená osoba může na vlastní žádost vystupovat anonymně (www.mpsv.cz).

3.2.4 Zákon o policii (zákon č. 273/2008 Sb.)

Novela zákona o policii⁵⁴ nově upravuje zásadní nástroj, který slouží k pomoci obětem domácího násilí. Jedná se o institut vykázání, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2007. Od této doby má policie v rukou prostředek, kterým zajistí ohrožené osobě bezpečí a ochranu před agresorem.

3.2.4.1 Institut vykázání v zákoně o policii

Institut vykázání se uplatňuje zejména v případech, kdy má policie důvodné podezření, že může ve společném obydlí dojít mezi partnery k domácímu násilí. Důvodné podezření získává na základě předchozích incidentů, které byly mířené proti životu, zdraví nebo osobní svobodě jednoho z partnerů, v případě, že byla v minulosti vážně podlomena lidská důstojnost jednoho z partnerů a také na základě předpokladu, že by k násilnému incidentu v budoucnu mohlo opětovně dojít.

⁵³ Bílý kruh bezpečí proškoluje také příslušníky Policie ČR.

⁵⁴ Účinná od 1. 1. 2009. Viz Hlava VII, §44 - §47.

Oprávnění vykázat násilnou osobu ze společného bydlení má pouze policie a to i v případě, že tato osoba není z nějakého důvodu fyzicky přítomna. Vykázání se oznamuje ústně, jak osobě proti které bylo domácí násilí mířeno, tak osobě násilné. Policista vystaví potvrzení o vykázání, které oba účastníci domácího násilí stvrdí svým podpisem (Škoda, Vavera, Šmerda 2009).

Dokumenty spojené s vykázáním:

a) Potvrzení o vykázání obsahuje (Škoda, Vavera, Šmerda 2009: s. 155):

- vymezení prostoru, na který se vztahuje;
- totožnost obou zúčastněných stran;
- poučení o právech a povinnostech vykázané osoby;
- adresu útvaru policie, kde je možné si vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání.

b) Úřední záznam o vykázání obsahuje:

úkony a opatření, které policista v rámci vykázání provedl. Tento záznam musí policista vyhotovit nejpozději do čtyřiaadvaceti hodin po vstupu do společného obydlí, kde k domácímu násilí došlo. Násilná osoba si může vyzvednout na příslušném útvaru policie kopii tohoto záznamu a potvrzení o vykázání, v případě, že jej nepřevzala přímo na místě incidentu (např. z důvodu své nepřítomnosti). Policie zašle kopii úředního záznamu příslušnému intervenčnímu centru a také soudu. V případě, že byly u incidentu přítomné děti, zašle další opis i příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Vykázaná osoba může proti vykázání podat námitku, což je uvedeno v potvrzení o vykázání a následně ji předat příslušnému krajskému ředitelství. Do tří dnů od převzetí potvrzení o vykázání může vykázaná osoba podat námitky na krajské ředitelství písemně. To vyhodnotí, zda byly splněny podmínky pro vykázání, anebo ne a případně vykázání ukončí a obě strany o tom vyrozumí.

Vykázání trvá deset dnů a to i v případě, že by osoba ohrožená žádala o zkrácení této lhůty. Na základě podání návrhu na **vydání předběžného opatření** je možné tuto dobu prodloužit až na jeden měsíc. Předběžné opatření trvá od následujícího dne, kdy skončila lhůta deseti dnů. O předběžném opatření jakožto i o jeho prodloužení rozhoduje soud, který zvažuje

okolnosti, které by mohly vést k dalšímu ohrožení oběti domácího násilí. Tento návrh lze podat pouze v desetidenní lhůtě, tedy v době trvání vykázání. Předběžné opatření trvá nejdéle jeden měsíc a zanikne nejdéle jeden rok od jeho nařízení.

Práva a povinnost osoby vykázané (Škoda, Vavera, Šmerda 2009):

a) práva

- vzít si ze společného bydlení doklady, věci osobní potřeby před opuštěním prostoru vymezeného v potvrzení o vykázání;
- vrátit se do společného bydlení pro věci potřebné pro výkon povolání a to pouze za doprovodu policisty;
- ověřovat průběh vykázání;
- na příslušném policejním útvaru vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání pro účely podání případných námitek proti vykázání u krajského ředitelství.

b) povinnosti

- na základě vykázání okamžitě opustit prostor, který byl policií vymezen;
- nevstupovat do tohoto prostoru;
- nenavazovat kontakt s osobou ohroženou;
- vydat policistovi klíče od společného bydlení.

Policista je dále povinen (tamtéž):

- oběť domácího násilí seznámit s podstatnými skutečnostmi a to zejména o možnosti podat návrh na vydání předběžného opatření, možnosti využít spektrum služeb poskytujících pomoc obětem domácího násilí a důsledcích, které by vyplynuly z úmyslného poskytnutí klamných údajů vztahujících se k vykázání;
- určit prostor, na který se vykázání (zákaz vstupu) pro vykázanou osobu vztahuje;
- zajistit přítomnost svědka, je-li to možné;
- nejpozději do dvaceti čtyř hodin poslat kopii úředního záznamu intervenčnímu centru, soudu a příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí;
- do tří dnů od vykázání zkontrolovat, zda vykázaná osoba dodržuje veškeré povinnosti spojené s vykázáním;
- sepsat o těchto krocích úřední záznam.

3.2.4.2 Kvalitativní výzkum⁵⁵

Úvod

Institut vykazání je u nás poměrně novým nástrojem určeným především pro rychlý zásah, který si, mnohdy brutální, případy domácího násilí vyžadují.

Při vymezování výzkumného problému mě nejvíce zajímalo, zda se od zavedení tohoto institutu situace na poli domácího násilí změnila k lepšímu, respektive zda podle odborníků **přispělo vykazování násilných osob ze společného bydlení k řešení problematiky domácího násilí u nás?**

Cílem výzkumu je alespoň částečně přispět k prohloubení poznání tohoto nového legislativního nástroje a zprostředkovat čtenáři skutečné postoje jednotlivců.⁵⁶

Pro tyto účely jsem požádala o rozhovor čtyři odborníky, kteří se ve své profesi domácím násilím zabývají, tzn., že vykazování přímo provádí anebo jinak s účastníky režimu vykazání pracují, a pokusila se zjistit jejich názory. Vzhledem k tomu, že se jednalo o kompetentní profesionály⁵⁷ s dostatkem informací a bohatými zkušenostmi⁵⁸ v práci s ohroženými osobami či oběťmi domácího násilí, bylo možné praktický přínos vykazování dobře zhodnotit.

Jejich výpovědi přinesly zajímavý a živý pohled na vykazování, ze kterého jsou jasně patrné klady i rezervy v jeho praktické aplikaci a také změny, ke kterým došlo na poli osvěty domácího násilí.

V neposlední řadě jsem výzkumný problém a výzkumnou otázku takto formulovala z důvodu osobního zaujetí.

Záměrným výběrem respondentů, doslovným přepisem rozhovorů a přímými citacemi, jsem se snažila dosáhnout co nejvyšší důvěryhodnosti a platnosti zjištěných informací.

⁵⁵ Vysvětlivky: IC intervenční centrum; PČR Policie České republiky.

⁵⁶ Jako design výzkumu byly zvoleny případové studie.

⁵⁷ J., IC: deset případů domácího násilí; K., IC: 250 případů vykazání; S., PČR: 80 případů vykazání; M., PČR: 15 případů vykazání.

⁵⁸ J., IC: 4 měsíce v IC; K., IC: 5 let v BKB, od r. 2007 v IC; S., PČR: s oběťmi domácího násilí pracuje od r. 2006; M., PČR: s oběťmi domácího násilí pracuje od r. 2005.

Respondenti odpovídali na třináct předem připravených otázek⁵⁹ a také na otázky, které z rozhovoru sami vyplynuly. Kvalitativní přístup a metodu polostrukturovaného rozhovoru jsem zvolila proto, abych získala konkrétní a skutečný vhled do problematiky vykazování a odpověď na výzkumnou otázku: „**Jak je přínosný institut vykazání?**“.

Institut vykazání jako cesta k pomoci, prevenci a informovanosti

Od zavedení institutu vykazání došlo k řadě změn, které přispěly k řešení problematiky domácího násilí u nás. Institut vykazání je nyní faktickým úkonem, tedy úkonem s bezprostředním a přímým důsledkem. Tato změna vedla k usnadnění práce policistů, kteří mohou okamžitě eliminovat násilnou osobu od osoby ohrožené.

„Dříve to bylo pro policisty zkrácený, řeknu správně řízení. Dneska je to jedno z oprávnění policisty podle policejního zákona §44 – 47.“ (S., PČR)

„Každopádně je to dobrá věc v tom smyslu, že oddělíme násilnou osobu od ohrožené osoby a nedochází k následnému napadání v té rodině, jak tomu bylo předtím, než byl institut vykazání uzákoněn. Předtím jsme měli možnost toho člověka zajistit, zadržet na 24 nebo 48 hodin.“ (M., PČR)

Výraznou změnou je také to, že dnes to již nejsou osoby ohrožené, které musí společně obydlí opouštět, ale osoby násilné.

„(...) dřív v podstatě opravdu ty ohrožený osoby musely z toho domu hnedka. Tajně si musely pobalit věci nějaký nebo prostě utekly úplně bez věcí. A díky tomu institutu vykazání už to tak není. V tuhle chvíli jich jenom málo potřebuje třeba azylový ubytování, (...). A to je přesně to, čemu ten institut vykazání předchází.“ (K., IC)

Díky veškerým zákonným změnám a zavedení samotného institutu vykazání došlo i ke zmírnění předsudků lidí vůči obětem domácího násilí.

„Je to dobře prezentovaný. (...), myslím si, že společensky přispěl.“ (S., PČR)

⁵⁹ Viz příloha D.

„Jako předtím se na ně společnost koukala skrz prsty, měli je jako ty osoby ohrožený, měli je za ty, co si za to můžou, ty co neodejdou. Jako, že už se na ně nedívá skrz prsty, ale na někoho, kdo teda chudák řeší to domácí násilí.“ (K., IC)

Odtabuizováním tohoto problému došlo k eliminaci domnělé beztrestnosti u násilných osob.

„Protože ten násilník vidí, že když se mu nic nestane, tak dostává pocit beztrestnosti a opakuje své domácí násilí.“ (M., PČR)

Osoby ohrožené mají naopak více příležitostí poznat a pochopit, že se jedná o vážný problém, který se řeší na celospolečenské úrovni, nikoliv za zavřenými dveřmi.

„Ať už zavedením toho trestného činu týrání osoby ve společné domácnosti, institutu vykazání, možnosti prodlužovat to vykazání, stanovení organizací, který pomáhaj těm osobám ohroženým. To všechno jakoby zvýšilo tu jejich pozici a šanci na zdárný ukončení domácího násilí.“ (K., IC)

Mezi občany se více než kdy předtím rozšířilo povědomí o domácím násilí. Také oběti a ohrožené osoby mají daleko více šancí se dostat k informacím, jelikož je policie a intervenční centra poučí o vážnosti situace, sdělí jim kontakty na psychologické, sociální či právnické služby a informují je o možnostech dalšího řešení jejich problémové situace, tzn. o délce vykazání, o možnosti podat návrh na předběžné opatření k soudu atd.

„Takže, myslím si, že se to všeobecně rozšířilo. (...), že to zafungovalo.“ (S., PČR)
„Každopádně tu ohroženou osobu poučíme, dostane od nás kontakty na intervenční centrum, případně na Bílý kruh bezpečí a další sociální služby.“ (M., PČR)

„Co já vím, tak já jsem se o začala o tom domácím násilí dovídat až když už tady ten institut vykazání teda byl, už se o něm mluvilo. (...) Třeba jsem se setkala s paní, která si myslela, že vlastně, že má těch deset dnů, že ho policie vykazala a že on už se tam nesmí vrátit, vůbec nevěděla, že je to jen na těch..., ale ona jak byla asi v nějakým tom stavu, tak si to nějak neuvědomila (...). Takže to nechtěla řešit. Já jsem ji na základě tady toho, (...), pověděla: 'to není pravda, on k vám nemůže jenom deset dní a pak tam zase může zabašit na dveře'.“

(J., IC)

„Já myslím, že to jde všechno ruku v ruce. Jako, že bez té osvěty by vykazání ani nebylo.“

(K., IC)

Velmi zásadní roli v institutu vykázání sehrává prevence. Cílem tohoto úkonu je z hlediska policie v první řadě eliminovat osobu ohroženou od násilníka, tedy zamezit dalšímu napadání. Na to bezprostředně navazují další související úkony policie a intervenčního centra.

„Samozřejmě první úkony jsou zamezit dalšímu násilí. Osoby od sebe. Bud' ho daj stranou, nebo třeba na záchytku apod. Na to navazuje jednání s obětí.“ (S., PČR)

„Nemá to v podstatě vůbec žádný efekt na dělení majetku, na děti, na řešení čehokoliv, prostě nic. Je to jenom preventivní opatření. Ale pak je druhá rovina, a to je ta trestně-právní.“

(K., IC)

Velmi zásadní roli v práci s ohroženými a násilnými osobami v případech domácího násilí hrají schopnosti správně vyhodnotit situaci a také znalost problematiky. I přesto, že mají policisté pomůcky⁶⁰, které jim usnadňují správně rozpoznat znaky domácího násilí a na jejich základě rozhodnout, zda dojde k vykázání nebo ne, záleží konečné rozhodnutí vždy na lidském faktoru. Z toho důvodu je nutné policisty, kteří vykazují, důkladně a často proškolovat, zejména proto, aby v důsledku podcenění situace nebo nedostatku informací nedošlo k tragickým následkům.

„Já jim vždycky říkám, jestli oni by byli sami schopni v té situaci s tou osobou druhou tam soužit, anebo ne. A tím se trochu limitovat, zda-li tu osobu vykáže, nebo ne. Takže musí trochu do toho vnést určitou empatii (...). Podcenění situace, toho se bojím nejvíc.“ (S., PČR)

Vzhledem k tomu, že institut vykázání se u nás dostal do praxe teprve v roce 2007, je pochopitelné, že se stále ještě hledají způsoby, jak dosahovat lepší vzájemné spolupráce mezi intervenčními centry, policií, soudem, popř. dalšími organizacemi.

„Záleží každéj, kdo tomu co dá. Ale zpočátku se hledal určitej soulad. I soudy hledaly nějaký soulad v tom provedení vykázání (...). Takže si myslím, že se našel nějaký systém, kterej prostě funguje, kterej pomáhá.“ (M.; PČR)

⁶⁰ Test SARA DN.

Faktory ovlivňující práci s institutem vykázání

Při samotném vykazování je vždy důležité rozhodnutí konkrétního policisty, který je k případu přivolán.

„Je to na policistovi, je to rozhodnutí jedince, jestli k tomu rozhodnutí prostě dospěje.“

(S., PČR)

Každý člověk je jiný, každý má trochu odlišné názory na různé situace. Na práci policistů a dalších zúčastněných odborníků, kteří se vykazováním zabývají, jsou kladeny velké nároky. Tito lidé musí být schopni na základě informací, které jsou jim k dispozici, vyhodnotit, zda jsou naplněny znaky domácího násilí a zda se bude vykazovat, a následně prodlužovat lhůta apod. Zkrátka jakým způsobem se celá situace bude řešit.

„Máte dva útvary stejný vedle sebe, jeden vykáže pětkrát za rok, jinej nevykáže ani jednou.“

(S., PČR)

„Ale hodně je to postavený na lidech. Takže ve chvíli, kdy se soudce rozhodne 'né já se domácím násilím zabývat nebudu, u mě se to prodlužovat nebude to předběžný opatření', tak jako neprodlouží a nikdo s tím nic neudělá, jako, že je to na rozhodnutí lidí všechno.“ (K., IC)

Lidský faktor hraje při této práci významnou roli. Policisté i pracovníci intervenčních center by kromě odborných znalostí měli být vybaveni dobrými komunikačními dovednostmi, dostatečnou dávkou empatie, respektu a zodpovědnosti.

„(...) hlavně ji nabídnu jestli si o tom chce popovídat, (...). Že bysme si o tom právě mohly promluvit a ona se rozhodne sama jestli to chce řešit, nebo nechce řešit.“ (J., IC)

„A pak záleží na ni na jakých úkonech se domluvíme. S tím, že je samozřejmě možný, taková psychická podpora, rozebrání toho celého případu, pomoci udělat si náhled na ten incident (...).“ (K., IC)

„Takže musí trošku do toho vnést určitou empatii do té situace do toho prostoru“ (...) *Není to lehký pro tu osobu ohroženou, (...)* (S., PČR)

Ke každému případu je nutné přistupovat individuálně a především myslet na potřeby a zájmy ohrožených osob.⁶¹

„Snažíme se respektovat, v podstatě to je to, co asi spojuje všechny případy“ (...) je to její volba a my to naprosto respektujeme, protože ona žije ten život, ne my a nebudem tam ve chvíli, kdy ji třeba bude ouzko no. (...) Tak ty jednotlivý (případy; pozn. autora) jsou dost odlišný no, jakože každé chce něco jiného.“ (K., IC)

„Jo, takže opravdu záleží individuálně, co ta osoba potřebuje.“ (J., IC)

Institut vykazání v praxi

Prvotní úkony spojené s vykazáním provádí policie. Ta vyhodnocuje, zda v domácnosti skutečně došlo k domácímu násilí a zda jsou tedy podmínky pro vykazání nebo ne, provádí šetření a kontrolu.

„Tak samozřejmě první kontakt s obětí je přijetí oznámení. (...), začneme tím, že zpracujeme dotazník SARA DN, (...). Zpracujeme úřední záznamy, které máme předtištěné na domácí násilí (...). Samozřejmě vyslyšíme ohroženou osobu (...). Každopádně jsme s tou ohroženou osobou v kontaktu, protože dochází k těm kontrolám (...).“ (M., PČR)

„Pro nás to končí samozřejmě vykazáním. (...) Policie to přijme to oznámení, vyhodnotí, dospěje k závěru, ten policista, že dojde k vykazání.“ (S., PČR)

„Teďka jsem měla třeba dva případy, kdy se policista vyloženě ptal, jestli chce vykazat nebo nechce, (...), že se může vykazat, ale paní řekla, že nechce. A oni to respektovali.“ (J., IC)

Začíná běžet lhůta deseti dnů, kdy probíhá intenzivní spolupráce s intervenčním centrem, které je povinné ohroženou osobu kontaktovat do 48 hodin od incidentu.

„Takže tam je určitá práce na straně intervenčního centra nebo případně odboru sociální ochrany dětí. (...) obvykle to teda je pro nás tak, že probíhá třikrát kontrola, záznam o kontrole, spolupráce s intervenčním centrem. (...) a následně případně se soudem.“

(S., PČR)

⁶¹ Podle Briena a Hoegena by dotazování v případech domácího násilí mělo být vedeno policistou stejného pohlaví a v přítomnosti někoho druhého (Victims in Europe 2009).

Policie velmi oceňuje dobrou spolupráci s intervenčním centrem, které jim v jednotlivých případech výrazným způsobem pomáhá.

„Když vidíme, že ta situace není dobrá, tak je třeba (pracovníky IC, pozn.autorky) zavoláme na místo, řešíme to s nima. Protože si myslím, že nám hodně pomáhaj s oběťma domácího násilí. Protože maj daleko větší zkušenosti. (...) My jako (...) represní složka státu pracujem spíš s tím násilníkem.“ (S., PČR)

IC ohrožené osoby kontaktují s nabídkou pomoci. Zpravidla si domluví schůzku, na které pracovnice IC a ohrožená osoba proberou celou situaci a domluví se na dalším postupu. Je pouze na ohrožené osobě, zda se rozhodne celou situaci řešit. K tomuto účelu je lhůta deseti dnů víceméně určena.

„(...) na tom základě zkontaktujem osobu, tý osobě se představíme, představíme ji naši službu a jestli má zájem o to, ... neříkáme hnedka, ..., 'tohleto uděláte, tohleto uděláte', ale hlavně ji nabídnu, jestli si o tom chce popovídat, (...), jestli přemýšlela nad tím, jak by to chtěla řešit dál. (...), když souhlasí, tak si dáme schůzku (...).“ (J., IC)

„A pak záleží na ni na jakých úkonech se domluvíme. (...) No a pokud tam chce zůstat, tak předáváme kontakty na tu manželskou a rodinnou poradnu a na nějaký psychology, (...) a snažíme se prostě s ní projít takovej ten bezpečnostní plán, aby věděla, co má dělat, kdyby se to náhodou vrátilo, aby byla připravená.“ (K., IC)

V průběhu deseti dnů se ohrožená osoba může rozhodnout, zda podá návrh na předběžné opatření k soudu, tedy zda bude chtít získat více času na to, aby mohla své problémy spojené s domácím násilím řešit.

„Bud' ta doba skončí a jede se dál, a bud' si nastaví nějaký nový pravidla, ale to tak asi dobrý nebejvá. (...) Anebo je tady možnost tu dobu prodloužit.“ (S., PČR)

„To záleží na rozhodnutí toho soudu, a když soud shledá, že tam jsou důvody, aby se to prodloužilo, tak to prodlouží. (...) Když ona nic nechce, prostě se ukončí s nima ta spolupráce (...).“ (J., IC)

Z výpovědí pracovníků PČR a IC vyplynulo, že přes veškeré okolnosti, ke kterým v důsledku domácího následků dochází, se někteří lidé rozhodnou návrh na předběžné opatření nepodávat. Nechtějí, aby jejich partner setrval nadále mimo domov, protože věří, že byl vykázáním dostatečně potrestán. Také z těchto důvodů dochází k opakovaným vykázáním.

„(...) skutečně jakoby většinou je to na tom, že ony se rozhodly, že z nějakého důvodu je vezmou zpátky a nechaj si to líbit, ať už z finančních důvodů, z psychických důvodů, prostě všechno možný. Ale je to prostě pochopitelný, jsou to lidi. Každý má právo na chybu.“

(K., IC)

„(...) skutečně záleží na té osobě ohrožený, do jaký míry chce tu situaci měnit a realizovat. A pokud ne, tak to všechno zapadne do starejch kolejí. A dochází k opakovanejím vykázáním.“ (S., PČR)

V rozhovoru padla i otázka, zda je lhůta deseti dnů dostatečná.

„No myslím si, že by mohla být i delší v odůvodněných případech. Ale pro tento případ je tady institut předběžného opatření vydaného soudem.“ (M., PČR)

„Takže si myslím, že desetidenní lhůta je reálná, je dobrá. Na Slovensku maj 48 hodin. To je akorát, že se násilník vyspí a přijde znovu udělat boró.“ (S., PČR)

„Já si myslím, že je dostatečná, myslím si, že je akorát. Že není ani moc dlouhá pro ty, co by toho chtěli trošku zneužívat, jako že si teda odpočinou, ale pak s tím nic dělat nebudou. (...)

Třeba na Slovensku je 24 hodinová lhůta, to je absolutně nedostatečný. (...) Sotva si ta ohrožená stihne sbalit kufry a nejsou tam ani žádný nástroje pro pokračování toho vykázání.“

(K., IC)

Ohrožené osoby mají díky institutu vykázání čas rozmyslet se, jakým způsobem budou postupovat dál, částečně zregenerovat síly a případně podat návrh k soudu na předběžné opatření.

„(...) oprostění se nebo vyvázání se z nějaký dlouhodobý situace, pozastavení se, zamyšlení se nad smyslem toho jejího dosavadního fungování.“ (S., PČR)

Dostává se jim tedy možnost svou situaci řešit.

„Kdo má zájem pomoci, tak ta pomoc je mu nabídnuta. (...) Že prostě i ty oběti domácího násilí se mohou domoci svého práva a řešit problémy, který s tím mají. (...) Není to nastavený špatně a za těch pět let už se to trošku vychytalo.“ (S., PČR)

„Každopádně, každý den, když jsou bez nějakého nátlaku toho (tý) násilný osoby, tak je pro ně nějakým způsobem přínosnej.“ (J., IC)

„Protože těm osobám ohroženým, oni jsou jak zavřeny v malé místnosti, kde je vydecháno a pomalu usínaj, usínaj. A když tam někdo nepřijde a neotevře jim to okno, protože tam je jak ve vopičárně, tak oni to sami neudělaj.“ (K., IC)

Při formulování otázek mě také zajímalo, zda jsou násilné osoby potrestány, respektive zda pro ně vyplývají v důsledku vykázaní nějaké postihy či sankce.

„Většinou s tím řízením o vykázaní je spojený další řízení, ať to je přestupkovýho nebo trestního charakteru.“ (S., PČR)

„No, co se týče trestního stíhání vykázané osoby, tak to vždy záleží na konkrétní situaci. Protože ne vždy se jedná o trestný čin. Vykatat můžeme i u přestupku, pak by přicházelo v úvahu přestupkové řízení na magistrátu nebo na úřadu městského obvodu podle místní příslušnosti. A co se týká potrestání násilné osoby, tak to už je zase věcí soudu. (...) tyto skutky jsou většinou složité na dokazování. Takže tam je jasně daná ta latentnost, skrytost, žejo.“ (M., PČR)

Institut vykázaní představuje účinný a přínosný nástroj, který ohroženým osobám poskytuje možnost uplatnit jejich právo na život bez domácího násilí.

„Já si myslím, že to splní svůj účel. (...) Mohlo by to bejt lepší, vždycky to může bej lepší. Ale já myslím, že jsem spokojenej tak na tři čtvrtiny.“ (S., PČR)

„Tak z mého pohledu je to velká pomoc a velkej zlom.“ (K., IC)

„Takže já myslím, že to je přínos pro ty ženy, že maj těch deset dní na to, buď něco řešit, nebo neřešit.“ (J., IC)

„Každopádně je to dobrá věc v tom smyslu, že oddělí násilnou osobu od ohrožené osoby a nedochází k následnému napadání v té rodině, jak tomu bylo předtím, než byl institut vykázaní uzákoněn.“ (M., PČR)

Na závěr jsem se respondentů zeptala, zda vidí nějaká další opatření, která by přispěla k řešení domácího násilí u nás.

„Pokud se do toho dá víc peněz, bude se to více prezentovat, bude víc možností řešení, (...).“

(S., PČR)

„Takže jediný, co mě napadlo, ještě teďka, je možnost starat se i o ty násilné osoby.“ (K., IC)

„Určitě lepší spolupráce s intervenčními centry a s psychologickými službami, které by pracovaly s oběťmi domácího násilí. (...) Je třeba více pracovat s těmi oběťmi, aby svou situaci řešily. (...) Co se týče trestně-právní roviny věci, tak tam si myslím, že je to ošetřeno dobře těmi paragrafy, (...).“ (M., PČR)

Shrnutí

Výsledky výzkumu ukázaly, že institut vykázání představuje pro osoby ohrožené v první řadě šanci na ukončení domácího násilí. Už nejsou nuceny setrvávat nadále v násilném vztahu nebo narychlo utíkat do azylových domů, aby se vyhnuly dalšímu napadání. Po zavedení vykázání se situace obrátila. Násilník je ten, který opouští domácnost a hledá si náhradní ubytování.

Pro osoby ohrožené vykázání nepředstavuje vyřešení jejich problému, ale je to pro ně možnost, jak získat čas na rozmyšlenou, a za pomoci policie a intervenčního centra realizovat kroky vedoucí k řešení jejich problémové situace. V konečném důsledku je to ale vždy osoba ohrožená, která učiní rozhodnutí, jestli bude domácí násilí řešit anebo po skončení lhůty deseti dnů vše zapadne do starých kolejí.

V důsledku zakotvení tohoto institutu do zákonných norem došlo také ke zmírnění předsudků občanů vůči ohroženým osobám. Již na ně není nahlíženo jako na ty, co si za své problémy mohou sami, ale jako na oběti jakéhokoliv jiného násilného činu.

Vzhledem k tomu, že se o domácím násilí od zavedení institutu vykázání daleko více hovoří a více lidí má proto možnost se o tomto problému dozvědět, došlo ke změně postojů vůči násilným osobám. Společnost je otevřeně odsuzuje a požaduje pro ně tvrdé tresty.⁶² Snižuje se tím jejich pocit beztrestnosti.

⁶² Viz kvantitativní výzkum str. 78.

Jeho zavedení vedlo i k tomu, že pachatelé domácího násilí se nemohou nadále schovávat před odpovědností. Mohou být potrestáni buď v rámci přestupkového anebo trestního řízení, což závisí na závažnosti incidentu. Poměrně neveselým zjištěním je fakt, že případy domácího násilí jsou velmi složité na dokazování, vzhledem k jejich latenci, a policistům mnohdy chybí výpovědi svědků a další důkazní prostředky k tomu, aby byla násilná osoba postavena před soud a potrestána.

Jako aktuální se jeví nutnost dalšího a velmi důkladného proškolení policistů, kteří institut vykazání aplikují ve své praxi. Ukázalo se, že důležitou úlohu v jejich práci sehrává schopnost v daném okamžiku správně rozhodnout a předejít tak dalším incidentům, které by mohly ohrozit zdraví nebo život osob ohrožených.

Mezi další opatření, která by mohla přispět k řešení této problematiky patří hledání dalších způsobů, které povedou k optimální interdisciplinární spolupráci, potřeba vyšších finančních prostředků a také péče o násilné osoby.

Vzhledem k tomu, že se v odpovědích jednotlivých respondentů neobjevily výrazné protichůdné názory, které by zpochybňovaly výsledky tohoto výzkumu, je možné předpokládat i jistou přenositelnost výsledků na ostatní intervenční centra v České republice a obvodní policejní oddělení, která se domácím násilím zabývají.

Závěr

V práci jsem se pokusila zachytit nejdůležitější aspekty fenoménu domácího násilí. Toho jsem chtěla dosáhnout důkladným postihnutím úvodních teorií agrese, kde si čtenář mohl vytvořit jasnou představu o typech agrese a také o činitelích, které figurují jako její příčina.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala výhradně agresi dospělých v rodině, respektive domácímu násilí. Zde jsem v logickém sledu popsala, z jakých příčin k němu dochází, v jakých podobách se může projevit a jaké dopady mohou jeho působením nastat. Pro úplnost jsem se zaměřila i na děti jakožto účastníky domácího násilí.

Za stěžejní část práce považuji kapitolu nazvanou „Pomoc obětem domácího násilí“. V ní jsem se zaměřila na preventivní a legislativní opatření sehrávající důležitou roli v řešení problematiky domácího násilí u nás. Dále jsem prezentovala význam činnosti neziskových organizací prostřednictvím jejich kampaní a projektů, které neoddiskutovatelnou měrou přispívají k osvětové činnosti a zejména k řešení tohoto problému.

Součástí této kapitoly jsou dva výzkumy. První studie byla zpracovaná kvantitativně a tvoří součást podkapitoly nazvané „Prevence před domácím násilím“. Jejím záměrem bylo odhalit čtenáři skutečnou míru informovanosti běžné populace o problematice domácího násilí a prakticky přispět k pracovním hypotézám.

Prostřednictvím druhé, kvalitativní studie, zařazené do podkapitoly „Domácí násilí v legislativě“, jsem chtěla postihnout institut vykázaní pohledem odborníků, kteří jsou s ním dobře obeznámeni. Rozhovory na téma: „Přínos institutu vykázaní“ měly odhalit autentické pohledy profesí, které tento institut přenášejí do praxe a doložit jeho pozitivní účinky v rámci pomoci obětem domácího násilí. Z výzkumu jsou také patrné argumenty pro potvrzení třetí pracovní hypotézy.

*První hypotézu*⁶³ potvrzují. Její pravdivost dokládá svým obsahem celá druhá a třetí kapitola. Z nich je patrné, že domácí násilí není interní rodinnou záležitostí. Jedná se o komplexní problematiku zasahující do řady životních aspektů. Z výše zmiňovaného kvantitativního výzkumu jsou zjevné výsledky, které přímo potvrzují, že ani běžná populace k této problematice tímto způsobem nepřistupuje a chápe jej jako vážný celospolečenský problém, který je nutné řešit.

⁶³ Problematika domácího násilí není interní rodinnou záležitostí, ale vážným celospolečenským problémem.

Druhou hypotézu⁶⁴ vyvracím. Tento závěr jsem učinila na základě výsledků kvantitativní studie. Nepotvrdilo se, že by běžná populace byla nedostatečně informovaná o fenoménu domácího násilí. Je pravdou, že se výsledky lišily na základě vzdělání a pohlaví. Ženy a vzdělanější lidé jsou o této problematice informováni lépe. I přesto můžeme přijmout tvrzení, že má většinová populace alespoň základní povědomí o znacích domácího násilí a možnostech pomoci jeho obětem.

Třetí hypotézu⁶⁵ potvrzují. O její pravdivosti svědčí zejména výpovědi odborníků, kteří případy domácího násilí ve své profesi denně řeší. Z těch je patrné, že v České republice je systém pomoci obětem domácího násilí nastavený dobře a že funguje. K tomu přispívá například i srovnání praktického uplatnění institut vykazání u nás a na Slovensku⁶⁶ nebo projekt Victims in Europe, v němž jsou taxativně uvedeny země, kterým zákony nepředepisují povinnost věnovat otázce domácího násilí zvláštní pozornost. Mezi tyto země Česká republika nepatří.

Mapy v přílohách A a B pak obrazově dokumentují, že v každém kraji České republiky je alespoň jedno zařízení poskytující péči ohroženým osobám anebo obětem domácího násilí.

Čtvrtou hypotézu⁶⁷ potvrzují. Důkazem toho je výsledek kvantitativního výzkumu, konkrétně otázky číslo čtyři. Téměř 69 % dotazovaných osob s vyšším vzděláním (vysokoškolským nebo vyšším odborným) uvedlo, že se ve svém životě, přímo anebo nepřímo, setkalo s domácím násilím. Tuto odpověď označilo pouze 30 % osob s nižším vzděláním.

⁶⁴ Informovanost o problematice domácího násilí je nedostatečná.

⁶⁵ V České republice existuje kvalitní základna pomoci obětem domácího násilí.

⁶⁶ Viz str. 99.

⁶⁷ Domácí násilí není problém jen sociálně-ekonomicky slabých skupin obyvatelstva, ale jde napříč společenskou hierarchií.

Seznam použité literatury

1. BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka, et al. (2009) *Domácí násilí : Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha : Acorus, 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.
2. BURIÁNEK, Jiří, et al. *Domácí násilí : násilí na mužích a seniorech*. 1. vydání. Praha/Kroměříž : Triton, 2006. 108 s. ISBN 80-7254-914-6.
3. BUSKOTTE, Andrea. (2008) *Z pekla ven : Žena v domácím násilí*. 1. vydání. Brno : Computer Press, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila ; MACHÁČKOVÁ, Radka ; VITOUŠOVÁ, Markéta . *Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2002. 143 s. ISBN 80-86284-19-0.
5. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. (2008) *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8.
6. DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. *Sociologické studie : Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2007. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.
7. ECO, Umberto. (1997) *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc : Votobia, 271 s. ISBN 80-7198-173-7.
8. FROMM, Erich. (1997) *Anatomie lidské destruktivity : Můžeme ovlivnit její podstatu a následky?*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 520 s. ISBN 80-7106-232-4.
9. GJURIČOVÁ, Šárka; KOCOURKOVÁ, Jana ; KOUTEK, Jiří. (2000) *Podoby násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : Vyšehrad, 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
10. HRONOVÁ, Martina. *To si dovolit nesmíš*. Praha : ROSA, 2006. 80 s.
11. HRONOVÁ, Martina. *Tátové a mámy, chraňte své děti před násilím*. Praha : ROSA, 2007. 48 s.
12. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
13. KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese : s předmluvou Jiřiny Šiklové*. 5. vydání. Praha : Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6.

14. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. (2008a) *Partnerské násilí*. Praha : LINDE nakladatelství s.r.o., 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.
15. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; VAVROŇOVÁ, Marie; POKORNÁ, Dana. (2008b) *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci : Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2. doplněné vydání. Praha : ROSA, 95 s.
16. PIKÁLKOVÁ, Simona. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika / 2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině : Sociologické studie*. 1. vydání. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2004. 152 s. ISBN 80-7330-054-0.
17. PONĚŠICKÝ, Jan. (2010) *Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie*. 2. dopl. vyd. Praha : TRITON, 172 s. ISBN 978-80-7387-378-3.
18. ŠANDEROVÁ, Jadwiga. (2007) *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách : Několik zásad pro začátečníky*. 1. vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 212 s. ISBN 978-80-86429-40-3.
19. ŠKODA, Jindřich; VAVERA, František; ŠMERDA, Radek. *Zákon o policii s komentářem*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 397 s. ISBN 978-80-7380-160-1.
20. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
21. ÚLEHLOVÁ, Dagmar, et al. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. 116 s. ISBN 978-80-7013-502-0.
22. VAVROŇOVÁ, Marie ; PROKOPOVÁ, Zdeňka. *Přežila jsem... : Výpovědi týraných žen*. Praha : ROSA, o.s., 2002. 47 s. Dostupné z WWW: <<http://www.rosa-os.cz>>.
23. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. (2008) *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přepracované vydání. Praha : ProFem, 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

Internetové zdroje:

24. Česko. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1272-1289.
25. Česko. Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 46, s. 1628-1632.
26. Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-398.
27. *Český rozhlas* [online]. Praha : 2011 [cit. 2011-05-01]. Dostupné z WW: <<http://www.rozhlas.cz/portal/portal>>.
28. HASTRMANOVÁ, Šárka . Pohledy expertů na problematiku porozvodového řízení. In HASTRMANOVÁ, Šárka . *Po rozvodu* [online]. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2005 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html>>.
29. Informace o plnění opatření pro zavedení interdisciplinárních týmů spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí za rok 2009. In *Dokumenty - bezpečnost a prevence* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky : [s.n.], 2010 [cit. 2011-06-01]. Dostupné z WW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-plneni-opatreni-pro-zavedeni-interdisciplinarnich-tymu-spojujicich-zdravotni-socialni-a-policejni-pomoc-pri-odhalovani-a-stihani-pripadu-domaciho-nasili-za-rok-2009.aspx>>.
30. *Liga otevřených mužů* [online]. 2006 [cit. 2011-05-01]. Bílá stužka: kampaň proti násilí na ženách a dětech. Dostupné z WWW: <<http://web.ilom.cz/tiskove-zpravy/274-bila-stuka-kampa-proti-nasili-na-enach-a-dtech-.html>>.
31. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Intervenční centra v České republice ke dni 31. prosince 2008. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2009, 0, [cit. 2011-04-07]. Dostupný WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6197/intervencni_centra.pdf>.
32. *Ministerstvo vnitra České republiky : Programy prevence kriminality* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-05-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-projektu-podporenych-ministerstvem-vnitra-v-ramci-dotacnich-programu-v-oblasti-prevence-domaciho-nasili-v-roce-2009.aspx>>.

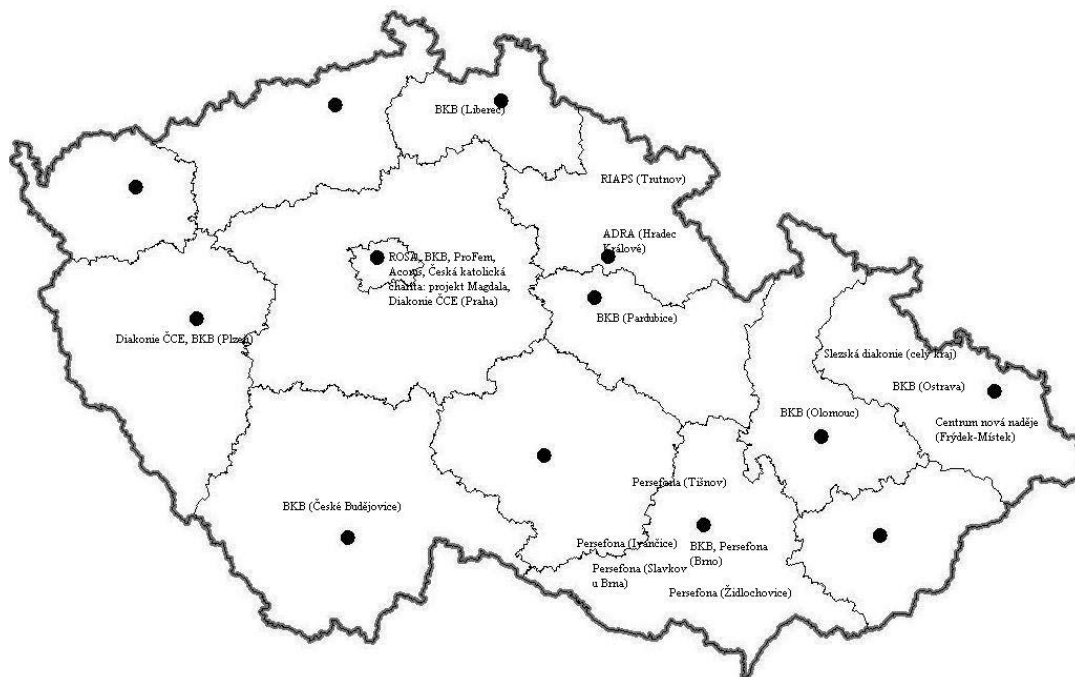
33. *ProFem : Konzultační středisko pro ženské projekty, o. p. s.* [online]. Praha : 1999-2006 [cit. 2011-05-01]. Kampaň proti domácímu násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.profem.cz/projekty/?x=1925491>>. ISSN 1214-0929.
34. *Stopnasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-05-01]. Kampaň proti domácímu násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.stopnasili.cz/verejnost/kampan-proti-dn.html>>.
35. *Stem - Středisko empirických výzkumů* [online]. 2006 [cit. 2011-05-30]. Reprezentativní výzkum o domácím násilí 2006 – pro BKB a PM ČR, . Dostupné z WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/1146>>.
36. *INTERVICT team. Victims in Europe* [online]. Lisboa Portugal : APAV, 2009 [cit. 2011-06-06]. Dostupné z WWW: <http://www.apav.pt/vine/images/reportVinE.pdf>. ISBN 978-972-8852-27-6.
37. *Www.avonprotidomacimunasili.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.avonprotidomacimunasili.cz/>>.
38. *Www.bkb.cz : Bílý kruh bezpečí* [online]. 2007 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://bkb.cz/index.php>>.
39. *Www.domacinasili.cz* [online]. Bílý kruh bezpečí, o.s. , 2007 [cit. 2011-05-30]. Reprezentativní výzkum 2001 - Stem. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/r94>>.
40. *Www.domacinasili.cz* [online]. Bílý Kruh Bezpečí : BENETA.cz, 2007 [cit. 2011-02-18]. Domácí násilí. Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>).
41. *Www.domacinasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-02-17]. Reprezentativní výzkum 2006 - STEM. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/r93>>.
42. *Www.idtbrno.cz : Interdisciplinární tým města Brna pro oblast domácího násilí* [online]. 2009-2011 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.idtbrno.cz/>>.
43. *Www.mvcr.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Hodnocení projektů podpořených Ministerstvem vnitra v rámci dotačních programů v oblasti prevence domácího násilí v roce 2009. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-projektu-podporenych-ministerstvem-vnitra-v-ramci-dotacnich-programu-v-oblasti-prevence-domaciho-nasili-v-roce-2009.aspx>>.

44. *Www.nasili.unas.cz : Domáci násilí rady a doporučení obětem domácího násilí, užitečné odkazy* [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://nasili.unas.cz/>>.
45. *Www.policie.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Domáci násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>>.
46. *Www.profem.cz : Konzultační středisko pro ženské projekty, o.p.s.* [online]. 1999-2006 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://profem.cz/>>.
47. *Www.rosa-os.cz : ROSA občanské sdružení nabízející komplexní pomoc ženám - obětem domácího násilí* [online]. 2011 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.rosa-os.cz/>>.
48. *Www.rozhlas.cz : Český rozhlas* [online]. 2011 [cit. 2011-05-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.rozhlas.cz/portal/portal>>.
49. *Www.vlada.cz* [online]. Úřad vlády : 2010 [cit. 2011-05-31]. Souhrnná zpráva plnění priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí pro muže a ženy v roce 2009. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/souhrnna_zprava_gender.pdf>.

Přílohy

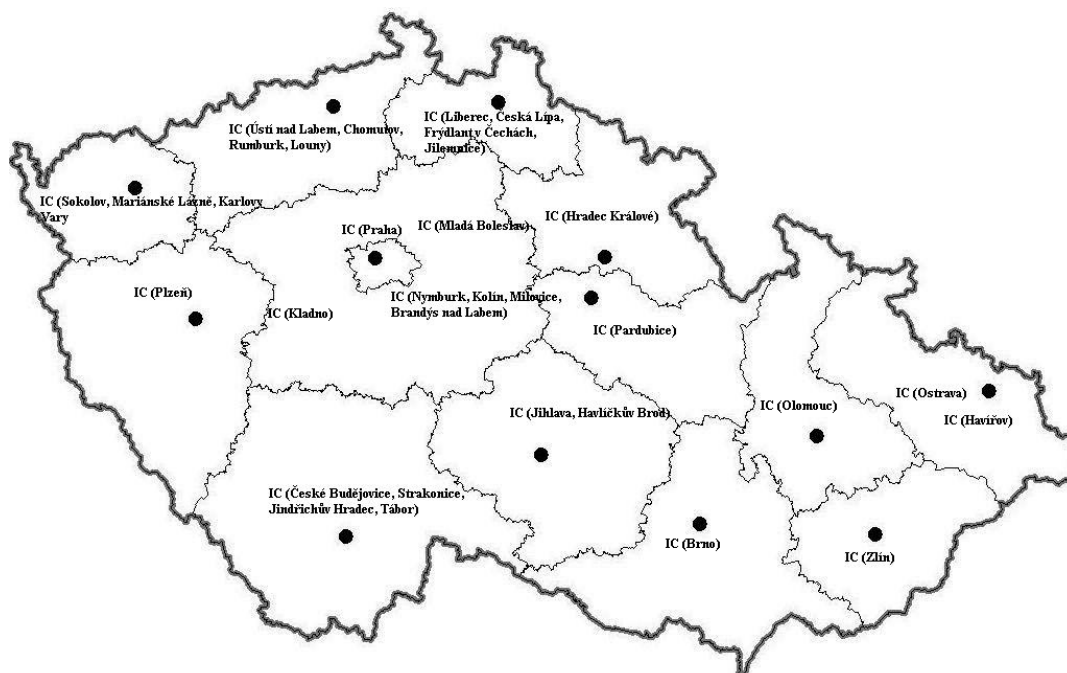
Příloha A

Mapa neziskových organizací pomáhajících obětem domácího násilí v ČR

Příloha B

Mapa intervenčních center a jejich detašovaných pracovišť v ČR

Příloha D

Rozhovor *Přínos institutu vykázání*

1. Jaká je vaše pracovní pozice?
2. Jak dlouho pracujete s oběťmi domácího násilí?
3. Kolik případů domácího násilí jste během své profese řešil(a)?
4. Jak přispěl institut vykázání k řešení problematiky domácího násilí?
5. Co se od zavedení vykázání změnilo?
6. Můžete popsat k jakým úkonům během deseti dnů, po které je násilník vykázán, dochází?
7. Jak vypadá práce s oběťmi domácího násilí během doby, po kterou je násilník vykázán?
8. Myslíte si, že desetidenní lhůta je dostatečná?
9. Co následuje po uplynutí lhůty deseti dnů?
 - a. Co se děje s osobou ohroženou?
 - b. Co se děje s osobou násilnou?
10. Je vykázaná osoba vždy trestně stíhána (resp. potrestána)?
11. Setkali jste se ve své praxi s opakovaným vykazováním?
12. Jak jste jako proškolený odborník s tímto institutem spokojený?
13. Jaká další opatření by podle vás přispěla k řešení této problematiky?